Sabahattin Ali dosyası

ant

Kemal Sülker

1968

Telif Hakkı:
ANT YAYINLARI

Türkiye Yayını:
ANT YAYINLARI
Kasım 1968, İstanbul

Kapak:
AYHAN ERER

Dizgi:
YÜKSEL MATBAASI

Baskı:
BİLMEN BASIMEVİ

Kemal Sülker

SABAHATTİN ALİ DOSYASI

ANT YAYINLARI
Cağaloğlu, Başmusahip Sok. 10/12, İSTANBUL

1 Bir Gazete Haberi: "Sabahattin Âli Öldürüldü„

Bir sabah İstanbul'lular, gazetelerini alır almaz bir cinayet haberiyle irkildiler:

Sabahattin Âli öldürülmüştü.

Gazete başlıklarına göre, Bulgaristan'a para karşılığında adam kaçıran bir şebekeden Ali Ertekin adındaki bir göçmen, Sabahattin Âli'yi öldürmüş ve katil yakalanmıştı. Gazetelerde, Sabahattin Âli'nin sanık olarak mahkemelerde ifade verirken çekilmiş resimleri de yer alıyordu. Orta boylu, kır saçlı, altın çerçeveli gözlüklü, beyaz benizliydi. Küçük gözleri zeki bakışlı, yüz hatları muntazam, alnı açık, dudakları belirli, burnu güzel görünüşlüydü.

Sabahattin Âli'yi çok geniş bir kitle tanıyordu. İçli şiirleri, gerçekçi hikayeleri vardı. «İçimizdeki Şeytan» romanı geniş yankılar yapmış, tartışmalara yol açmıştı. Hele yeni girilen çok partili düzenden yararlanarak mizahi halk gazetelerinde yazdığı fıkralar, masallar ve makaleler, tek partili şeflik devrinin bir çok ıstıraplarını çeken emekçi halkın duygularına, düşüncelerine tercüman oluyordu. Bu nedenle basit, kendi işinde gücünde çalışanlar,

işsiz dolaşanlar, arkasız memurlar, hayatın acılarıyla, yokluklarıyla yeni yeni karşılaşan gençler bu büyük sanatçıyı seviyor, onun yazılarında kendilerinden bir parça buluyorlardı.

İşte böyle geniş bir sevgi kazanan ünlü yazarın öldürülmesi olayı, bütün İstanbul gazetelerinin birinci sayfalarını kaplamıştı.

Sabahattin Âli, sıradan bir yazar, şöyle böyle bir hikayeci değildi. Türkiye'nin ve giderek dünyanın en büyük şairi olarak vasıflandırılan Nâzım Hikmet, Sabahattin Âli'nin ilk hikayeleri üzerine şu hükme varmıştı:

«Bence Sabahattin'in en kuvvetli tarafı kendine benzerliği, temiz ve metodlu bir edebiyat kültürüne dayanarak, en yaratıcı anlamında realist oluşudur... Sabahattin köyü, kasabayı, köylüyü, kasabalıyı çok iyi biliyor, duyuyor ve yaşatıyor. Dili pürüzsüz; görünüşü dağıtıp yine bir noktada toplamasını büyük bir ustalıkla başarıyor.»

Yalnız Nâzım Hikmet mi? Türkiye'nin gelmiş geçmiş en seçkin eleştiricisi Nurullah Ataç da şu kanıdaydı:

«Sabahattin Âli, çorak, zavallı köyün sefaletini, acılarını anlayıp anlatmağa çalışıyor.»

Öteki eleştricilerin de üzerinde birleştikleri nokta şuydu:

«Sabahattin Âli, kahramanlarını «aşağı» denilen sınıftan alıyor. Aydınların incelemeye bile gerek duymadıkları beşerî değerleri ve ihtirasları olağanüstü bir kudretle keşfedebiliyor.»

Tanınmış yazarlardan Yaşar Nabi'nin dediği gibi, «Sabahattin Âli'nin imzası, hikaye ve roman vadisinde son yıllarda hissedilen büyük boşluk içinde büyük bir ümit ışığı yakmakta idi.»

Ama ne yazık ki bu ışık, artık sönmüştü.

Sabahattin Âli 12 Şubat 1906'da Bulgaristan'ın Gümülcüne kazasına bağlı Eğridere köyünde doğmuştu. İlk öğrenimine İstanbul'da başlamıştı. Babası Piyade Yüzbaşısı Ali Salahattin Bey'di. Babasıyla birlikte Çanakkale'ye giden Sabahattin Âli daha ilkokulu bitirmeden savaş başlamış, okul öğretmensiz kalmış ve Sabahattin Âli de, öteki arkadaşları gibi, subaylar öğretmenlik yapmaya başladıktan sonra sınıfını geçebilmişti. Ancak babasıyla birlikte Çanakkale'den İzmir'e, sonra da Edremit'e gitmek zorunda kaldığı için ilkokulu dört yer değiştirerek bitirebilmişti.

Edremit'in işgalinden sonra Balıkesir'e giden Sabahattin Âli, öğretmen okuluna girmiş, 1925 yılında son sınıftayken babasının görevinin İstanbul'a aktarılması üzerine kendisi de İstanbul'a gitmişti.

Ortaokulu bitirdiği 1926 yılında babasını kaybeden Sabahattin Âli, tahsilini sürdürme olanağı bulamayınca öğretmenliği seçti. Yozgat İlkokulu'na atandı. Bir yıllık öğretmenken, İstanbul'da açılan Avrupa'ya gitme sınavlarına katıldı ve kazandı. Bir süre Yüksek Öğretmen Okulu'na devam etti, sonra da Millî Eğitim Bakanlığı hesabına okumak için 1928'de Almanya'ya gönderildi.

Almanya'da önce Postdam, sonra da Berlin'de kaldı. Almanca kurslarına ve liseye devam ederken çıkan bir olay nedeniyle tahsili bitiremeden Türkiye'ye geri çağrıldı. Osmancık'a ilkokul öğretmenliğine atandı (1930). Gazi Terbiye Enstitüsünde açılan yeterlik sınavlarına katıldı, daha yüksek okullarda öğretmenlik yapabileceğini bu sınavlarda ispatladı. Bunun üzerine ders yılı başında Aydın Ortaokuluna Almanca öğretmeni olarak tayin edildi.

Aydın'da öğretmenken klasik öğretmen tipi yerine öğrencileriyle konuşan, onlarla çeşitli konularda sohbet eden, yurt ve dünya olaylarını eleştiren bir öğretmen olarak dikkatleri üzerinde topladı. Çevrenin tutucu, gerici, yarı aydın kasaba eşrafı, çıkarlarına karşı gelişen bu sohbetleri sona erdirmek ve Sabahattin Âli'nin başka bir yere naklini sağlamak için fesat kazanını kaynatmakta gecikmedi. Sabahattin Âli İstanbul'da yaz tatilini geçirirken Aydın'da Erkek Sanat Okulu'na devam eden bir gurup öğrencinin şikayeti adli mercilere intikal ettirildi:

«Sabahattin Âli Bey, memleket aleyhine menfi propagandalar yapıyor.»

Bu şikayet derhal olumlu karşılandı. Sonrası şu:

Sabahattin Âli İstanbul'da yakalandı.

Sabahattin Âli, mevkufen Aydın'a götürüldü.

Sabahattin Âli'nin duruşması tutuklu olarak devam etti.

Sabahattin Âli, hapishaneyi ilk defa Aydın'da gördü, tanıdı ve bol hikaye malzemesi derledi.

Sabahattin Âli, duruşma sonunda delil yetersizliğinden beraat etti.

Millî Eğitim Bakanlığı, beraat eden Sabahattin Âli'yi, Aydın'da tutmadı, bir kısım çevrelerce «gerici» diye damgalandırılan Konya'ya atadı. Oysa Konya'da daima aydın bir çevre ve uyanık bir halk kitlesi vardı. Nitekim Sabahattin Âli Konya'da kolaylıkla dost çevresi buldu ve 1931-1932 ders yılında öğretmenlik yaparken hikaye ve romanlarını planlayacak bir ortama ve huzura da kavuştu. Hattâ Konya'da çıkan Yeni Anadolu Gazetesi de Sabahattin Âli'ye sütunlarını açabildi.

Ne var ki, sanatçının Aydın Cezaevi'ndeki malzemeye dayanarak hazırladığı Kuyucaklı Yusuf romanı bu gazetede tefrika edilirken gazetenin sahibi ile Sabahattin Âli, tefrikanın ücreti konusunda anlaşmazlığa düştüler. Bu anlaşmazlık daha da derinleşti ve Sabahattin Âli romanının devamını gazeteye vermedi. Bu, gazete sahibi için acı bir şeydi ama, bunun arkasından daha acı bir sonuç geldi:

Sabahattin Âli aleyhine iki tanık bulan gazete sahibi, adliyeye bir jurnal verdi, Sabahattin Âli'nin Cumhurbaşkanına hakaret ettiğini iddia etti.

İddiaya göre, Sabahattin Âli, Almanya'da tahsildeyken «Memleketten Haber» adlı bir şiir yazmış ve Cumhurbaşkanı'nı yeren mısraları da şiirde yer almış. Güya Sabahattin Âli, bu şiiri altı ay önce bir çok dost meclisinde okumuş, böylece rejim aleyhinde sözle propaganda yapıyormuş...

Tek partili dönemin, hiç tahammül edemediği şey, Şef'e hakaretti. Bu nedenle bir iki dalkavuk, güya Şef'i korumuş olmak, Şef'e ve çevresine yaranmak için bu iddiayı doğruladılar ve Sabahattin Âli'nin bu sefer de Konya'da hapishanede yatmasına, sonunda da bir yıl hapse mahkûm edilmesine sebep oldular. 26 Aralık 1932'de başlayan hapishane hayatı, 29 Ekim 1933'de Cumhuriyetin Onuncu Yılı onuruna hazırlanan ve 150'liklerin affını da kapsayan geniş Af Kanunu'nun çıkarılmasıyla sona erdi.

Sabahattin Âli, okumadığını söylediği o şiir yüzünden Konya'da, sonra da Sinop'ta cezaevinde yatarken bir çok hikâye ve şiir malzemesi buldu. Hapishane hayatını ve o dönemdeki duygularını anlatan Hapishane Şarkısı'nın V. sinde kendi kendine dayanıklık ruhu aşıladı:

Başın öne eğilmesin,
Aldırma gönül, aldırma;
Ağladığın duyulmasın,
Aldırma gönül, aldırma...

Dışarda deli dalgalar
Gelip duvarları yalar;
Seni bu sesler oyalar,
Aldırma gönül, aldırma...

Görmezsen bile denizi,
Yukarıya çevir yüzü:
Deniz gibidir gökyüzü;
Aldırma gönül, aldırma...

Dertlerin kalkonca şaha,
Bir küfür yolla Allaha...
Görecek günler var daha;
Aldırma gönül, aldırma...

Kurşun, ata ata biter;
Yollar, gide gide biter;
Ceza, yata yata biter;
Aldırma gönül aldırma...

Ve gerçekten, yata yata ceza da bitti. Sabahattin Âli Ankara'ya gitti. Uzun süren hukuki araştırmalar ve fikir danışmalardan sonra yeniden Millî Eğitim Bakanlığı'na alındı. Bu kez görevi Ankara Orta Okulu'nda öğretmenlikti. Ne var ki Sabahattin Âli öğretmenlikten çekiniyor, yeni yeni jurnallardan, komplolardan ürküyordu. Yakın dostların da telkini ile okula göre daha elverişli bir ortamda bulunan Devlet Konservatuvarı'na atandı. Burada Almanca öğretmeni olarak çalışırken başı rahattı. Nitekim 1934'te ilk kitabını, şiirlerini toplayan Dağlar ve Rüzgar'ını yayımladı.

Sabahattin Âli, şiirde duygularını, bireysel anı-

larını dile getirmişti ama, asıl istediği, cezaevinde edindiği bilgilerle toplumun aksak yanlarını belirtmek, koğuşlarda tanıdığı insanların ıstıraplarının kaynağına inebilmekti. Sabahattin Âli'ye göre şiir yoluyla bu sağlanamazdı. Hikaye ve romana geçmeli, orda kalmalıydı.

Nitekim az sonra bu kudretli şairi, hikayeye yönelmiş gördük. Değirmen adlı ilk hikaye kitabını 1935'te çıkardı. Bir yıl sonra Kağnı adlı kitabını yayımladı. Hemen arkasından Ses'i (1937) çıkardı. Az sonra da ona büyük ün kazandıran romanı, Türk okurlarını gönülden fethetti: Kuyucaklı Yusuf.

Bu eserleri verdikten sonra ünü birdenbire bütün Türkiye'ye ve yurt dışında bazı edebiyat çevrelerine yayılan Sabahattin Âli, hem Devlet Konservatuvarı'na devam ediyor, hem de Millî Eğitim Bakanlığı'nda redaktörlük yapıyordu. 1944 yılında Almanya'da, İtalya'da, Japonya'da faşizm ve ırkçılık kendisini ölüme sürükleyen savaş içinde dünyayı kana boyarken Türkiye'de de bir takım ırkçılar, gençler arasındaki çalışmalarının ürününü derlemeye yönelmişlerdi. Orhun Dergisi, bu akımın sözcülerindendi. Sabahattin Âli'yi hedef tahtası yapmakta gecikmediler. Başbakan'a yazılan «jurnal mektuplar» bir hayli fırtına kopardı. İkinci Cihan Savaşı içinde Başbakan Şükrü Saracoğlu'nun Sovyetler Birliği'ne karşı olan tutumundan yararlanan ve hâlâ Alman Faşizminin muhtemel bir başarısına bel bağlayan çevreler, Orhun'un bu yayınlarıyla daha da cüretlendiler ve devlet dairelerinde bir temizlik hareketine girişmeye koyuldular.

(Bu bölümü yazarken Sayın Tahir Alangu'nun «Cumhuriyetten Sonra Hikaye ve Roman Antolojisi»nden de yararlandık.)

2 Orhun'un Mektupları

Nihal Atsız, sahibi ve müdürü olduğu Orhun Dergisi'nin 15. sayısında (Mart 1944) «Başvekil Saraçoğlu Şükrüye Açık Mektup» unda şöyle diyordu:

«Pek uzun konuşarak esastan ayrılmaktansa, örnek vererek bugünün gerçeklerini göstermek daha doğru olacağından size memleketimizin, kanunlarımızın milliyetçiliği ile, sizin Türkçülüğünüzle bağdaşması kabil olmayan olayları göstereceğim.»

Ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun verdiği bir konferansta bir olayı anlatıyor, bu olay nedeniyle ne Halkevi'nin, ne polisin bir koğuşturma, yada soruşturma açmadığından yakınıyordu. Sonra da Baltacıoğlunu hafife alıcı hareketlerde bulunan gençlerin Üniversiteli olduğuna ve çoğunun devlet parasıyla öğrenci yurtlarında okuduğuna dikkati çekerek şu yargıya varıyordu:

«Demek ki devlet bilmeden koynunda yılan besliyor. Kızıl gözlü, sinsi ve zehirli yılanlar... Bu yılanların yarın birer doktor olup yurt köşelerinde vazife aldıkları zaman ilk işleri baltalama hareke-

tine girmek olacak, vatanı arkadan vuracaklar, bekledikleri kızıl sabahı Türkiye'ye getirecek olan yabancı ordulara ajanlık edeceklerdir. Zaten toplu ve teşkilatlı bir halde daha şimdiden konferanslarda nümayiş yapmaları da bugünden ajanlık etmeğe başladıklarının delilidir.»

Üniversite gençlerinin ajanlığına ve giderek Sabahattin Âli'ye sıçratılacak suçlamalara yol açan bu olay, bu müthiş sabotaj neydi? Yine Atsız'ın kaleminden dinleyelim:

«Birkaç gün önce Baltacıoğlu İsmail Hakkı'nın Eminönü Halkevi'nde verdiği bir konferansta mühim bir hadise oldu. Gazetelerin ancak mizah sütunlarında yer alan bu hadiseyi bilmem işittiniz mi? Herhalde işitmemiş olacağınız bu vak'ayı ben size kısaca anlatayım:

«Baltacıoğlu'nun milliyetçilik lehinde söz söyleyeceğini haber alan bazı zümreler (yani solcular, komünistler, yani vatan hainleri) bu konferansta bir hâdise çıkarmağa karar veriyorlar. Konferans günü salonun sol tarafını (dikkatinizi çekerim!) dolduruyorlar ve konferansçı kürsüye geldiği zaman lüzumundan fazla, dakikalarca süren alkışlarla ilk nümayişi yapıyorlar. Fakat bu nümayiş alkış şeklinde olduğu için kimsenin aklına kötü bir şey gelmiyor. Herkes bunu terbiyesiz bir sevgi gösterişi sanıyor. Konferansın bir yerinde Baltacıoğlu hoşa giden bir jest ve teşbih yaptığı zaman herkes gülümsüyor. Fakat sol taraf bu gülümseyişi kahkahalar şeklinde uzun uzun devam ettiriyor. Yine kimsenin aklına bir şey gelmiyor. Herkes bunu da kıt terbiyelilerin bir gülüşü sanıyor. Fakat biraz sonra, Baltacıoğlu Türk tiyatrosundan bahsettiği sırada yine aynı sol tarafta bir öksürme başlıyor,

çoğalıyor, gürültü halini alıyor. Yine kimse bunun bir komünist nümayişi olduğunun farkında değil.

«Konferansçı gürültüden dolayı susmağa mecbur kalıyor. Herkesin gözü öksürenlerin üzerinde iken sol tarafın en arkasından bir nefer kalkıyor ve öksürenlere doğru:

«Üniversite gençleri! Dinlemeğe mecbursunuz!» diye bağırıyor. İşte o zaman salondakiler ilk önceki alkışın, daha sonraki kahkahanın ve şimdiki öksürmelerin mânasını anlıyor. Münevver bir Türk olduğu anlaşılan nefer elbiseli gencin sert ihtarı üzerine bir anda öksürmeler kesiliyor ve o anda işi kavrayanlardan milliyetçi bir tıbbiyeli sağ taraftan ayağa kalkarak öksürenlere:

«Namussuz komünistler! Milliyetçilik hakkında söz söylendiği için böyle yapıyorsunuz değil mi?» diye haykırıyor. Tabiidir ki haysiyet ve namusu bir burjuva uydurması diye telâkki eden komünistlerden kimse bu tahkire aldırmıyor...»

İşte Atsız'ın, ajanlığa kadar varan suçlamalarına sebep olan müthiş olay buydu.

Nihal Atsız bu mantık akışıyla devam ettirdiği açık mektubunda liselerde solculuğa saplanmış hastalardan söz ediyor, İkinci Mektubunda da (1 Nisan 1944, Orhun) konuyu şöyle açıklıyordu:

«Sözü çok uzatmamak için bu ikinci mektubumda maarif sahasına girmiş olan komünistlerden bahsetmekle iktifa edeceğim. Bunlar, vatan düşmanlarına karşı pek kayıtsız davranan Maarif Vekâleti'nin gafletinden faydalanarak mühim yerlere geçmişler ve oradan zehirlerini saçmağa başlamışlardır.»

Sonra da örneklere geçiyor ve 1 numaralı örnek olarak Sabahattin Âli'yi ele alıyordu. Atsız'ın,

o mektubunda Sabahattin Âli'den söz eden bölümü aynen şöyleydi:

«Bugün Maarif Vekâletine bağlı Dil Kurumu âzasından ve Ankara'daki Devlet Konservatuvarı'nın öğretmenlerinden bir «Sabahattin Âli» vardır. Hemen hemen bütün kendisini tanıyanların komünistliğini bildiği Sabahattin Âli 1931 yıllarında Konya'da 14 ay hapse mahkûm edilmişti. Sebebi de başta o zamanki reisicumhur Atatürk olduğu halde bütün devlet erkânını ve rejimi tehzil eden manzum bir hezeyanname yazmasıydı. Bazı mısralarını bugünkü bazı mebuslarm da bildiği bu hezeyannamenin tamamını Konya'daki adliye arşivinden bulup çıkarmak kabildir. Sayın Başvekil! Buraya bilmecburiyye yazarken büyük bir ıstırap duyduğum iki mısraında (beni mazur görmenizi rica ederim) bu vatan haini şöyle diyor» diyerek iki satır (dize) veriyor ve bu bölümü şöyle sona bağlıyordu:

«Bu hezeyanları yazan Sabahattin Âli, bugün kültür işlerinin mühim bir mevkiinde, Maarif Vekili Hasan Âli'nin şahsî sempatisi sayesinde, batırmak istediği Türk milletinin parasıyla rahaça yaşamaktadır.»

Daha başka eğitimcilerden örnekler vererek iftira ve suçlamalarda bulunan Atsız, Başbakan'dan şu istekte bulunuyordu:

«Sizden, tarihimizin bu çetin anında vatan düşmanı komünizmin ezilmesini, bir daha başkaldırmayacak şekilde ezilmesini istiyoruz. Mevcud kanunlar kâfi değilse bu bozguncular ocağının kökünü kurutmak için yeni kanunlar yapınız.»

Oysa bu şiir ve bu şiirden dolayı Konya'da ilk defa hapse mahkûm edilmesi, Sabahattin Âli'ye karşı girişilen bir tertibin sonucuydu. Sabahattin Âli

öldürüldükten sonra bu olaya dayanarak kendisini komünistlikle suçlayan ve bu suçla mahkûm edilmiş gösteren maksatlı yayınlar üzerine Başdan Gazetesi şu açıklamayı yapmıştı:

«Sabahattin Almanya'dan tahsilden döndükten bir müddet sonra Konya'da Ortaokul Almanca öğretmenliği yapıyordu. Sabahattin o zamanlar şiir yazardı. Bir akşam bir mecliste kendisinden şiir okuması rica edildi. Sabahattin de bir şiir okudu. Bu şiirin bir kısmını alıyoruz:

Cümlesi belî der Enelhak dese
Hâlâ taparlar mı koca terese?

Kel Ali'nin boynu vurulmuş mudur?

•

Koca teres kafayı bir çekince

İskendere bile dudak bükünce
Hicabından yerler yarılmış mıdır?

«Bu mecliste bulunanlardan biri, Sabahattin'e çok yakınlık gösteriyordu. Fakat sonradan Sabahattin'le arası açılınca, Sabahattin'e düşman olmuş ve o şirin mecliste okunmasından altı ay sonra, Sabahattin'le arası açılınca Adliye'ye müracaat etmiş ve okuduğu şiirden dolayı kanunî takibat yapılmasını istemiştir. Bu şiirin, Cumhurbaşkanı Atatürk'e, imâ yoluyla hürmetsizce yazılmış olduğu anlaşılarak, Sabahattin hakkında kanunî takibat yapılmıştır.

«Muhtelif meclislerde okunduğu iddia edilen bu şiirin, yalnız bir mecliste okunduğu Adliyece de sabit görülerek, Sabahattin bir yıl hapse mahkûm edil-

miş, cezasını Konya ve Sinop Hapishanelerinde çekmiştir.

«Sabahattin'in okuduğu ve bir kısmını da yukarıya yazdığımız manzume, esas itibariyle, Sivas'ta bir Bektaşi İhtilâline ait bir marşın o günkü zamana göre bir nazîresidir.

İşte «Komünist! Komünist!» diye yırtındıkları Sabahattin'in suçu ve mahkûmiyeti budur.

«Üç aylık ikinci mahkûmiyeti ise, Marko Paşa'da çıkan bir yazıdaki hakaretten dolayıdır ki, bunun da komünistlikle hiç bir alâkası yoktur.

«Hal böyle iken, bir adam öldükten sonra, onu vatan haini olarak gösterenlerin, eğer vicdanları varsa, azıcık olsun utanmaları, sıkılmaları lâzımdır.» (Başdan 28 Ocak 1949).

Ne var ki, Sabahattin Âli'nin yetişmesinde, gelişmesinde ve samimi bir dostlar meclisi bulmasında önemli yeri olan Tan Başyazarı M. Zekeriya Sertel'in dediği gibi «ona artık ne konservatuvarda, ne dışarda rahat çalışma fırsatı vermiyorlardı. Hakkında bir sürü iftiralar uyduruyorlardı. Sol fikirlerinden dolayı komünist sayılıyordu ve bu yüzden konservatuvardan çıkarıldı.»

3 İçimizdeki Şeytan ve Irkçılar

Atsız ve benzerlerinin isteği yerine getirildi.

Sabahattin Âli'nin İçimizdeki Şeytan adlı romanı, ırkçı, turancı çevreyi adamakıllı kızdırmıştı. Romanın kahramanları öyle canlı kişilerdi ki, okuyanlar ve üniversite çevresinde bulunanlar hemen bir takım kişilerin romanda değişik adlarla tanıtıldığını söylüyorlardı. Atsız da aynı kanıdaydı. Bu öğretmene göre «Sabahattin Âli, bu memlekette ırkçı, turancı ve anadolucu olan milliyetperverleri hep satılmış olmakla itham etmek istiyor ve romanını yazarken de bugün aramızda yaşıyan bazı kimseleri, tabiî biraz değiştirerek, romanına sokup onları küçültmek istiyor.»

Yine Atsız'ın eleştirisinde belirttiğine göre «Profesör Hikmet diye gösterilen insan hakikatte tarihçi Mükrimin Halil'dir.» ve İçimizdeki Şeytan romanındaki tiplerden «muharrir İsmet Şerif de milliyetperver ve kafalı gözüktüğü halde, boş, mânasız, ahlâksız bir insan... Bunun da Peyami Safa olduğu anlaşılıyor.» Aynı romanda «adı söylenme-

yen Tatar suratlı herif ise ya profesör Zeki Velidi, yahut Abdülkadir İnan olacaktır.»

Atsız, bu nedenle 1926-1927 yıllarından beri tanıştığı Sabahattin Âli'ye 1940 Ağustosunda yayınladığı, daha sonra 1943'te En Sinsi Tehlike adlı broşürüne eklediği «İçimizdeki Şeytanlar» broşüründe veryansın etti. Sabahattin Âli'nin yıldızı halk katında gittikçe parladığı için, Atsız ve çevresi, Sabahattin Âli'yi eğitim topluluğundan uzaklaştırmak için ellerinden geleni yaptılar. Hakkı Süha'nın deyimiyle «gövdesine göre biraz büyük başı, erimiş kurşun renkli gözleri, çıkık elmacıkları ile Şimal Türkünü» andıran Sabahattin Âli, Atsıza göre «kanı bozuk Of'lu rum dönmesi ve Marks'ın fikrî veledi» dir. İşte Orhun'daki jurnal-mektupların yayınında Sabahattin Âli'nin gelişen etkisini ve ırkçı, turancı hayallerinin 2. Cihan Savaşı'nda suya düşmeye başladığını görmelerinin büyük sıkıntısını bulmak mümkündü.

Atsız'ın Başbakan Saraçoğlu'na mektubu, Sabahattin Âli'ye hakaretle doluydu. Bu nedenle Sabahattin Âli, biraz da Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli'nin etkisiyle Atsız aleyhine hakaret davası açtı. Bu dava, gençleri açıkça iki kampa ayırdı. Bir yanda fikir özgürlüğünü ve Atatürk ilkelerini savunanlar Hasan Âli Yücel'i ve Sabahattin Âli'yi savunuyor, alkışlıyor; öte yanda kendilerine ırkçı, Turancı denen ve Alman Faşizmini alkışlayanları tutanlar büyük gürültüler koparıyorlardı. Sabahattin Âli, bu keskin ayırımlı ortam içinde bir hayli tedirgindi. Ama duruşmada cesur konuşuyor, Atsız'ın kimliğini belirtmek için şöyle diyordu:

«Her yazısında muhakkak surete memlekette mevki ve şöhret sahibi olmuş kimselere tecavüzü

itiyad edindiği ve bunu bir şöhret vesilesi saydığını bildiğim suçluya kendi üslûbu ile cevap vererek arzusuna hizmet etmeğe ne vaktim, ne de vaziyetim müsaitti... Suçlu herkese hakareti itiyad edinmiş biridir. Bu cür'eti günden güne artarak devam edip gitmektedir.» (26 Nisan 1944)

Zaten Nihal Atsız'ın Atatürk'ten başlayarak milliyetçi bir çok kişiye çatması derin yankılar yapıyordu. Daha 1941'de Çınaraltı Dergisinde «Türk tarihine bakışımız nasıl olmalıdır?» başlıklı makalesinde Atatürk yerilmiş ve Millî İnkılapçı Gençlik, o zaman hem Atsız'a, hem derginin yönetmeni Orhan Seyfi Orhon'a teessüf ederek şunları belirtmişlerdi:

«Hiçbir devir ve zamanda bir millet kurtarıcısına karşı, bu derece hayasız ve küstahça bir hürmetsizlik gösterilmemiştir. Değil ki; Türk asaleti: Millî Şefimizin ifadeleriyle, «Türk kusur arar değildir» gibi âlicenap bir ruhta; gördüğü en küçük bir insaniyet ve iyiliğe karşı hayatını feda edercesine vefakâr, sadık, kadir ve kıymet bilir bir milletin hayatını, istiklâlini, şeref ve namusunu ve herşeyini kurtarmış, tarihin eşsiz addettiği Kemal Atatürk gibi bir kahramana karşı saygısızlık göstermek... Böyle menfur bir hareket bir Türk kafasında, bir Türk kanında ve asaletinde tasavvuru mümkün değildir... O insan bir deli ve mecnundur.» (23 Ağustos 1941)

Sabahattin Âli'ye de çatan ve ona hakaretler yağdıran Nihal Atsız'ı mahkemede Hâmit Şevket İnce savunacaktı. Bu ünlü avukat, Tasviri Efkâr Gazetesine verdiği bir demeçte Sabahattin Âli - Nihal Atsız davasını, bir millî dava olarak karşıladığını bildirmiş, ona göre savunma yapmaya hazır-

lanmıştı. Ancak bu dava ve Atsız'ın kişiliği hakkında kısa süre sonra yanıldığını anladı. Bir demecinde bunu açıkladı:

«Dün akşama kadar bu kanaat altında çalışıyordum» dedi. 7 Mayıs 1944'te ise «sözlerindeki ciddiyete tam bir itmi'nanla inandığı» bazı kıymetli arkadaşlarının kendisine şunları bildirdiğini söyledi:

«Biz seni, eski Ocakçı bir Türk çocuğu olarak tanırız. Sen nasıl oluyor da turancı bir adamın vekâletini aldın? Sen Kemalizm prensiplerine aykırı, yani milliyet hudut ve havası haricindeki bir siyaseti nasıl müdafaa edebilirsin? Hele bütün gençliğe ve Türk efkârı umumiyesine karşı, Atatürk'ü tehzil ve tahkir eden, onu sarhoş ve dalkavuklarla muhat (çevrili) gören bir şahsı, Cumhuriyet mahkemelerinde sen nasıl temsil edebilirsin? Doğrusu bunu senden beklemezdik.»

Bunun üzerine Hâmit Şevket İnce sormuştu:

«Nihal Atsız; Atatürk'ün çizdiği millî hudutlar dışında faaliyet gösteren bir genç midir?»

Buna verilen cevap şuydu:

«Evet, bunu ispat ederiz: Diğer yazılarından sarfınazar, şu «Dalkavuklar Gecesi» adlı broşürünü bir okursan tam bir kanaata sahip olursun.»

Ünlü avukat, o broşürü okumuş ve görmüştü ki, o kitapçıkta Atatürk «bir ebedî şef olmak ve bizi halkeden, bize benliğimizi, varlığımızı veren bir hâlik bulunmak mevkiinden düşürülüyor; öldürülüyor.»

Ve Hâmit Şevket İnce açıklıyordu:

«Bu manzara karşısında ben, bağrımda yanan millî aşkın, bilmeyerek Turancı veya ırkçı bir amele (işe) alet edilmek istendiğini gördüm ve irkildim. Ben, altıokun gölgesinde yaşamak ve gözleri-

mi onun altında kapamak isteyen bir Türk olarak, ancak millî sınırları içinde Türklüğün ve Türk gençliğinin kendini bulmasını isteyen bir milliyetçi fârikası ile bu davada Nihal Atsızı müdafaa etmemek kararını verdim.»

Sabahattin Âli - Nihal Atsız davası, özellikle ırkçı geçinenlerin, gösteriler için, Atsız'ın beraatine yarayacak bir baskı gurubu olarak Ankara'ya gitmelerine yol açıyordu. Duruşmanın başladığı 26 Nisan 1944'ten başlayarak, hemen her celsede İstanbul'dan gönderilen, yada giden gençlerin de katılmasıyla duruşma salonunu Atsız'ı tutanlar erken saatlerde dolduruyor, koridorlar ise Sabahattin Âliyi tutanlarla tıklım tıklım oluyordu.

Bu davanın yarattığı yüksek tansiyon Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde gençleri de bölmüştü. Bir ara Osman Yüksel Serdengeçti, Sabahattin Âli'nin bir tartışması sırasında onu tokatlamış, fakat hayatını da zor kurtarmıştı. Serdengeçti, suçüstü mahkemesinde para cezasına mahkûm edildi. Bunun da etkisiyle ve Serdengeçti'nin tahrikleriyle mahkemeye dolan grup, 3 Mayıs 1944 celsesinde Atsız'ı alkışladı, sonra da önceden kararlaştırılan şekilde **«kahrolsun komünistler»** bağırışmaları koridora kadar taştı. Sonra da kalabalık bir gurup Ulus Alanına doğru gösteri yapmaya gittiler. Ulus'ta komünizm aleyhinde konuşmalardan sonra Sovyet Elçiliği'ne gitmek isteyenlerle Başbakan Saraçoğlunun evine gitmek isteyenler birbirine girdi. Bu izinsiz gösteri üzerine derhal harekete geçen polislerle gençler arasında çatışma çıkınca, Atsız'ı tutan gurup İstiklal Marşı söyleyerek polisi hareketsiz bırakınca bundan yararlanarak tekrar adliyeye doğru koştular.

Ertesi gün izinsiz gösteri yapanların elebaşıları olarak iki genç tevkif edildi. Bu olayın soruşturması devam ederken Sabahattin Âli - Nihal Atsız davası 9 Mayıs 1944 Salı günü karara bağlandı Karara göre Sabahattin Âli'ye vatan haini diye tecavüzde bulunmak hiçbir suretle caiz değildir ve Atsız'ın bütün savunması mesnetsiz, muallel ve kabule şayan görülmemektedir. Bu bakımdan «Nihal Atsız'ın suçu Türk Ceza Kanununun 482. maddesinin son fıkrasına uygun olduğundan altı ay müddetle hapsine ve 100 lira ağır para cezasiyle mahkûmiyetine ve hadisede mütecavizin şahsı hakkında müdahilin haksız bir hareketi mesbuk olmadığından mezkûr kanunun 485. maddesindeki cezayı azaltıcı sebebin mevcud olmadığına, ancak Sabahattin Âli'nin fikirlerine maznunun öteden beri muarız bulunuşu ve ülküsüne uygun bulmadığı müdahilin eserlerini acı ve hattâ hakaret edici mahiyette tenkit etmiş olmasına rağmen müdahilin sükût etmiş olması ve bu kere yazdığı açık mektubu da bir vazife yaptığına kail olarak neşretmiş olması gibi haller maznunun lehine cezayı azaltıcı takdirî sebeplerden kabul edilerek mürettep cezanın üçte biri indirilerek dört ay müddetle hapsine ve 66 lira 60 kuruş ağır para cezası alınmasına ve talebe mebni takdir olunan 100 lira manevî zararın maznundan alınarak davacıya verilmesine» karar verildi ve ceza tecil olundu.

Karar günü, emniyet tedbirleri alındığı ve ırkçı, turancı gurup mahkemeye, hattâ adliye binasına bırakılmadığı için karar, sükûnet içinde verildi. Ancak Adliye binası dışında biriken gurup, kararı öğrenince az ceza verdiği için hakimleri övücü sözler söylediler. «Yaşasın Türk hakimleri» diye

haykırdılar. Sonra da Başbakan Saraçoğlu'nun da kendileri gibi düşündüğü inancıyla Başbakanlığa doğru ilerleyerek çeşitli tezahüratta bulundular. Başbakanlık önünde de polisle çatışan gençler yine İstiklal Marşını söyleyerek polisin hazırol durumuna geçmesini sağladılar ve bundan yararlanarak kaçtılar.

Bu olay, Sabahattin Âli'nin açtığı dava dışında da yeni bir duruşma konusu oldu. Irkçı ve Turancıların duruşması diye tarihe geçen olay da böyle başladı.

Bu nedenle 18 Mayıs 1944'te Anadolu Ajansı şu resmî tebliği yayınladı:

«Son günlerde hükümetçe kapatılan Orhun Mecmuası sahibi Nihal Atsız ile Konservatuar öğretmenlerinden Sabahattin Âli'nin Ankara'da görülen muhakemesi sırasında Nihal Atsız lehine yapılan taşkınlıklar dolayısıyla nezaret altına alınmaları zarureti hasıl olan bazı kimseler nezdinde çıkan evrakın verdiği şüphe üzerine Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan ve Zeki Velidi ile Doktor Hasan Ferit Cansever'in İstanbul'da bulunan evlerinde ve daha bazı yakın arkadaşları nezdinde İstanbul Örfî İdare Komutanlığınca aramalar yapılmış ve elde edilen vesikalar tetkik edilmiştir.»

Tebliğin ikinci paragrafında sanıkların ırkçılık ve turancılık gayeleri güden gizli cemiyetler kurdukları anlatılıyor, «failleri hakkında salahiyetli adlî merciler tarafından kanunî takibat yapılmak üzere işe el konulmuştur» deniliyordu.

Sabahattin Âli'nin açtığı dava, işte böyle önemli bir sonuç da verdi. Bu nedenle Sabahattin Âli'nin öldürülmesi, zihinlerde bu gurubun bir eseri olduğu şüphesini de uyandırdı.

4 Sabahattin Âli ve 4 Aralık Olayı

Sabahattin Âli konservatuardan çıkarılması üzerine işi tamamen yazarlığa döktü. Ekmeğini kaleminden çıkaracaktı. İstanbul böyle bir iş için en elverişli yerdi. Zaten İstanbul'da da bir çok tanıdıkları vardı. Onlarla birlikte yayın hayatına atılmak en uygun hareket olacaktı.

Sabahattin Âli'nin, İstanbul'da yazar olarak çalışmaya başladığı o dönem, CHP'ye muhalefetin vatana ihanet sayıldığı dönemdi. Halk buna inandırılıyor ve her türlü muhalefeti yok edici bir terör döneminde Sabahattin Âli'nin keskin hicivleri, sohbetleri, öteki yazarların ve sanatçıların muhalefetiyle birleşince iktidarı çılgına döndürüyordu.

Böyle bir ortamda üniversite gençleri adına bir tertip düzenlendi. CHP İl Başkanlığı binasında işleri yöneten parti müfettişi Alaaddin Tiritoğlu'nun düzenlediği plana göre CHP'li bir kaç gençle, gençlikle hiçbir ilgisi olmayan bir takım görevliler karması muhalif basını susturma ve muhalifleri yok etme tertibini gerçekleştirdiler. 4 Aralık 1945'te genç-

lik adına düzenlenecek bir miting ile CHP iktidarına karşı eleştiriler yapan bütün muhalif basına kesin bir darbe indirilecekti. CHP'nin şeflik kanadının sözcüsü durumuna geçen Hüseyin Cahit Yalçın o gün tarafsız gençleri de, önceden hazırlanan tertibin içine düşürebilmek için «Kalkın ey ehli vatan» diye bir başyazıyı Tanin'de yayımladı. Makale Üniversitede duvarlara yapıştırıldı. Böylece CHP'nin İstanbul yöneticilerince düzenlenen tertip daha da kalabalık bir gurupla harekete geçti. Tan, Görüşler, Yeni Dünya, Gün, La Turquie gazete ve dergilerinin idarehaneleri basıldı, makineler kırıldı, ele geçen kitap, kolleksiyon, bobin, kağıt, arşiv ne bulunduysa yırtıldı, kırıldı, atıldı.

O sırada Yeni Dünya ve La Turquie'de yazan Sabahattin Âli, iktidarın keyfi yönetimine, ağır vergilerle halkın belini bükmesine göz yummuyor, iktidar da değişmekte olan dünya içinde kendi düzenini olduğu gibi sürdürmek azmiyle faşist kanunlara sığınıyordu. Sabahattin Âli, susturulması gerekli aydınlardan biriydi ve Sabahattin Âli gibiler susturulmalıydı ki gelir vergisi, kurumlar vergisi, işletme ve gezginci işler vergisi gibi tasarılar Meclisten kolay çıkarılabilsin. Vurgunculuk, kâr hadleri yüzünden ticaret piyasasında durgunluk almış yürümüştü. Halk ne istediği malı bulabilmekte, ne de gerçek değeriyle alabilmekte idi. Pahalılık önlenemiyordu. Bunları konu yapan, hür fikre tahammül edemeyenleri yeren yazarlara karşı girişilen sindirme, susturma, tehdit Sabahattin Âli'nin tahammülsüz mizacında ağır etkiler yapıyordu. Sabahattin Âli ve arkadaşları CHP'nin, dolayısıyla milletin düşmanı olarak gösteriliyordu. Oysa Sabahattin Âli ve arkadaşları açıklıyordu:

«Biz irticaın, faşizmin ve faşistin düşmanıyız. Biz her çeşit yobazın ve yobazlığın düşmanıyız. Ve biz Türk halkının ekmeğine, hürriyetine ve istiklaline göz dikenlerin düşmanıyız.» (Yeni Dünya, 2 Aralık 1945).

Fakat iktidar Sabahattin Âli'ye, Sertel'lere ve öteki aydın yazarlara karşı amansız bir baskı rejimini sürdürmek yollarını arıyordu. Hükümeti endişelere sürükleyen, iktidarın, iktidarda olmanın nüfuz ticareti yapmak, gayrı meşru kazanç sağlamak anlamına geldiğinin halk arasında yaygınlaşmakta olması ve o günkü iktidarı yeren yazı, karikatür ve şiirlerin gittikçe revaç bulması idi. Bu yazarlar 1938 ve 1939'da bakanlık edenlerin, milletvekilliği yapmış olanların servetleri hakkında açıklamalar yapılsın, yabancı bankalarda parası olanlar açıklansın istiyordu. CHP'ye muhalefete geçen bazı eski CHP bakanlarının ve milletvekillerinin çevresindeki yazarlara göre hükümet, gayrımeşru kazanç ve servet edinenler hakkında tahkikat yaptırmış, hattâ merkezi İsviçre'de bulunan bir örgüt aracılığıyla yabancı memleketler bankalarına para yatıranların listesini bile tesbit etmişti. Bu listenin yayımlanması yolunda konuşmalar yapan Sabahattin Âli 1945 Aralığında şu görüşü de savunuyordu:

Böyle bir liste yayımlanamaz. Çünkü bunun yayımlanması bugün baş üstünde tutulan bir çok kişilerin foyasını da ortaya çıkarır, iktidarın ve nüfuzun nasıl meşru olmayan bir kazanç aracı olduğu anlaşılır.

Bu görüşler, iktidarı sinirlendiriyor, Sabahattin Âli gibi aydın yazarlara, bilim adamlarına, sanatçılara iktidarın balyozunu indirmek için faşist yasalara dört elle sarılanlar, sorgusuz, sualsiz bir baskı

ile ayakta durmaya çalışıyorlardı. Sabahattin Âli'nin çalıştığı Yeni Dünya Gazetesi'nde, 4 Aralık 1945 yakıp yıkma olayından iki gün önce, Atatürk'ün eski İçişleri Bakanı Cami Baykurt o günkü rejimi şöyle tanıtıyordu:

«Demokratik bir anayasamız vardı; çünkü cumhuriyeti inkâr etmedikçe onun bu siması değiştirilemezdi. Fakat bu halkçı yasa, Abdülmecit zamanında yalnız resmî salnamelerde kayıtlı kalan 1293 tarihli Kanunu Esasi gibi... Hakikatte ise memleket, faşist kaynaklardan alınmış kanunlarla idare olunuyordu. Son dört ay zarfında kalp akçaya benzeyen bu rejimi târif için yazılmadık söz kalmadı. Bu hâli, değişme yenilenme zaruretini mes'ul devlet adamları, hükümet gazetecileri bile bazan açıkça, çok kere üstü kapalı olarak kabul ve itiraf ettiler. Hükümet ve Millet Meclisi bu kanunları tadil yolunda tereddütlü bir adım atmak istedi ve yarı yolda durdu: İşte bugünkü vaziyet.»

O günkü durum böyleyken 4 Aralık 1945'te basın kurumlarına karşı girişilen ağır saldırı Sabahattin Âli'nin moralini çok bozdu. Fakat mücadele azmini biledi. Sabahattin Âli o günkü iktidarı yeriyor, herhangi bir kuvvete dayanmadan iktidarda kalmanın imkânsızlığını söylüyor, «başlakiler yüzlerindeki halkçı maskeyi tamamen fırlatıp attılar. Millete karşı adeta kin denilebilecek bir kızgınlıkla ve istihfafla zorba valilere ve eli sopalı jandarmalara dayanmaya başladılar.» diyordu.

Bu ve benzeri eleştirileri, Yeni Dünya'da yayımladığı Böbrek hikâyesi, Zincirli Hürriyet Gazetesi'nde Mehmet Ali Aybar'la birlikte büyük bir fikir mücadelesi vermesi, mahkemelere düşmesine de yol açıyordu.

«Hürriyetlerin zincire vurulduğu bu memlekette, hürriyet uğruna mücadele etmek için» çıkan (5 Nisan 1947) Zincirli Hürriyet'te Sabahattin Âli, iktidarı şiddetle yeren bir yazı yayımladı. «Asıl büyük tehlike bugünkü ehliyetsiz iktidarın devamıdır» başlıklı yazıda (5 Şubat 1948) şöyle diyordu:

«Altı sene süren bir dünya savaşının dışında kaldığımız halde, harbeden milletlerden daha perişan olduk. Bir başvekil tarafından A'dan Z'ye kadar bozuk olduğu söylenen ehliyetsiz bir idare makinesi, bir sürü fırsat düşkününün elinde oyuncak haline geldi, yıllardan beri milletin soyulmasına, hastalık, sefalet, gerilik içine yuvarlanmasına sebep, hattâ alet oldu. Birbiri arkasına iktidara gelip, her biri kendinden evvelkinin işlerini tersine çeviren ve tek prensibi prensipsizlik olan hükümetler, milletin ekmeğini, yağını, kömürünü bile temin edemeyecek kadar, beceriksizlikte başarı gösterdiler.

«Bütün bunların tabii bir neticesi olarak da, millet, başlakilere karşı hudutsuz bir nefret ve itimatsızlık beslemeğe başladı ve her fırsatta bunu gösterdi. Asırlardan beri kendisine her bakımdan yabancılaşmış kimselerin elinde oyuncak olmanın verdiği gevşekliğe rağmen iradesini kullanmak imkânını bulur bulmaz ne yapacağını 21 Temmuz 1946 seçimlerinde belli etti.»

Sabahattin Âli'nin bu yazısı üzerine hem kendisi, hem de Aybar aleyhine «hükümetin manevi şahsiyetine yayınla hakaret etmek» iddialarıyla tahkikat açıldı. İlk tahkikat devam ederken olan olacak, Sabahattin Âli hiç bilmediği bir işe sardırılacak, kara taşımacılığına başlayacaktı. Ve bir gün nakliyecilik yapan Sabahattin Âli hakkında gazeteler şu haberi verecekti:

Bulgar hududundan kaçarken
Sabahattin Âli'yi öldürdüler.

14 Mayıs 1949 tarihli gazetelerde de şu haber yer alacaktı:

«Hükümetin manevi şahsiyetine yayınla hakaret etmekten sanık Zincirli Hürriyet Gazetesi sahip ve yazı işleri müdürü Mehmet Ali Aybar ile muharrir Sabahattin Âli haklarında yapılmakta olan ilk tahkikat sona ermiştir.

«Türk - Bulgar hududunda Ali Ertekin isminde biri tarafından öldürüldüğü mevzuubahis olan Sabahattin Âli'nin ölüm kaydı nüfus siciline geçinceye kadar onun hakkındaki takibatın muvakkaten tatili, diğer sanık Mehmet Ali Aybar hakkında da Ceza Kanunu'nun 159'uncu maddesine göre son tahkikatın açılıp ağır ceza mahkemesinde duruşmasının yapılması kararlaştırılmıştır. Mehmet Ali Aybar hakkında tatbiki istenen madde, kendisinin tevkifini icabettirdiğinden hakkında tevkif müzekkeresi kesilerek infaz edilmek üzere emniyet müdürlüğüne gönderilmiştir.»

Son tahkikat büyük bir hızla tamamlanarak 1 Haziran 1949 günü Sabahattin Âli'nin o ünlü yazısından dolayı Mehmet Ali Aybar İkinci Ağır Ceza Mahkemesi'nde bir yıl ağır hapse, bir ay ikametgâhı bölgesinde emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmaya mahkûm edildi. 1 Haziran 1949 günü verilen karar 15 Eylül 1949'da yıldırım süratiyle kesinleşti. Fakat bir süre sonra Aybar, 5677 sayılı Af Kanunu hükmü gereğince, tahliye edilerek özgürlüğüne kavuştu.

Sabahattin Âli ise artık ne yazabilecek, ne konuşabilecekti. Ölümündeki esrar, Ali Ertekin'in beyninde gizliydi.

5 Kim Bu Ali Ertekin?

Sabahattin Âli'yi öldürdüğü yazılan Ali Ertekin kimdi? Herkes bu soruya karşılık arıyordu. Bütün dikkatler cinayeti işlediği bildirilen Ali Ertekin'e çevrilmişti. Sabahattin Âli'nin bu adamla nasıl tanıştığı, kendisiyle Bulgar sınırına nasıl gittiği; hele sosyal inancı «komünist» diye yazılan bu adamın, komünist denilerek izlenen Sabahattin Âli'yi niçin öldürdüğü soruları birbirini izliyordu.

Polis de cinayeti aydınlatmak için soruşturmayı genişletiyor, Ali Ertekin'in kimliğini daha aydınlığa çıkarmağa çalışıyordu. Ama, çok kimsede şu kanı güçleniyordu:

«Sabahattin Âli'yi siyasi polis öldürttü.»

Zira toplumu çok gerçekçi bir kalemle tenkit eden Sabahattin Âli, Kurtla Kuzu hikâyesinde bir polis tipini canlandırırken, Rıfat Ilgaz'ın başından geçen bir olaydan da yararlanmış, bir polis şefini şöyle çizmişti:

«Bir aralık yorulmuş gibi koltuğa çöktü. İlk

defa gülümsemeden, ciddi, araştırıcı gözlerle beni süzdü. Sonra cebinden sigara paketini çıkararak uzattı:

«Buyurun!»

«Bir an duraladım. Sigara tiryakisi değildim. Ara sıra içtiğim olurdu ama, şimdi, yarı aç mideyle ve bu şartlar içinde, sigaranın manzarası bile içimi bulandırdı. «İstemem!» diyecektim. Fakat karşımdakinin dimdik bana çevrilen bakışlarını farkedince elimi uzattım. Yüzümde: «Aman, aramızı bozmayalım, güzel hatırınız için alayım!» demek isteyen bir ifadeyle, ve bu uzun konuşmada ilk defa ben de gülümsemeğe gayret ederek, bir tane aldım, dudaklarımın arasına yerleştirdim. O hemen yerinden fırladı, yeleğinin cebinden kibritini çıkardı. O zaman ben büsbütün sırıtarak onun yüzüne baktım.

«Onun da gözlüklerinin arkasındaki gözlerinde memnun bir pırıltı belirdi. Ben o anda bile, bu memnunluğun içinde biraz da alay karışık olduğunu sezer gibi oldum ve şaşırdım. Ama kendimi toparlayacağım yerde, belki de bu şaşkınlığın tesiriyle, yüzümü, o tükürülesi yüzümü onun o sırada baktığı ve bana doğru tuttuğu kibrite uzattım.

«Ben daha ne olduğunu farketmeden, kibrit elinden yere düştü ve yüzümde korkunç bir tokat şakladı. Sigara ağzımdan fırlamış, burnum kanamağa başlamıştı. Karşımdaki, saatlerden beri tuttuğu hiddet ve kini hızlı nefesler halinde burnundan fışkırtarak, arka arkaya suratıma tokatlar yapıştırıyor, dizlerimi, karnımı tekmeliyor ve hırsından boğuklaşan bir sesle hiç durmadan bağırıyordu:

«Hayvan... Sahiden karşımda sigara içebileceğini mi sandın? Siz insan muamelesine layık mısınız ulan... Senin gibi köpeğin sigarasını da ben ya-

kacaktım öyle mi? Vatan, millet haini... Sizleri bit ezer gibi ezmeli... Eşşek seni...»

İşte polis şeflerinden bu yapıda olabilenlerinin ağzından çıkan «sizleri bit ezer gibi ezmeli» düşüncesi, Ali Ertekin aracılığıyla mı gerçekleştirilmişti?

Bu soru uzun süre zihinleri işgal etti.

Polis şefleri bu inancı yıkmak için, Ali Ertekin'in, para hırsı ile Sabahattin Âli'yi öldürdüğünü ispatlamaya çalıştılar ve o yolda raporlar hazırladılar.

O kadar ki, gazetelerden bazılarının muhabirlerine söylenerek yazdırılan haberler ve yaptırılan mülakatlar, belli bir amacı gerçekleştirmek için bir broşür halinde bastırıldı, 25 kuruşa bol bol satışa çıkarıldı.

«Sabahattin Âli niçin ve nasıl öldürüldü?» başlıklı broşüre göre (Şaka Matbaası 1949 İstanbul). «Sabahattin Ali, hiç şüphe yok ki komünist teşkilata mensup bir insandı. Ve bu sıfatla teşkilatın diğer mensuplarıyla tanışıyordu. Fakat kendisi ideolojisine sadık bir komünist olmakla beraber geveze bir insandı. Hele sarhoş olduğu zamanlar «O da bizdendir» şeklindeki ifadeleriyle 90'a yakın ajan ismini istemeyerek zabıtanın kulağına ulaştırmıştı. Sabahattin Âli'nin bu gevezeliğini gözönüne alan komünist teşkilatı nihayet kendisini aktif vazifeden almağa karar verdi.

«Bunun üzerinedir ki, Sabahattin Âli, «Marko Paşa» Gazetesi'nin kapanmasından sonra, «Ben artık neşriyat hayatından çekildim» şeklinde konuşmağa icbar edildi. Fakat Sabahattin Âli bu harekete rağmen yine orada burada gevezelik etmekten kendini alamıyordu. Zaten kendisi mahkûm da olmuştu. Bu vaziyet karşısında muhtemelen hapisha-

nede aynı şekilde hareket edeceğini düşünen teşkilat, kendisini Türkiye'den kaçırmağa karar verdi.»

Aynı broşür, hangi maksatla çıkarıldığını 14. sayfasındaki bir paragrafla açıklıyordu.

«Bu gibi hâdiselerde olay silsilelerini kuvvetli bir mantık zaviyesinden tetkik etmek, varılan neticeleri tahlil eylemek daha doğrudur. Sabahattin Âli'nin katli vakasını böyle bir tahlile tâbi tuttuğumuz zaman görürüz ki, ortaya çıkan bir takım deliller, solcu muharririn Ali Ertekin tarafından Bulgar hududu yakınlarında öldürüldüğü, aksi iddialara rağmen, çok daha hakikate ve realiteye uygundur. Çünkü biz, her şeyden evvel resmî makamların bu mevzudaki sözlerine inanmak isteriz.»

Resmî makamların bu konudaki sözlerine kesinlikle inanan broşür yazarı bu bölümü şu sözlerle kapıyordu:

«Su testisi su yolunda kırılır.»

Oysa, iktidarın değişmesi ihtimallerinin çok arttığı 1949 ortamında, Emniyet Müdürlüğünde sanıkları tabutluklarda sorgusuz sualsiz aylarca inleten bir idare hakkında çeşitli şüpheler uyanmıştı. Bu şüpheler, bu tür yayınlarla daha da artıyor, cinayetin gizli ellerce tertiplendiği kanısını güçlendiriyordu.

Ali Ertekin ise, hem cezadan kurtulabilmek için, hem de kendisinden başka kişilerin sanık olarak duruşmaya çağırılmasını önleyebilmek için şu gerekçede ısrar ediyordu:

«Vatansever duygularla yaptım bu işi. Ulusal duyguların etkisiyle öldürdüm Sabahattin Bey'i...»

İyi ama, kimdi bu Ali Ertekin?

Polisin verdiği bilgilere göre Ali Ertekin'in kimliği ve ele geçiriliş şekli şöyle idi:

Ali Ertekin iri kulaklı, siyah kaşlı, dört köşe yüzlü, kaba kemikli bir insandı. Geniş ağzı ve sert çizgili burnu vardı. Saçlarını arkaya tarar, kıravatını özenle bağlardı. Fiyakalı giyinmesini sever, sağlığına iyi bakardı. İnandırıcı olabilmek için kolayca samimi görünür, kolayca çevreye uyar, bir şeyi en ufak ayrıntılarına kadar anlatarak ön plâna geçebilirdi.

Ali Ertekin 1326 (1910) doğumluydu. Yugoslavya'da büyümüş, sonradan Türkiye'ye göç etmeğe karar vermiş, İstanbul'a normal yollarla geldikten sonra göçmenliği gerçekleşmiş, bunun üzerine Gönüllü Erbaş Okulu'na yazılmıştı. Kırklareli'nde süvari gönüllü üstçavuşu iken 1945 yılında askerî mahkemeye verilmiş ve 4 ay 20 gün hapse mahkûm edilmişti. Bunun sonucu olarak da erbaşlık rütbesi alınmış, askerlikle ilişiği kesilmişti.

Bu durumdan üzüntü duyan Ali Ertekin 1946 Eylül'ünde Bulgaristan'a kaçmak için Kırklareli sınırını aşmış, bir süre Bulgaristan'da kalmış, fakat orada da tutunamayacağını anlayınca Türkiye'ye dönmeğe karar vermişti. Ancak bu kez sınırı geçerken yakalanmıştı. Komünistlikten sanık olarak hapishanede iken, yine kendisi gibi komünistlik suçundan sanık olan Berber Hasan Tural adında bir göçmen ile canciğer dost olmuştu.

Hasan Tural da 1939'da Bulgaristan'dan göçmen olarak gelmiş, Türk uyruğuna girmişti. Ancak 1945 sonlarına doğru şurada burada komünizm propagandası yaptığı duyulmuştu. Bunun üzerine polis kendisini suçüstü yakalamak için bir plan düzenlemiş ve berber Hasan'ı tam istediği şekilde ele geçirmişti. O sırada İstanbul'da sıkı yönetim bulunduğu için berber Hasan askerî mahkemeye ve-

rilmiş ve 16 Aralık 1945'te kardeşinin Bulgaristan'a kaçırılışına yardım ettiği ve komünistlik propagandası yaptığı için 1 yıl 5 ay hapse mahkûm edilmişti. Hasan Tural ile Ali Ertekin'in dostlukları, her ikisi de komünizm propagandası yapmaktan mahkûm olarak Üsküdar Cezaevi'nde yattıkları sırada kuvvetlenmişti.

Hapishaneden çıktıktan sonra belli bir iş tutamayan Ali Ertekin, zaman zaman eskicilik yapıyor, arada sırada Edirnekapı'ya giderek berber Hasan Tural ile arkadaşlık ediyor ve onunla bazı işler çeviriyordu. Yurt dışına adam kaçırmakta hiçbir sakınca görmüyorlar, bu işten iyi para alıyorlardı. Polisin arayıp da bulamadığı bazı kişiler, Ali Ertekin ile berber Hasan Tural'ın işbirliğiyle yurt dışına kaçırılmışlardı.

Polis, Yüksek Kaldırım'da iş yapan Bulgar Perikli'yi, Anastas'ın fırınında çalışan Yanbolulu Osman ve İbrahim'i, Ali Ertekin'in de içinde bulunduğu bir şebekenin kaçırdığından şüpheleniyordu. Bu şüphelerin kuvvetlenmesi üzerine bir polis memuru adını değiştirerek sözüm ona Bulgaristan'a kaçmak isteyen bir kimse imiş gibi berber Hasan Tural'a başvurdu. Berber Hasan, Vedat takma adını kullanan ve Türkiye'deki rejimden şikayet eden bu polisin isteğini yerine getirmeye başlangıçta yanaşmadı. Fakat Vedat'ın teklif ettiği paranın miktarı artınca işler kolaylaştı. Berber Hasan Tural 200 lira alacak ve emin bir adamın refakatinde Türkiye'deki rejimden canı yanmış bu kişiyi Bulgaristan'a kaçıracaktı.

Nihayet sözleşilen gün geldi. Vedat, Ali Ertekin'in refakatinde bir otobüse atlayarak 19 Kasım 1948 Cuma günü Kırklareli'ne hareket etti. Kırk-

lareli'ne varınca Ali Ertekin öne düştü, bozuk yolları aşarak bir ormana girdiler. Sınıra en yakın bölgeye vardılar. Bulgaristan'a kaçmaları an meselesiydi. Vedat su dökmek için bir ara Ali Ertekin'in yanından uzaklaştı.

Dakikalar geçiyor, Vedat ortalıkta görünmüyordu. Ali Ertekin, kaçıracağı adamın dönmediğini görünce endişeye kapıldı. Az daha bekledi. Vedat'tan yine ses seda çıkmadı. Nihayet ormanı terketmeye ve İstanbul'a dönmeye karar verdi.

Ali Ertekin bir ay kadar orada burada dolaştı. Berber Hasan'la görüştü. Başka kişilerle ilişkiler kurdu. Vedat'ı kaçırma işinden polisin habersiz olduğuna kalıbını basıyordu.

Ne var ki, bir aylık bir rahatlıktan sonra bir gün arkasından «Emniyete kadar gideceğiz, hadi..» diyen bir ses duydu. Günlerden salıydı. Takvimler 21 Aralık 1948'i gösteriyordu. Ali Ertekin yakalanmıştı. Kendisini kimin ihbar ettiğini, sorgusu yapıldığı sırada anladı. Ama iş işten geçmişti.

Ali Ertekin'in Sabahattin Âli'nin katili olduğu ise, polisin verdiği bilgilere göre şöyle anlaşılmıştı:

Polis ekipleri, kaçakçılıkla ilgisini tesbit edebilmek için kendisini emniyete götürmüşler. Evinde de arama yapmak için karar çıkartmışlar. Aramaya koyulunca, onun, uzun süredir aradıkları Sabahattin Âli ile ilişiği bulunan biri olduğuna kanaat getirmişler. Kendisini biraz sıkıştırınca, Ertekin, Sabahattin Âli'nin bir yerde gizlenmediğini, Bulgaristan'a kaçmadığını, aksine kendisi tarafından öldürüldüğünü ikrar etmiş. Ve herkesi hayretler içinde bırakan bir gerekçe ileri sürmüş:

«Sabahattin Âli'yi, Türkiye'ye büyük kötülük-

ler yapacağını öğrendiğim için, vatanseverlik duygularımın etkisiyle öldürdüm.»

Ertekin'in evinde yapılan aramada Sabahattin Âli'ye ait bir çok eşya da ele geçirilmiş. Gazeteler, belgeler, dergiler de önemli bir yer tutuyormuş.

Polisler sormuşlar:

«Nasıl şey bu? Hem sınırdan adam kaçır, para al, hem de vatanseverlik duyguların kabarsın, adam öldür, öldürdüğün adamın eşyalarını eve getir, sakla, ne biçim şey bu?»

Ali Ertekin hakkında, cinayetle ilgili olarak verilen ilk resmî bilgiler bunlardı.

Sabahattin Âli'yi vatan uğruna öldürdüğünü söyleyen Ali Ertekin'in ileri sürdüğü gerekçe, demokratik bir ülkede hoş görülen sosyal tenkitleri Sabahattin Âli'nin de yapmış olmasıydı. Gerçi Sabahattin Âli, rejimi bir polis devleti biçimine dönüştüren iktidardakileri çok yermiş, eleştirmiş, halkın bunu iyi anlaması için kalemiyle çalışmıştı. Bunun için de iktidar Sabahattin Âli'ye düşman olmuştu. Ama bu eleştiriler bir insanın «vatanseverlik duygularıyla» birileri tarafından öldürülmesine, bir cinayete sebep sayılamazdı.

Ali Ertekin, bu cinayette yalnız olamazdı. Herhalde kendilerinden yardım göreceği kimseler vardı. Zaten Sabahattin Âli'yi yayın hayatıyla tanımadığı için, kendisine bazı bilgiler fısıldayanların ağzı ile konuşuyordu. Onların sözleri, Ertekin'in kulaklarına iyice yerleşmiş olmalıydı. Ne deniyordu Sabahattin Âli için?

«Sabahattin Âli, Türkiye için tehlikelidir. O bir Moskof ajanıdır, komünisttir. Memleketi düşmanlara satmaya hazır bir haindir. Bunun için Tür-

kiye'nin idare tarzını boyuna kötülüyor. Sanki idare tarzımızın hiç mi iyi yanı yok?»

Ali Ertekin'in, poliste verdiği bildirilen ilk ifade bu doğrultudaydı:

«Sabahattin Âli, Bulgaristan'a kaçmak istiyordu. Berber Hasan Tural, kendisini kaçırmak için para hususunda anlaşmış. Bana haber verdiler. Kırklareli'ne kamyonla geldik. Kendisinin Sabahattin Âli olduğunu o zaman anladım. Memleket dışına çıkınca yapacağı fenalığı düşündüm. Çünkü şimdiye kadar memleket içinde de bir çok fenalıklar yapmıştı. Millî hislerimin incindiğini hissettim. Kendisini geri döndürmek de mümkün değildi. Onun için öldürdüm.»

Polis, cinayetin paraya tamah edilerek işlendiğini ileri sürüyordu. Ertekin ise, millî duygulardan başka bir neden göstermiyordu.

6 Berber Hasan'ın Rolü Neydi?

Ortaya bir soru çıkıyordu:

Sabahattin Âli, Berber Hasan'ı ve Ali Ertekin'i nerede, nasıl tanımış olabilir?

Bu soruların cevabını cezaevi tanışıklığı veriyordu. Sabahattin Âli, 1945 yılında iktidar partisinin sözcüsü Falih Rıfkı'yı eleştiren bir yazı yazmış, fakat açılan hakaret davasında yazının bir eleştiri olduğu kabul edilmemiş, iktidar partisinin ünlü bir milletvekili olan Falih Rıfkı'ya hakaret suçundan yazar üç ay hapse mahkûm edilmişti.

1948 yılı başında bu mahkûmiyet kesinleşmiş ve Sabahattin Âli, Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'ne konulmuştu. O sırada Berber Hasan da, göçmen kardeşinin tekrar Bulgaristan'a kaçmasında rol oynamak ve komünistlik propagandası yapmak suçundan hükümlü olarak aynı cezaevinde bulunuyordu. Orada tanıştığı Berber Hasan'ın kendisine anlattığı sınırdan adam kaçırmayla ilgili hikayeler, Sabahattin Âli'nin belleğinde yer etmişti.

Berber Hasan'ın, Ali Ertekin'i cezaevinde tanı-

mış olması ve hapisten çıktıktan sonra sık sık buluşmaları, herkes tarafından iyi kalbli, işsizlere iş bulmayı seven bir insan olarak tanınan Sabahattin Âli'nin bu çevre ile yeni ilişkiler kurmasına yol açtı. Zira Sabahattin Âli, çıkardığı gazetelerin kapatılması, son eseri olan Sırça Köşk'ün Bakanlar Kurulu kararınca toplatılması üzerine bir hayli karamsarlaşmıştı. Çok iyi bildiği yazarlığı bırakıp, hiç bilmediği nakliyecilikle sıkıntılarını unutmaya ve geçimini sağlamaya koyuldu. Şoför muavininin yokluğu, bazan işlerini aksatıyordu. Bu sırada karşılaştığı Berber Hasan kendisine işsiz gezen Ali Ertekin'i şoför muavini olarak almasını teklif etti. Ancak, cinayetten sonra bu olayın bir tertibin ilk halkası olduğu şüphesi ortaya atıldı.

Ali Ertekin, polise:

«— Sabahattin Âli'yi vatanseverlik duygularım rencide edildiği için öldürdüm» dedikten sonra bu ifadenin geçerli olması için şunları uzun uzun anlatmaya başladı:

Bir gün Hasan Tural bana, seni bir kamyona 150 lira aylıkla muavin vereceğim. Az zamanda şoförlük öğrenirsin; aynı kamyona da şoför olursun; o zaman ayda 250 lira alırsın. İleride Trakya'dan karpuz, kavun taşır, çok para kazanırız, dedi. Aradan bir süre geçti. Bir gün Anadoluhisar vapurundan Köprü'ye gelince, yaya ilerlerken yanıma gözlüklü, kır saçlı, iyi konuşan orta boylu bir adam yaklaştı:

«Nasılsın, iyi misin?» diye hatır sorduktan sonra:

«Sen beni tanımazsın, senin iyi bir adam olduğunu bana söylediler» deyip uzaklaştı.

Bir gün Hasan Tural'la konuşuyorduk. Bana:

«Şimdi, birisi gelecek, kamyonu var. Kırklareline peynir almaya gidecek. Seni de yanına şoför muavini vereceğim.» dedi ve Edirnekapı dışında bir kahveye gitmek üzere beni de yanına aldı. Biraz geçince Köprü'de gördüğüm gözlüklü adam da geldi. Başka bir masaya oturdu. Sonra çıktı. Hasan Tural, bana:

«Ben de çıkıyorum. Az sonra da sen kalk, bizi takip et» dedi. Öyle yaptık. Mezarlıklara doğru yürüdük. Üçümüz bir yerde birleştik. Hasan Tural, beni tanıttı. Sonra da bana:

«Âli bey,» dedi, «seni yanına muavin vereceğim kamyonun sahibi. Yarın Kırklareli'ne gideceksiniz. Sabahleyin Topkapı dışında buluşursunuz. Tamam mı?»

«Tamam» dedik ve ayrıldık.

29 Mart 1948'di. İstanbul'da çoğu kimse uyurken Sabahattin Âli, şoförü Salim, kamyonla Topkapı'ya geldiler. Ben de asfaltta paltomun yakasını kaldırmış bekliyordum. Kamyon yanıbaşımda durdu, atladım. Silivri'ye kadar gittik. Şoför Salim benzin almak için şoför mahallinden indi. Bunu fırsat bilen Âli Bey, bana:

«Kırklareli'nde inip bir kaç saat dolaş. Şehitlik mevkiinde bizi bulursun. Alacak peynir bulamadığını söylersin.» diye tenbih etti. Kırklareli'nde dediği gibi yaptım. Âli Bey:

«Üsküp'te buluruz belki» dedi. Üsküp'e yakın bir yere kamyonu götürmesini şoförüne söyledi. Kızılcıkdere'de kamyondan indik. Âli Bey bu defa şoförüne şöyle dedi:

«Salim, biz peynir almak için ola ki üç dört gün köylerde dolaşırız. Kamyon boş durmasın, sen Lüleburgaz'a odun taşırsın. Sonra buluşuruz.»

Kamyon uzaklaştıktan sonra, Âli Bey'in isteğiyle yolu bırakarak ormana daldık...»

Bu ifadelerin ne dereceye kadar doğru olduğu kestirilemiyordu.

Berber Hasan Tural, dar alınlı, kısa kaşlı, yuvarlak gözlüydü. Bakışları, daima bir şeyleri gizlemeye çalışmakta olduğu hissini veriyordu. Yayvan ağzı, çenesine sarkmış dudağı insanın kendisine kuşku ile bakmasına yol açıyordu. Bu cinayeti tertip eden şebekenin başı mıydı? Şebekede geçici bir görevi olan biri miydi?

Sanık olarak mahkeme huzuruna çıkarılmayışı, bu soruların yersiz olduğunu gösteriyordu. Ama ne var ki, Hasan Tural, Sabahattin Âli'yi, daha önce tanımış, onun büyük güvenini kazanmıştı. Bu güven verme ve güven kazanmanın içyüzü bilinmiyordu. Sabahattin Âli özel hayatında Berber Hasan Tural'dan söz etmemiş, Berber Hasan da Sabahattin Âli'yle uzun boylu bir arada görülmemişti. Buna rağmen Hasan Tural'ın, cinayet duruşması içindeki yeri ilk sıralarda iyi anlaşılamıyordu.

Hele şoför Salim, çok silik bir gölge gibi kalmıştı. Bu iyi giyimli, saçını özenle ikiye ayırarak tarayan, bakışlarında entellektüel bir eda bulunan şoför, duruşma boyunca hep arka planda kalmıştı. Sabahattin Âli'nin eşyalarını incelerken, kulaklarına doğru azalan saçlarının arasında ter damlacıkları sezilebilmişti.

Sabahattin Âli'yle Urfa'ya kadar gitmiş bir şoför Salim, Hasan Tural hakında bilgi edinmiş olabilirdi. Ali Ertekin'i yanlarına almadan önce, Hasan Tural'ın bu işteki rolünü iyice bilebilirdi. Ama bu nokta düğümlü kalıyordu.

7 Sabahattin Âli'den Gelen Mektup

Sabahattin Âli'nin öldürülme yeri, tarihi, nedeni hakkında birbirini tutmayan şeyler söyleniyordu. Hattâ Sabahattin Âli'nin öldürülmeyerek, bir yerde gizlendiğini söyleyenler, Sabahattin Âli'den gelen bir mektuba önem veriyorlardı.

Berber Hasan Tural'ın söylediğine göre durum şuydu:

«Sabahattin Âli, Bulgaristan'a kaçmaya giderken bana iki mektup verdi. Bunları postaya atmamı söyledi. Ben de dediğini yaptım. Mektuplardan birisi Bayan Adalet Cimcoz'a aitti.»

Bayan Adalet Cimcoz ve eşi Avukat Mehmet Ali Cimcoz, son zamanlarda Sabahattin Âli'nin evlerinde kaldığı bir aileydi. Sanat ve politika çevrelerinin çok yakından tanıdıkları bu aile, Sabahattin Âli'ye kamyon tedarik eden aileydi de. Bu bakımlardan Sabahattin Âli'nin giderken bıraktığı mektuplardan birisini Bayan Adalet Cimcoz'a yazmış olması olağandı.

29 Mart 1948 tarihli mektubunda Sabahattin Âli şunları yazıyordu:

«Bu mektubumu aldığınız zaman, ben bir müddet için ortadan yok olmuş olacağım. Herkesin beni geçen seneki gibi tebdil dolaşır bilmesi münasiptir.

Bu kararı vermeden çok düşündüm. Fakat cephemi tayinde daha fazla tereddüt edemezdim. Yepyeni ve daha müsbet bir hayata başlamak kararını müthiş nefis mücadelelerinden sonra verdim.

Kamyon işi için Mehmet Ali'ye bir kaç gün sonra Hasan Tural adında biri müracaat edecektir. Bu işi benden daha iyi ve benden çok daha müsait şartlarla yapacağını taahhüt ederim. Namusuna da güvenilebilir.

Çoktandır verdiğim bu kararı tatbikte bu kadar geç kalışımın sebebi karım, çocuğum ve sizdiniz. Fakat bu şartlar altında bu manasız hayatı devam ettirmekte mana görmedim.»

Sabahattin Âli'nin Hasan Tural'a bir hayli güvendiği, onun namusuna da, yani, aldığı işi doğru dürüst yapacağına inan beslediği anlaşılıyordu. Mektup, hiç şüphesiz Sabahattin Âli'nindi. Fakat kendisi bu mektubu evlerinde yattığı aileye, evde bir yerde bırakarak iletebilir, yatağının bir yerinde bırakır ve ellerine geçmesini sağlardı.

Fakat böyle yapmamış, Bulgaristan'a kaçarken Ali Ertekin'e de vermemiş, İstanbul'dan ayrılırken Hasan Tural'a bırakmıştı. Üstelik kararını açıkça da yazabilirken, bunu yapmamıştı. Kendisini kaçıracak şebekenin reisi Hasan Tural'ken, ona teslim ettiği mektupta bu kaçıştan söz etmemesi dikkati çekiyordu.

Gerçek oydu ki, Sabahattin Âli, bunalım için-

deydi. Demokrasi adı altında uygulanan polis rejimi, hür düşünceye aşırı tahammülsüzlük, her tenkitten sonra tevkifler, suçlamalar, nefes aldırmıyordu. Bu hava içinde Sabahattin Âli, polisi atlattığını sanarak dostlarına gidip geliyor, bu arada bazı ailelerin hemen her hafta düzenledikleri içkili ve sözde edebi toplantılarına katılıyor, orada, dört duvar arasında iktidara ver yansın ediyorlardı. Bu ailelerden birisi hakkında bazı kuşkular da vardı. Bunların gizli polisle ilişkisi olduğu, Sabahattin Âli gibileri ele vermeye, yakalatmaya hattâ daha başka yollarla ortadan kaldırmaya hizmet ettikleri bazı tecrübeli dostlarca kendisine söylenmişti. Ama Sabahattin Âli, bunalım içinde bu değerlendirmeye de pek iltifat etmemiş olacaktı.

Sabahattin Âli, hür düşünceye baskı yapanların bir gün yaptıklarıyla birlikte yok olacaklarına inanıyor, ama o günü görecek kadar özgür bırakılmayacağını sanıyordu.

«Bir zamanlar, diyordu, kudretlerine son yokmuş gibi görünen, yeryüzünden silinip gidecekleri akla bile gelmeyen bu devlerin şimdi sadece bataklıklarda tektük kemikleri, müzelerde iskeletleri ve masallarda korkunç, fakat zararsız hatıralar kaldı.

«Çünkü hayatın durdurulmaz akışı bunu böyle istiyordu.»

Bundan yüz milyonlarca sene önce «İkinci Devir»de yaşarken dünyamız, yeryüzünde bir takım kocaman, korkunç devlerin de bulunduğunu bildirdikten sonra bu hükme vardığı vakit, Sabahattin Âli, hiç şüphe yok o günün dev yöneticilerinin de bir gün tarihe mal olacaklarını çok iyi biliyordu. Ama ne yazık ki Sabahattin Âli bunu göremeyecekti.

Ve öldürülüşü, uzunca bir süre gizli kaldıktan

sonra 12 Ocak 1949'da basın tarafından açıklanmıştı işte...

Samet Ağaoğlu'na göre, Sabahattin Âli «tıknaz, topluca, saçlarının bir hayli kısmı kırlaşmış, gözlüklerinin altında küçücük gözleriyle karşısındakinin kafasındakini okumağa çalışır gibi bakan» bir insandı. Ali Ertekin'in niyetini anlayamaması için ancak çok bunalmış, hattâ aklını kaçırmış olmalıydı. Bu bakımdan ölümü, yada öldürtülmesi her çevrede başka başka yorumlara yol açıyor, Ali Ertekin'in kimliği daha çok dikkati çekiyordu. Fakat hiç kimse o günün koşulları altında cinayet tertip edenlerin kimler olması gerektiği üzerinde duramıyordu.

Bu yüzden Ali Ertekin, 30 Nisan 1949 Cumartesi günü katil sanığı olarak Ağır Ceza Mahkemesine tek başına çıkarıldı.

Ali Ertekin, Sabahattin Âli'yi öldürmekten yargılanacaktı ama, ortada dolaşan rivayetler birbirini tutmuyordu; deniyordu ki:

Sabahattin Âli öldürülmemiş, bir komünist olan Ali Ertekin tarafından Bulgaristan'a kaçırılmıştır. Öldürülme süsü verilmek için bir tertip düzenlenmiş, Sabahattin Âli'nin eşyası Ali Ertekin'e verilmiş ve İstanbul'da bırakılmıştır. Buna karşılık Bulgaristan'da komünistlerin cehenneminden kaçmak isterken öldürülen bir Türk, ölü olarak sınırdan içeri sokulmuş ve cesedin Sabahattin Âli'ye ait olduğu yayılarak kaçma planı arkasında gizlenen oyun sahneye konulmuştur.

Başka bir görüşe göre, Ali Ertekin'in Sabahattin Âli'yi öldürme nedeni olarak ileri sürdüğü iddiaların tümü uydurmadır, hazırlanmıştır. Sabahattin Âli, kiralık bir katil olan Ali Ertekin'e para

karşılığında öldürtülmüştür. Ali Ertekin, kendisini kiralayanları ele vermemek için hikayeler düzmektedir.

Bu kanıda olanların ileri sürdüğü mütalaalara göre, Ali Ertekin'in ilk tahkikat sırasında Sabahattin Âli'nin kendisine söylediğini iddia ettiği cümlelerin hiç biri Sabahattin Âli'nin ne yaşına, ne kültürüne, ne sosyal durumuna ne de konuşma tarzına uygundur. Ali Ertekin'e göre Sabahattin Âli, kendisine şunları söylemişmiş:

«Şimdi sınıra yakınız. Yorgunuz. Şöyle bir kestireyim. Kaçmak zamanı gelince bana haber ver. Ben buradan gideceğim. Ruslarla beraber döndüğüm zaman bu memlekette hürriyetin ne demek olduğunu öğreneceksiniz. Ben şimdi Tırnavacığa gideceğim. Oradan Sofya'ya. Sofya'dan da Moskova'ya varacağım. Moskova'da bir Çek pasaportu çıkarttıktan sonra Roma'ya ve daha sonra Fransa'ya geçeceğim. Fransa'daki Türkleri teşkilatlandıracağım. Yapılacak yardımlarla onları bir taraftan mülteci sıfatıyla, öte yandan muntazam pasaportla Türkiye'ye sokacağım. Onlar dışardan geldikleri için kolay tanınmazlar. Böylelikle memleket içindeki teşkilatı kuvvetlendirip işin başına geçeceğiz. Bu rejimi yıkacağız.»

Bu muhayyel çalışma planını, Sabahattin Âli gibi kültürlü bir hikayecinin ve solcu bir politikacının Ali Ertekin gibi birisine söyleyemeceyeğine inananlar, bunları Ali Ertekin'in kendi başına uyduramayacağını da ileri sürüyorlardı.

8 Bulgarlar Ateş Püskürüyor

Sabahattin Âli'nin öldürülmesi olayı dış basında ve yabancı radyolarda da aylarca konu edildi. Özellikle Sofya Radyosu Türkçe yayınlarında ateş püskürüyor, olur olmaz iddialarda da bulunuyordu. 18 Şubat 1949 günlü Tan Gazetesi aynen şu haberi veriyordu:

«Sofya Radyosu Türkçe yaptığı bir yayında, maruf komünist Sabahattin Âli'nin katli işi hakkında ateş püskürerek, memleketimize karşı bir çok hezeyanlarda bulunarak diyor ki:

Sofya, (Radyo) — Meşhur şair, müterakki ilerici yazman ve içtimaiyatçı Sabahattin Âli'nin Türkiye irticaı tarafından öldürüldüğüne dair haber memleketimiz halkını bilhassa Bulgaristan Türklerinin hâlâ galeyana getirmektedir. Efkarı umumiyemiz, Türkiye idarecilerinin bu iğrenç cinayetini büyük nefretle karşıladı. Literatüren Front gazetesi «Zincirli Hüriyet Ülkesinde» başlığı altında yer verdiği yazısında, büyük müterakki Sabahattin Âli'nin Bulgar sınırını geçmeğe hazırlanırken pro-

vokatörler tarafından pusuya düşürülüp öldürüldüğünü açığa vuruyor ve şöyle yazıyor:

«Bu cinayet önünde dünyanın bütün müterakki insanları nefret ve hiddetten sarsıldılar. Yazman ve İçtimaiyatçı Sabahattin Âli'nin davası, zincirler içinde bulunan bir memleketin içini sarsmak için sağlam bir silah olacaktır. Mihalekef tipinden canavarlar, hainler, Türkiye'de sığınaklar bulurken Türk halkının sevimli sadık oğlu, bütün dünyada nam kazanmış büyük yazman Sabahattin Âli provokatörlerin, resmî polislerin elleriyle öldürülüyor. Kendisini pek yakın kardeş sayan Bulgar yazmanları Sabahattin Âli'nin barbarca öldürülmesine karşı protesto ve nefretlerini beyan ediyorlar. Ölü de olsa Sabahattin Âli, artık ebediyen Bulgar kardeşlerinin arasındadır. Bütün dünyada müterakki yazmanlar Sabahattin Âli'nin barbarca öldürülmesine karşı protesto etmelidirler. Canavarlar, müterakki insanların protestosu önünde titresinler.»

Tasvir Gazetesi'ne Bulgaristan'dan mektup gönderen ve Melih Kudret imzasını kullanan bir muhabir Sabahattin Âli hakkında yaptığı tahkikat sonunda elde ettiği bilgileri şöyle yazıyordu, (24 Şubat 1949 Tasvir):

«Burada komünist Türk gençleri, Bulgar Komünist Partisinin emriyle Sabahattin Âli'nin hatıralarını anmak üzere bir toplantı tertip ettiler. Genç Komünistler Derneği bu toplantıların Bulgaristan'ın her tarafında yapılmasını temin etmiş ise de, bu emir yerine getirilmemiş, Türk çocukları tanımadıkları, yahut fena tanıdıkları bir adam hakkında toplantılar tertip etmekten çekinmişlerdir. Bunun üzerine komünist gazeteler harekete geçmiş ve Sabahattin Âli hakkında sitayişkar yazılar yayın-

lamışlardır. Bu yazılarda Sabahattin Âli'nin Anglo-Amerikan emperyalistleriyle Türk mürteci hükümetine karşı tek başına «Zincirli Hürriyet», «Marko Paşa», «Merhum Paşa», ve «Başdan» adlı gazeteleriyle kahramanca mücadele ettiği yazılmakta ve kendisinin bir hürriyet diyarı olan Bulgaristan'a sığınmak istediği bir sırada hudut üzerinde bir Türk subay namzedi tarafından kahpece öldürüldüğü ileri sürülmektedir.

«Komünistlerin gazetelerinden biri olan Novini, bu hususdaki yazısını şu cümlelerle bitirmektedir:

«Sabahattin Âli, hürriyetsizlikten bunaldığı ve mücadelesine devam edemeyeceğini anladığı zaman şimale, bir hüriyet memleketi olan Bulgaristan'a kaçmak istedi. Bu, Ankara çevrelerinin Bulgaristan'da hürriyet bulunmadığı yolundaki iddialarını çürüten beliğ bir hadisedir. Bizim mürteciler, irtica diyarı olan Türkiye'ye kaçıyorlar; hürriyetperverler ise, bir hürriyet diyarı olan Bulgaristan'a kaçınağa çalışıyorlar...»

Bulgaristan Muhabiri Melih Kudret, hürriyet anlamı hakkında kendine özgü bazı görüşleri sıraladıktan sonra yeniden Sabahattin Âli'nin kaçışı olayına dönüyor, konuştuğu Bulgarların sözlerini naklettiğini bildiriyor ve diyordu ki:

«Komünist geçinen bir Türk'ün ifadesine göre, Sabahattin Âli hakkında toplantılar tertip edilmesi ve Türk hudut subayları tarafından öldürüldüğü yolunda neşriyat yapılması Bulgar Komünist Partisi Merkez İdare Heyeti tarafından emrolunmuştur. Bu zat, Sabahattin Âli'nin Bulgaristan'da olup olmadığı yolundaki sualimi şaşkınlıkla karşılayarak bu hususta bir şey bilmediğini söylemiş; sadece «Bilmem.. Bilmiyorum» gibi tek kelimelerle

cevap vermiştir. Ben ısrar edince şunları söylemek cesaretini göstermiştir:

— Böyle bir şeyden haberim yoktur. Fakat Sabahattin Âli'nin hudut üzerinde öldürülmesi buraya aksedeli pek çok olduğu halde bu adam hakkında yazı yazılması ve toplantılar yapılınası emri henüz verilmiştir. Bu, nazarı dikkatimizi çekmedi değil... Ancak şunu söylemekle sizi tatmin etmiş olabileceğimi sanıyorum: Buraya iltica eden Türk komünistleri bir iş kampında çalışmaktadırlar. Bunlar hükümetçe itimada şayan kimseler telakki edilmezler. Bunun için uzun müddet komünist olmayan kimselerle ve mürteci unsurlarla bir arada ağır şartlar altında çalıştırılırlar. Bunlardan bir çoğunu tanıyoruz. Fakat Sabahattin hakkında malumatımız yoktur.

— Benim kanaatime göre Sabahattin Âli doğru Rusya'ya gönderilmiştir.

— Buna imkân yoktur. Buradaki imtihan devresini geçirmeden Tuna'nın karşı tarafına geçmek imkânsızdır. Burada müsbet not alanlar, ayrıca Ruslar tarafından da uzun bir imtihan devresine tabi tutulurlar.»

Muhabir bu yoldaki görüşlerini bol bol sıraladıktan sonra tekrar Sabahattin Âli'nin öldürülmesi konusuna geçerek kanılarını şöyle anlatıyordu:

«Bu hadisede bir kominform tertibi sezer gibi oluyorum. Uyanık bulunmak lazımdır. Komünist dostum bana Kırklareli hududumuz üzerinde insan, eşya, evrak kaçakçılığı yapan bir şebekenin iki seneden beri muntazaman çalıştığını söylemiştir. Bu, Kırklareli Vilayetinde emniyet ve hudut işlerimize layık olduğu ehemmiyetin verilmediğine delalet etmektedir. v. s.»

9 Sabahattin Âli Nasıl Öldürüldü?

Sabahattin Âli'nin öldürülmesi üzerine başlayan yorumlar ve bizzat «öldürdüm» diyenin soğukkanlılıkla anlattıkları birbirleriyle çok çelişiyordu.

Ali Ertekin, cinayeti nasıl ve nerede işlediğini polisteki ilk ifadesinde şöyle anlatmıştı:

«... Yolumuza devam ediyorduk. Söylediği sözler bende, kendisine karşı nefret uyandırmıştı. Ele vermek istedim. Kendisini yanlış yola saptırdım, bir dereye indik.

Sabahattin Âli'ye dedim ki:

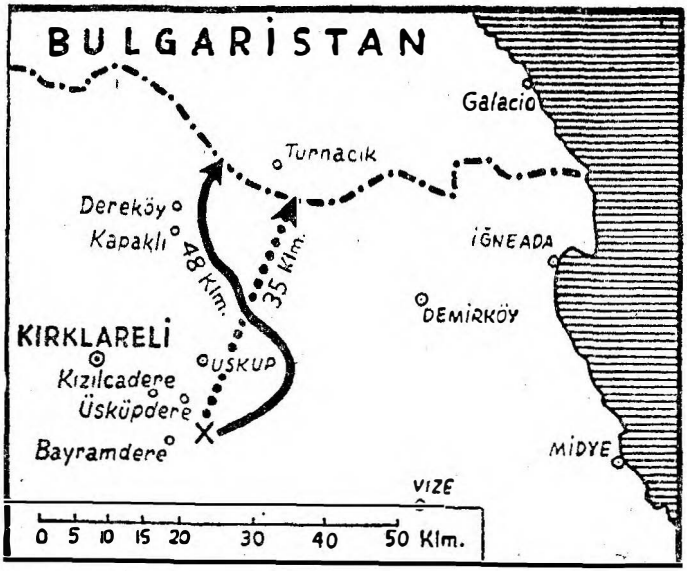
— Karşıda Sazara, Hediye köyleri görülüyor. O köylerinin yanında Bulgar hudut köyleri var, fakat yorgunuz, bu geceyi burada geçirelim, yarın akşam hududu geçeriz.

Razı oldu.

Ateş yaktık. Geceledik. Ceketini çıkartıp yastık yaptı, yattı. Arkası dönüktü.

Artık benim için de yapacak başka bir şey kalmamıştı.

Kendisini bayıltıp karakola veya köylülere tes-

Cinayet yerini gösteren harita.

lim edebilmek için yolda kestiğim ve elimde taşıdığım sopayı kaldırarak omuzuna indirdim. Sabahattin Âli inleyerek yere uzandı ve tekrar yerinden kalkmağa teşebbüs edince, belki beni cebinde tabanca varsa vurur endişesiyle bu sefer ikinci bir darbe salladım. Bu vuruşum başının sol tarafına isabet etti. Suratı, gözlükleri ve kulağı kan içinde idi. Arkasından aynı şiddetle bir daha vurdum, yere yıkıldı, ağzından burnundan kanlar boşandı.

Dikkat ettim. Hafif hafif nefes alıyordu. Bir daha vurdum.

Nefesi kesildi ve öldü.

Korkarak hemen oradan uzaklaştım.

Çalıların arasından kendisini gözledim.

Kımıldamıyordu.

Çekine çekine yanına tekrar yaklaştım.

Artık elleri morarmıştı.

Sabahattin Âli ölmüştü.

Çantasını alarak Şeytanderesi istikametinden Kırklareli'ne geldim. Geceyi ormanda geçirdim. Ertesi gün otobüsle İstanbul'a döndüm. Şimdi yapacak iki şey vardı. Derhal hükümete veya başbakana bu cinayeti bildirmek veya Sabahattin Âli'nin bana bahsettiği iki kişiyi de yakalattıktan sonra vaziyeti alakalılara duyurmak...

İkinci şıkkı tercih ederek derhal Sabahattin Âli'yi benim öldürdüğümü ispat edebilmek için eşyalarını topladım. Elimdeki eşyaları Anadoluhisarı'nda Ali Bosna'nın bostanı civarında yere gömdüm. Bir müddet sonra çürümesinler diye yeniden çıkararak yanıma aldım ve Akhisar'daki amcamoğlunun yanına gittim.

Amcamoğlu ile eskicilik yaptığım zamanlar iş yapardık. Fotoğraf ve elbiselerini satmasın diye pahalı fiat istedim ve onları orda bırakarak İstanbul'a döndüm.

Artık işim gücüm hep o iki kişiyi kaçırmak için Hasan'ı aramak olmuştu. Hasan da bu meseleyi biliyor, fakat adamların isimlerini söylemiyordu.

Nihayet bir gün Boğaziçi vapurunda vaktiyle Merkez Komutanlığında tanıdığım Millî Emniyet Teşkilatına mensup birisi vardı. Ona rastladım. Adını hâlâ bilmiyorum. Hükümete haber verecek yerde işlediğim cinayeti kendisine anlattım. «Eşyaları getir» dedi.

Akhisar'a gittim. Bavulun kilidi kırılmış ve bazı eşyalar yok olmuştu. Amcamoğlu da orada yoktu.

İstanbul'a döndükten sonra beni Kırklareli'ne

götürdüler ve kaybolan eşyaları gösterdiler. Katil yerini de benden sordular. Gösterdim. Ben Sabahattin Âli'nin parasını falan almadım.»

Sabahattin Âli'nin çantasına önem verdiği anlaşılıyordu Ali Ertekin'in. Nitekim, cinayeti biraz da bu çantadaki evrak için işlediğini anlatmak için polisteki ifadesinde şöyle demişti:

«Elinden hiç ayırmadığı şişkin çantada çok muzir evrak da bulunabilirdi. Bu tahmin bana büyük bir heyecan verdi. Heyecan ve teessürün şiddetinden titremeğe başladığım sırada bunu gören Sabahattin Âli:

— Sana ne oluyor? Üşüdün mü? diye sordu.

— Galiba üşüdüm, diyerek sopamı elime alıp ayağa kalktım ve etrafında dolaşmağa başladım. Bir ara heyecanım o raddeyi buldu ki, elimdeki kalın sopayla...»

Bu itiraf üzerine olay yerine gidildi.

9 Ocak 1949 günü Ali Ertekin Sazara'ya götürüldü. Cesedi bulan çoban Şükrü ile jandarma gedikli çavuşu Hamdi hazır olduğu halde Ali Ertekin'in gösterdiği yoldan gidildi, cinayet yerine varıldı. Hükümet doktoru ceset ve iskelet kemikleri üstünde inceleme yaptı. Kafatasında mevcut sarımtırak saçlardan bu cesedin sarımtırak saçlı, tahminen uzunca boylu bir erkeğin cesedi olduğu anlaşıldı. Gömüldüğü yerden çıkarılan kemikler 11 Ocak 1949 günü Kırklareli Memleket Hastanesi'nde muayeneden geçirildi.

Neticede cesedin 1.64 boyunda olduğu üzerinden alınan eşyalardan haki gömlek ve lacivert kazağın Sabahattin Âli'nin dostu Avukat Ali Cimcoz tarafından hediye edildiği anlaşıldı.

Bunun üzerine de Ali Ertekin'in «para ve eş-

yaya sahip olmak kasdı ile Sabahattin Âli'yi öldürdüğü anlaşılarak Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesi'nde duruşması yapılmasına» karar verildi.

Ne var ki, emniyetteki ifadeye ve verilen bu resmî bilgiye rağmen zihinleri karıştıran bazı şeyler vardı. Bunlar da söylentileri artırıyordu.

Bir kere cesedin bir çok kısımları çürümüştü.

Kol kemikleri bulunamamıştı.

Ağzındaki bütün dişler dökülmüştü. Oysa bu dişlerin önemi vardı. Çünkü Sabahattin Âli'nin sol kolu yedeksubaylığını yaparken kırılmıştı. Bilezik kemiğinin bulunması cesedin Sabahattin'e ait olup olmadığını anlatmaya yarayacaktı. Sonra ön dişlerini Almanya'da okurken yaptırmış, sağ ve sol sivri dişlerini çektirmiş, yerlerine kemik dişler taktırmıştı. Şimdi bu dişler de ortada yoktu.

Bu arada Ali Ertekin'in cinayeti işlediği yer de bazı şüpheleri çekiyordu. Ali Ertekin'in, sınırı geçecekken Sabahattin Âli'yi öldürdüğü söylenmişti. Fakat ceset sınıra 35 kilometre uzaklıkta bulunmuştu. Böylece cinayetin yeri ile, cesedin bulunduğu yer arasında önemli bir uzaklık görülüyordu.

Acaba Ali Ertekin, kendisine öğretilenleri söylediği için mi bu 35 kilometrelik mesafe ortaya çıkıyordu. Zira harita üzerinde verilecek bir izahat sırasında köyler arası mesafe, sınırla bir köy arasındaki uzaklık, mesleği haritacı ve ölçmeci olmayanlar için kolaylıkla yanılgıya yol açar ve 35 kilometrelik bir uzaklık bir kaç santimlik mesafede görülebilirdi.

Cinayet yeri ile, ifadeler arasındaki bu çelişkinin nedeni neydi?

Bu soru, bir çok kafalarda şüpheler uyandırıyordu.

Bütün bunlar dikkati çekerken duruşma gününden önce Amerikalı gazetecilerin Kırklareline gelmesi ve cinayetle ilgilenmesi yeni yeni soruların ortaya atılmasına yol açıyordu. Kırklareli'ndeki bütün oteller dolmuş, evler bile konuklara açılmıştı.

Herkes duruşmanın yapılaçağı Cumartesi gününü bekliyordu.

10 Duruşma Başlıyor

30 Nisan 1949 sabahı, günün erken saatlerinde Kırklareli Hükümet Konağı'nın etrafında olağanüstü bir hareket vardı. Çünkü Ali Ertekin'i yargılayacak ağır ceza mahkemesi hükümet konağındaydı. Savcılık çok sıkı güvenlik tedbirleri aldırmıştı. Basın mensuplarıyla bir kısım ilgililere, duruşmaya girebilmelerine yarayacak giriş kartları verilmiş, bunun dışında hiçbir dinleyicinin salona alınmaması kararlaştırılmıştı. Duruşmayı izlemeğe gelenler küçük salonda en evlerişli yerde oturmak için duruşma saatinden önce salona girmişlerdi. Dinleyicilerin pek çoğu kadındı. Gazeteciler yirmiyi aşkındı. Ressam A. Arad da krokiler çizmek için gelmişti.

Katil olduğunu kendisi söyleyen Ali Ertekin saat 8'de elleri kelepçeli olarak adliyeye getirildi. Ağır Ceza Mahkemesi yakınındaki küçük bir odaya alındı. Traş olmuş, saçlarını iyice taramış, trençkotunu çıkarmamıştı. Heyecanlıydı. Bir şey anlatmak istemeyen tavırlarla etrafa bakıyordu. Kork-

makta olduğu çene kemiklerinin kendiliğinden oynamasından anlaşılıyordu.

Bu heyecanın nedeni neydi? Sabahattin Âli'nın katili olduğunu mahkemede açıklayacağından mı, idam isteğiyle duruşmasının yapılacağını öğrendiğinden mi, yoksa mahkemede yeni ifşaatta bulunacağından mı? Çünkü üç gündür Kırklareli'nde ısrarla söylenildiğine göre Ali Ertekin, ilk sorgusunda ifşaatta bulunacak ve Sabahattin Âli'yi kendisinin öldürmediğini açıklayacaktı. Bu rivayetler, Sabahattin Âli'nin öldürülmesi davasını gitgide bir esrar perdesinin örttüğü kanısını güçlendiriyordu.

Saat 9.15'de yargıçlar kurulu, Ağır Ceza'da yerlerini aldılar. Yargıçlar kurulunun başkanı Salih Zeki Çankır, üyeler Cemil Tolunay ve Muhlis Çöven'di. İddia makamını Kırklareli Savcısı Hayri Ayışık işgal ediyordu. Yargıçlar yerlerini alınca

Sabahattin Âli cinayeti duruşmasını ressam Sururi, Hürriyet Gazete'sinde böyle tasvir etmişti.

Ali Ertekin getirilerek sanık bölmesine oturtuldu. Sanığın üç avukatı; Mehmet Edip Türkmen, Murtaza Apalı, İbrahim Hakkı Baykurt da yerlerini aldılar.

Sorgu başladı. Hakim, adını sorduğu halde Ali Ertekin cevap vermedi ve dalgın dalgın durmayı tercih etti. Jandarmaların dürtmesiyle ayağa kalktı, güçlükle duyulabilen bir tonla adını, soyadını söyledi:

Hakim, baba adını sorunca, Ertekin:

— Hastayım, dedi, başım ağrıyor.

Hakim ısrarla sordu:

— Babanın adı ne?

Ali mırıldandı:

— Yaşar.

— Ananın adı?

— .....

— Senin anan yok mu? Seni kim doğurdu? Söylesene.. Ayşe mi, Fatma mı, nedir?

Ali Ertekin cevap vermiyor, zangır zangır titriyordu. Ağır Ceza Reisi tekrar sordu:

— Sen, ananın adını bilmez misin? Sen nerede doğdun, kaç doğumlusun?

— Başım ağrıyor, hafızamı toplayamıyorum.

Hakim:

— Ama, dedi, bugüne kadar hasta değildin, konuşup duruyordun.

Ali Ertekin bir et külçesi halinde yere yığıldı. Gözlerini bir yere dikerek dalmaya çalıştı. Bir an durakladıktan sonra hakim, zabıt katibine şunları yazdırdı:

«Maznun Ali Ertekin hasta olduğundan bahisle hüviyetini söylememekte ısrar etti.»

Usta gazeteciler, görev nedeniyle duruşmaları

izleyenler, bu susuşa çeşitli anlam veriyorlardı. Uzun yılların adliye muhabiri bir gazeteci:

— Numara, diyordu, ben yemem bu susmaları, bu baş ağrılarını... Burada bir vicdan azabının belirtileri var... Sanık iki ayrı duygu altında eziliyor. Yol ayrımına geliyor. Ya gerçekleri olduğu gibi söyleyecek veya kendisine yapılan telkine göre konuşacak ve bazı önemli ip uçlarını vermemekte, ifşaatta bulunmamakta ısrar edecek. Göreceğiz...

Bu, kendine güvenerek söylenen «göreceğiz»i dinleyen başka bir meslektaş:

— Yok, dedi, bu görüşe katılmıyorum. Sanık, yaptığı cinayeti hangi nedenle işlemiş olursa olsun Sabahattin Âli gibi bir büyük hikayeciye kıymış olmanın nedameti içinde. Nerdeyse af dileyecek...

Gazeteciler bu şekilde mırıldanır, hattâ biraz da seslerini yükselterek konuşurlarken sanık avukatları da birbiriyle fısıldaşıyordu. Dinleyicilerde bir durgunluk hakimdi.

Ali, oturduğu yerde dudaklarını ısırıyor, kımıldamamaya çalışıyordu. Hakim, zabıt katibine seslendi:

«Sorgu Hakimliği kararnamesini okuyunuz!»

Zabıt katibi okumaya başladı. Bundan anlaşıldığına göre Ali Ertekinin anasının adı Ayşeydi, Ertekin 1326'da (1910) Yugoslavya'da doğmuştu. 1925'te Türkiye'ye iltica etmişler, Kars'a yerleştirilmişlerdi. Sonradan İstanbul'a gelmişlerdi. Gedikli Erbaş okuluna girmişti.

Bundan sonrası Sorgu Hakimliği Kararnamesinde böyle yazılıydı:

«Ali Ertekin üstçavuş bulunduğu sırada askerlere ait üç silahı çalmış ve satmıştır. Maznun, bu suçundan dört aya mahkûm edilmiş ve ordudan da

tardedilmiştir. Bilahare Ali, hududu iyi bildiği için Bulgaristan'a kaçmış ve orada gizli işler görmüştür. Bulgarların adamı olarak hududu geçerken yakalanıp mahkûm olmuş, Askerî Cezaevinde bulunduğu sırada Hasan isminde bir berberle tanışmıştır.»

Kararnameden anlaşıldığına göre Ali Ertekin 11 Nisan 1946'da Çorlu Askerî Mahkemesi'nce üç süvari filintasını çalmaktan hüküm giydikten sonra Hasan Tural'la tanışmış ve yine bir çok kirli işler çevirmişti. Kararnamede bunlar şöyle sıralanıyordu:

«Berber Hasan 928'de Yanbolu'dan memleketimize hicret etmiş, bir müddet sonra memleket aleyhine çalıştığı ve bu arada Sovyet Konsolosluğu'na gönderdiği bir mektupla onlara hizmet etmek teklifinde bulunduğundan dolayı 1 sene 5 ay hapse mahkûm olmuştur:

948 Martında Berber Hasan, Ali Ertekin'le konuşurken, Osman adında birisinin Bulgaristan'a kaçmak niyetinde olduğunu söylemiş ve ertesi gün Osman'ın çalıştığı Yüksekkaldırım'daki Perikli'nin fırınında buluşulmuştur. Müteakiben sanık Ali Ertekin, Osman ve İbrahim adında iki kişiyi Bulgaristan'a kaçırdıktan sonra tekrar İstanbul'a dönmüş ve gene Berber Hasan'ın tavassutu ile Edirnekapı dışında Sabahattin Âli ile ilk defa buluşmuştur.»

Kararnameden anlaşıldığına göre Sabahattin Âli ile 31 Mart'ta buluşulmuş ve firar hadisesinin planı burada hazırlanmıştır. Ertesi gün Kırklareli'ne giden Sabahattin Âli, öğleden sonra Ali Ertekin'le birlikte sınıra doğru hareket etmiştir.

Kararnamede sıra Sabahattin Âli'nin öldürülmesinin nasıl cereyan ettiğine gelince Ali Ertekin

ellerini ırı kemikli yuzune götürdü, avuçları içinde kaybolan yüzünü kapadı, fakat hıçkıra hıçkıra ağladığını bir türlü gizleyemedi. Sorgu Yargıcı kesin olarak şunu belirtiyordu:

Cinayet, Ali Ertekin'in söylediği gibi millî hislerle değil, para için işlenmiştir. İdam edilmelidir.

Kararnamenin okunmasından sonra hakim sordu:

«E... söyle bakalım, bu iş nasıl oldu?»

Ali Ertekin sadece:

«Hastayım!» dedi.

Bu kez avukatları söz aldı; Murtaza Apalı, «Dün benimle de konuşmadı, akli muvazenesinde bozukluk vardır.» dedi.

Avukat Edip Türkmen ve İbrahim Hakkı Baykurt da bu isteğe uydular. Mahkeme, Ali Ertekin'in 45 günden uzun olmamak üzere Adli Tıp'ta gözaltına alınmasına ve duruşmanın başka güne bırakılmasına karar verdi.

Duruşma bitti. Ali Ertekin hâlâ ağlıyordu. Bir

Hakimler heyeti: Savcı, Hayrettin Ayışık; Üye, Cemil Tolunay; Reis Salih Zeki; Üye, Muhlis Çöven.

güvenlik tedbiri olarak arka taraftan jandarma refakatinde cezaevine gönderildi.

Yine bir çok yeni sorular zihinlere takıldı:

Acaba Ali Ertekin, hasta olduğunu söyleyerek Adli Tıpta akli dengesinin bozukluğunu isbat edebilecek ve böylece ceza yemekten kurtarılacak mıdır? Niçin mahkemede konuşmamıştır? Niçin ağlamıştır?

Hukukla ilgili olanların bildiği gibi, Türk Ceza Kanunu'nun 46. Maddesine göre suç işlenirken suçlunun akli durumunda bir dengesizlik olup olmadığını tesbit etmek gereklidir. Çünkü akli dengesi bozuksa kendisine ceza verilemeyeceğine hükmedilir. 47. Maddeye göre de suç işlenirken suçlunun sinir rahatsızlığı geçirip geçirmediğinin araştırılması halinde sinir hastalığı suçun işlenmesinde etkinse o vakit ceza asgari ölçüye indirilir. Gazeteci arkadaşlardan rahmetli Ferdi Öner, Ali Ertekin'in rol yaptığına inanıyor ve Adli Tıbbın bunu ortaya çıkaracağına güveniyordu.

11 Ali Ertekin Deli mi?

Adli Tıp, bir çok iddiaların ne derece doğru olduğunu bilim yoluyla ve deneylerle araştırıp ortaya koyan bir kurumdu. Tek kişilik hücreleri vardı, koğuşları vardı ve bir çok laboratuvarlar adaletin aydınlanması için çalışırdı. Adli Tıbba gönderilen kişilerin fizik muayeneleri yapılır, vücudundan kan, bel kemiğinden su alınır, laboratuvarda tahlil edilir, irsî, yada bulaşıcı hastalıklarının bulunup bulunmadığı araştırılırdı. Sonra gösterilerinin nedenini anlamak için ruh hekimleri deneyler yapar, sorular sorardı. Çeşitli muayeneler yapıldıktan sonra hücredeki, yada koğuştaki sanığın bütün hareketleri, davranışları uzmanlarca göz altında bulundurulur, ona göre not alınır, ilgililere rapor verilirdi.

Sanığın kendi kendisine özeni, yıkanması, traş olması, giyim, kuşamı dikkatle izlenir, ihmal veya titizlikleri çeşitli anlamlara gelirdi. Yemek yemesi, su içmesi, sigara kullanması, uyuması, yani bütün eylem ve tutumu en ince ayrıntılarına kadar gö-

zetlenir ve tesbit edilirdi. Bu arada dava dosyası da incelenir, ifade verip vermediği, vermişse onu izleyen günlerde susması, konuşmaması nedenleri araştırılırdı. Nitekim Ali Ertekin de ilk sorgusunda bol bol konuştuğu halde mahkemede susmayı yeğ görmüştü. Bunun nedeni Adli Tıpta anlaşılacaktı.

Ali Ertekin 5 Mayıs 1949 günü İstanbul'a getirildi. Yolda kimse ile konuşturulmadı. Adli Tıp'ta iki gün sonra konuşmak gereğini duydu. Suçunu tevile kalkıştı ve 10 gün kadar gözetlendikten sonra Adli Tıp şu sonuca vardı:

«Ali Ertekin deli değildir, aklı başındadır.»

Hakkında düzenlenen rapor Kırklareli Adliyesi'ne gönderilmek üzere İstanbul Adliyesi'ne verildi. Ali Ertekin, Savcılar odasına alındı. Savcı Yardımcısı Selman Yörük, evrak üzerinde gerekli incelemeyi yaptı. Sanık, ilk fırsatta Kırklareli'ne gönderilmek üzere, geçici olarak Sultanahmet Cezaevi'ne yollandı. 18 Mayıs 1949 günü de Kırklareli'ne sevkedildi.

Ali Ertekin'le birlikte mahkemeye gönderilen raporda şöyle yazılıydı:

«Müşahade neticesi maznunda, teessürden ileri gelen bazı ağlamalar şeklinde reaktif bir durumun bulunmasına rağmen yargılanmasında bir mahzur yoktur.»

12 Duruşma Günü ve Sorular

Duruşma günü geldi.

24 Haziran, yine çok sıcak bir gündü. Mahkeme salonu tıklım tıklımdı. Ali Ertekinin hakim huzurunda neler söyleyeceği büyük bir merak konusuydu. Gazeteciler bol bol film çekiyor, muhabirler not tutmaya hazırlanıyor, Savcı gözlüğünü takmış, evrakı inceliyordu. Bu celseye de ressam Sururi katılmış, Hürriyet Gazetesi'ne krokiler çizmekle görevlendirilmişti. Sururi'nin mahkemede çizgilerle vakit geçirmesi, duruşmayı izleyenleri oyalıyordu.

Hakim, sanığın getirilmesini emretti. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Salih Zeki Çankır, büyük bir ciddiyetle dosyaya bakıyor, ince narin bir bayan olan zabıt katibi heyecanını zaptetmeğe çalışıyordu. Başsavcı Hayrettin Ayışık'ın bizzat savcılık makamını işgal etmesi de duruşmanın önemini artırıyordu.

Ali Ertekin, saçları tıraş edilmiş vaziyette sanıklara ayrılan bölmenin içine girdi. Sağ tarafta yer alan savunma avukatlarına baktı. Kendine ve yüz hatlarına çeki düzen verdi. Ciddi olmaya ça-

lışıyor, özellikle öldürme nedeninin iyi anlaşılmasına çalışacağa benziyordu. Yine özenle kıravat takmış, koyu renk ceketi altında beyaz gömleğinin temizliği göze batıyordu.

Oturuma, sanığın sorgusuyla başlandı. Hakim, tok sesle sordu:

— Adın?

Sanık ayağa kalkmış, ellerini önüne kavuşturmuştu. Heyecanını belli etmeyen bir tonla konuştu:

— Ali.

— Soyadın?

— Ertekin.

— Babanın adı?

— Yaşar.

— Yaşın kaç?

— 326 doğumluyum.

— Ananın adı?

— Ayşe.

— Nerelisin?

— Üsküplüyüm. Üsküp'ün Kartal kazasında doğdum.

— Nerde oturuyorsun?

— Anadoluhisarı'nda, Yenimahalle'de oturuyorum.

— Evli bekar?

— Evliyim, bir çocuğum var.

— Daha önce hiç mahkûm oldun mu? Mahkûmiyetin var mı?

— Evet, bir defa hapse girdim. Üstçavuş iken kaybolan silahları benim çaldığım iddia edildi. Bir iftiraya kurban gittim Hakim Bey.»

Hakim, azarlar gibi:

— Otur dedi. Sonra da Adli Tıp'tan gelen yazıyı okuttu. Bunu son tahkikatın açılması için

hazırlanan kararın okunması izledi. Raporun okunması bir saatı buldu. Bunun üzerine Hâkim:

— Anlat bakalım, dedi, bu hadise nasıl cereyan etti?

Ali Ertekin ayağa kalktığı vakit, çok şeyler konuşacağını anlatan bir geniş nefes aldı. Her şeyi etraflıca anlatacağını söyledikten sonra söze başladı.

Gazeteciler boyuna not alıyor, fotoğrafçılar resim çekiyor, ressam Sururi, çeşitli krokiler çiziyor, portreler tesbit ediyor, dinleyiciler hem konuşanı dinliyor, hem de bir ressamın çalışmasını izliyorlardı.

Ali Ertekin, elini kolunu kullana kullana ve hem Hakimler Kurulu'nu, hem de dinleyicileri etkilemek isteğiyle zaman zaman sesinin tonunu değiştiriyordu.

İfadesine Yugoslavya'dan niçin Türkiye'ye geldiğini anlatmakla başladı, sonra ekledi:

— 1924 yılında geldikten sonra Kars'a iskan edildim. 1930 yılında Gedikli Erbaş Okulu'na girdim ve 1933 yılında mezun oldum. Beni Hayrabolu'daki 45. Alay'a tayin ettiler.

Alaydaki çalışmalarını, askerliğe olan sevgisini, içindeki ulusal duyguları uzun uzun anlatmaya koyuldu. Konu dışı olan bu sözler sanki ayrı bir gerçeği aydınlatacakmışçasına Hakimler Kurulunca önemle ve sabırla dinlendi. Hakim, Ali Ertekin'in konuşma seyrini bozucu herhangi bir uyarma yapmaktan, soru sormaktan kaçınıyor, ara sıra not alıyor, bazı tarihleri yazıyordu. Savcı da aynı dikkatle dinliyor, not almıyor ama kalemiyle kağıda bazı çizgiler çiziyor, işaretler yapıyordu. Ressam Sururi, siyah kalemini Hakimler Kurulunun

sağ üyesi için çalıştırıyordu. Siyah saçlı, kelebek bıyıklı, dinç bir hâkimdi. Hâkimlerden yalnız başkanın elleri görünüyor, üyeler, güç katlanır bir tatammülle, Ali Ertekin'in kendi kendisini öven sözlerini dinliyorlardı.

Ali Ertekin, hırsızlık olayına da değindi:

— Efendim, dedi 937 yılındaydık. Ben Alayımız için tuğla yaptırıyordum. Çok yağmur yağdı, askerler kaçıştılar, ben kalan malzemeyi topladım. Bu arada bulduğum 6 adet mermiyi de zatî eşyalarım arasına koydum. Bavulumu aradıkları zaman bunları görmüşler, böylece adımı «mermi hırsızı» koydular. Raporda bahis mevzuu olan mermi hırsızlığı bundan ibarettir. Herkes bilmez, gazetelerde bunu okuyunca benim askerî depoları soyduğunu zannederler.

Ali Ertekin böylece sözü konu dışına ısrarla kaydırmaya çalışınca Hâkim ikaz etti, Ertekin yine konu dışına çıkmaktan, eski bölük komutanı Yüzbaşı Şükrü Polat'ı da suçlamaktan geri kalmıyordu.

Silah ve mermi hırsızlığını sinirli şekilde reddeden Ali Ertekin biraz sakinleşerek konuya girdi:

«1946'da askerlikten atılınca açıkta kalmıştım. İşsizdim. Çocuğum hastalandı.»

Ali Ertekin yeniden ağlamaya başladı. Yerine oturdu ve başını eğerek hıçkırmaya devam etti. Hâkim de o ana kadar söylediklerini zapta geçirmeye başladı, sanığa bir süre istirahat verdi. Ali Ertekin, sakinleşince söz aldı:

«Memlekette arazilerim vardı, dedi. Tapu senetlerimi saklıyordum. Nihayet Yugoslavya'ya geçerek onları satmaya karar verdim ve bu maksatla Bulgaristan'a geçtim. Sınırı aştığımın dördüncü günü bir ormanlıkta böğürtlen yerken ya-

kalandım. 7 gün nezarette yattıktan sonra Sofya ve Plevne'den geçerek Şumnu civarında bir kampa götürdüler. Kampta 8 gün kadar kaldım ve karlı gecede oradan kaçmağa muvaffak oldum.

Geceleri yürüyüp, gündüzleri ormanda gizlenerek tekrar Türkiye'ye dönmeğe çalıştım. Bulgarlar, senetlerimi almışlardı. Artık başka çarem kalmamıştı. Bulgaristan'ın bir Türk köyünde tekrar yakalandım ve yine ayni kampa sevkedildim. Fakat yolda bir bekçi ile ahbap olmuştum. O:

— Bir daha kaçarsan bana sığın, demişti. Onun için yine kamptan kaçtım ve uzun maceralardan sonra Türk sınırını geçtim, karakola teslim oldum.

Türkiye'ye döndükten sonra beni altı ay süren tahkikat müddetince nezarette tuttular, sonunda suçsuzluğum anlaşıldı, tahliye ettiler. Nezaret günlerinde Berber Hasan Tural'ı tanımıştım. O bana iş bulacağını vadetmişti. Aydın'da buz fabrikasında 3 ay çalıştıktan sonra İstanbul'a döndüm. İşim sona ermişti. Yeniden iş arıyordum. Aklıma Berber Hasan geldi. Bana iş bulacağını, ikide bir kendisine uğramamı söyledi. Bu süre içinde pazar yerlerinde eski elbise alıp sattım. Bir gün Hasan bana Osman ve İbrahim adında iki kişiyi tanıttı. Sonra da:

— Bunları Kırklareli'ne hududa götür, dedi.

Sonradan bunların eroin işi yaptıklarını öğrendim. İkisini de hududa götürdüm, Hasan'dan 50 lira aldım. Bir müddet sonra Hasan bana yine 50 lira verdi. Sonra da:

— Artık, sana iyi bir iş buldum, dedi.

Yeni işim kamyonda çalışmak ve bu işi iyi öğrenerek iyi kâr sağlamaktı. İlk günlerde ayda 150 lira alacaktım. Sonra bu maaş 250 liraya çıkacaktı.

Daha önce belirtilen günde Hasan, ben ve yeni patronum bir kahvede buluştuk. Hasan, bana

— Âli Bey, diye gözlüklü bir adamı tanıttı.

Patronumla beraber yanımızda şoför Salim de olduğu halde 31 Mart gunu peynir almak üzere Edirnekapı'dan Kırklareli'ne hareket ettik. Patronum, Kırklareli'ni geçtikten sonra şoförünü savdı ve bana dönerek:

— Ben, dedi, Marko Paşa Gazetesi'nin sahibi Sabahattin Âli'yim. Sen, beni de Osman ve İbrahim gibi Bulgaristan'a kaçıracaksın.»

Bunları söyledikten sonra Ali Ertekin durakladı. Kendine yeni bir güç veren hareketlerle etrafına bakındı. Sonra anlatmaya devam etti:

«Sabahattin Âli bana şunları söyledi:

— Şimdiye kadar senden hüviyetimi sakladım. Osman sana yolu öğretmiş, ben de Tirnoviçeye geçeceğim.

Bunu öğrenince önce kaçmasına engel olmak aklımdan geçti. Onu önce yanlış yola sevkettim. Muhatabım bana bir ara planlarını anlatmaya koyuldu. Rusya'da neler yapacağını, Türkiye'deki mevcut rejimi nasıl değiştireceğini, Rusya'dan Çek pasaportu alarak Fransa'ya ve İtalya'ya nasıl geçip teşkilatlar kuracağını ve nihayet Türkiye'de nasıl isyan çıkaracağını naklediyor ve:

— Ben, diyordu, Türkiye'de çıkaracağım isyanı Yunanistan'daki gibi sürüncemede bırakmayacağım... Muvaffak olunca seni de istediğin mevkie getireceğim.

Görüyordum ki, Sabahattin Âli'nin fikirleri fena idi. Onu çobanların sık sık geçtiği bir yere getirmiştim. Maksadım yakalatmaktı. Fakat aksi gibi hiç gelip geçen olmadı. Bu arada Sabahattin Bey

çok yorgun düşmüştü. Eşyaları da kendisine fazla gelmeye başladı.

Bana:

— Al bunlar senin olsun, dedi.

Artık iyice anlamıştım ki yol arkadaşım o gece hududu aşmağa karar vermişti. Benim de heyecanım mütemadiyen artıyordu. Bir gün Türkiye'ye Bulgarlarla, Rusların geleceğini düşünerek deli gibi oluyordum.»

Ali Ertekin yine durdu. Bir kaç defa derin nefes aldı. Yine gözleri yarı dalgın konuştu:

«Bir derenin kenarında ateş yakmıştık. O uyudu. Uyandı. Bir ara bana dönerek:

— Benden sonra daha iki kişi var kaçıracağın, dedi. Fakat adlarını söylemedi.

— Seni Bulgaristan'da yakalarlar, dedim.

— Yok, İstanbul'daki Rus Konsolosu, Bulgarları geleceğimden haberdar etmiştir, diye cevap verdi. Artık tam bir deliye dönmüş ve bütün şuurumu kaybetmiştim.»

Bunları söyledikten sonra Ali Ertekin ağlamaya başladı, sonra yargıca dönerek:

— Bir dakika müsaade... diye söylendi.

Sanık avukatlarından biri, başkandan sanığın oturtulmasını istedi. Ali Ertekin rahatça oturdu, ağlıyor ve eliyle gözlerini oğuyordu. Bir süre sonra yargıç, sorguya devam etti. Ali Ertekin, cinayeti nasıl işlediğini anlatmağa başladı. Dinleyenler kana susamış bir canavarın bile kolayca yapamayacağı şeylerin nasıl rahatlıkla anlatılabildiğine şaşıyor, üzüntülerini gizleyemiyorlardı.

Bazı dinleyiciler, yanlarındakilere:

«Mümkün değil, Ertekin bu cinayeti işleme-

miştir. İnsan, ancak yapamayacağı hunharlığı bu kadar rahat anlatır,» diye mırıldanıyorlardı.

Savcı da, Ali Ertekin'den bazı şeyler öğrenmek istiyordu. Söz aldı ve:

«Maznundan bir sual sorulmasını istiyorum: Maktulün öldüğü andaki elbisesi ne renkti?»

Ali Ertekin cevap verdi:

«Açık kahverengi idi.»

Yargıç:

«Evvelki ifadelerinin birinde, gri idi, demişsin...»

Sanık:

«Gri elbise Sabahattin Âli'nin yorulduğu zaman bana verdiği paketteki elbisesidir.»

Sanık avukatı Edip Türkmen söz istedi:

«Hakim Bey, maznun ifade verirken ağladı, zapta geçirilmesini rica ediyorum, bunun müdafaa bakımından ehemmiyeti vardır.»

Bu istek yerine getirildikten sonra Ali Ertekin'in eski ifadeleri okundu. Ertekin, poliste verdiği ifadelerden birinde, 6 x 6 Kodak marka fotoğraf makinesini Rıdvan Umay'dan aldığını, mahut elbiseleri de Bandırma vapurunda bir yolcunun kendisine sattığını söylüyordu. Ağır Ceza Reisi, ifadeler arasındaki çelişmeye dikkati çekti. Ali Ertekin:

«O zamanlar, dedi, daha kaçacağını öğrendiğim iki kişiyi ele geçirmek ümidim vardı. Onun için böyle ifade vermiştim.»

Daha başka ifadeler üzerinde durulacaktı. Vakit de gecikmişti. Hakim, duruşmayı 2 Temmuz'a, yine Cumartesi gününe bıraktı.

13 Şu "Fena Fikirler„ Meselesi

Ali Ertekin, cinayetinin suçunu azaltmak için özenle aynı motifi kullanıyordu:

Sabahattin Âli'nin fikirleri fena idi.

Sabahattin Âli Türkiye'deki mevcut rejimden şikâyetçiydi...

Sabahattin Âli, vatanın menfaatlarıyla bağdaşmayan fikirlere sahipti...

Ve bu nedenlerle de «vatanperver hislerle cinayet»i işlemişti.

Hiç şüphe yoktu ki, Sabahattin Âli, hiçbir kimseye, hiçbir yerden isyan çıkarma gereğinden olsun söz etmemişti. Bütün hayatı boyunca demokrasinin yerleşmesi için çalışmıştı. Aklının köşesinden bile geçmeyen isyan çıkarma, Bulgarlarla Türkiye'ye gelme gibi saçmalıkları, herhalde Ali Ertekin gibi yeni tanıdığı bir insana söylemezdi.

Sabahattin Âli, tek partili şef yönetiminden şikayetçiydi. Tek gerçek buydu. Tek partili şef sistemi döneminde neler olup bittiği, henüz bütünüyle ortaya çıkmış değildir. Bununla birlikte, Şef iktida-

rına son veren 1950 seçimlerinden sonra ortaya dökülen yolsuzluklar ve açıklanan kötülüklerden bir bölümü 1950 Haziranında basına yansımıştı, bunları özetleyen ve halkın tepkisini belirten bir yazı, Sabahattin Âli'yle halk mizahının en önde eserlerini elbirliğiyle veren Aziz Nesin'in kurduğu Medet Gazetesi'nin bir sayısında şöyle açıklanmıştı:

«Kulaklarımız neler duyuyor, gözlerimiz neler görüyor, fakat bunlardan hiç birine milletçe şaşmıyoruz. ÇÜNKÜ; millet bütün bunları senelerden beri biliyor, fakat şef idaresinin korkusundan gık diyemiyordu. Kırk Haramilerin yaptıkları işlerden hangisini bilmiyorduk?

Recep Zühtü'nün metresini öldürüp de, hâlâ başımızda vali olan F. K. nin bir raporu ile adaletin pençesinden kurtulduğunu, maktul kadının kardeşi Haydar isimli haytanın, katilin parası ile cebini doldurup Amerika'ya gittiğini bilmiyor mu idik?

Otuz Üç Vatandaşın (Özalp'ta) sorgusuz sualsiz, kanunsuz, kararsız kurşuna dizildiğini duyunca şaşmadık. Bunlar olmayan, olamayan şeyler değildi.

Bir Genelkurmay Başkanı'nın şımarık oğlunun esrarı çözülemeyen cinayeti de bizi hayrete düşürmedi.

Daha on sene evvelki serveti malum olan Millî Kanbur'un hangi yollardan milyonları vurduğunu millet bilmiyor mu idi?

Başbakan olmuş bir Recep Peker'in, Emniyet Müdürü olmuş bir Ahmet Demir'in komisyonculuğu ile, Çin Konsolosluğu'na hava parası alarak apartıman kiraladığını bilmiyor mu idik? O Ahmet Demir'in siyasi çetesine güvenerek, bir kısmının ispatı imkânsız, fakat bir kısmının delilleri elimizde olan cinayetlerini bilmiyor mu idik? O Ahmet De-

mir'in bir müzayededе **ELLİ BİN** liraya beş parça cam aldığını bilmiyor mu idik?

Türkiye'de eroinin hangi nüfuzlu adamların himayesinde yapılarak milyonlar kazanıldığını, hâlâ da kazanılmakta olduğunu, bu yüzden nasıl cinayetler işlendiğini, hâl böyle iken her gün, üstünde bir paket eroin bulunanları yakalayıp komedi oynandığı, bu da yetmezmiş ve işin aslını faslını bilmezlermiş gibi Amerika'dan polis getirtilerek halkın nasıl aldatıldığını bilmiyor muyuz?

Senelerce Kırklareli milletvekilliği yapmış bir başka Zühtü'nün evinde, kocasından alınmış, kumarhaneden getirilmiş bir kadının cesedi bulununca buna da hiç şaşmadık.

İstanbul siyasî polisinin senelerce şefliğini yapan, bir çok vatandaşlara işkenceler eden I. Şube Müdürü Zeki'nin altın hırsızlığı, sonra da bu suçtan mahkûm edildiği halde türlü bahanelerle affı beklemek için işin savsaklandığı meçhulümüz değildi.

Saraçoğlu Şükrü'lerin, Renda'ların nasıl arsa kapatıp hava oyunlarıyla binler kazandığını bilmiyor mu idik?

Yabancı bankalara kaçırılan, fakat sahipleri gizli tutulduğu halde, isimleri halkın ağzında dolaşanlar daha 1945 senesinde malûm idi. Bir gece yarısı, mühim bir mevkide bulunan bir vatandaşın Hikmet Bayur'un kapısından, yabancı bankalarda parası olanları bildirmesi çok sonraki işlerdir.

En nihayet İnönü'nün oğlunun bugün ortaya çıkan, fakat zamanında yine Demir Ahmet tarafından örtbas edilen kanlı hadisedeki rolünü bilmiyor mu idik?

Taşlık'taki villânın kaça mal olduğu, arsasının

Evkaf'tan nasıl ucuza kapatıldığı cümlenin bildiği şeylerdi.

Yabancı elçiliklerde çalışıp, daha doğrusu yan gelip de memleketimizi temsil edenlerin hangilerinin altın kaçırırken yakalandığı, hangi yüksek mevki sahiplerinin memlekete gümrüksüz kürk, mücevher soktuğu bilinmeyen şeylerden miydi?

Bütün bu bilinenleri zamanında söylemek isteyenler susturuluyor, suratlarına da bir «komünist» damgası vurularak, halkın gözünden düşürülmeğe çalışılıyordu. Fakat nihayet iplikler pazara çıktı.»

Bu yazı şunu gösteriyordu:

Sabahattin Âli'nin karşısında olduğu, yerdiği, eleştirdiği ve hücum ettiği şey, şeflik sistemi idi, tek partili keyfî yönetimdi. Çünkü bu keyfî yönetim süresince bir çok cinayetler işlenebilmiş, suçlusu kurtulabilmiş, uydurma suçlular ortaya çıkarılmış, her kanunsuz işe bir kılıf uydurulabilmişti. Üstelik emniyeti ellerinde tutanlardan bir kısmı görevleri gereği, yapmamaları icab eden komisyonculukları, kendisine emanet edilen bulunmuş altınları cebe indirmeyi yapmış, katil değiştirme bir hüner, cinayeti örtbas etme bir marifet sayılmıştı.

Sabahattin Âli, halka karşı olanları, bütün içyüzleriyle halka anlatmaya, onları uyandırmaya ve halktan yana bir demokratik düzenin kurulmasına çalışıyordu. Bunlar Ali Ertekin'ce «fena fikirler» di. Ve bu nedenle de cezasını kendi elleriyle vermek istemiş, Sabahattin Âli'yi öldürmüştü.

Acaba öldürmüş müydü?

Ali Ertekin görevlendirilmiş bir sahte katil miydi?

Emniyet Birinci Şube Müdürü iken altın hırsızlığından mahkûm olan Zeki'nin çıkarılacak bir af

yoluyla hapse girmekten kurtarılması gibi, acaba Ali Ertekin de hem mahkûm edilecek, hem de af yoluyla cezasını çekmekten kurtarılacak mıydı?

Duruşmanın ilerlediği bir sırada bile bu soruları soranlar yok değildi. Her ne kadar çok partili döneme girilmiş idiyse de devlet çarkını aynı eller, aynı zihniyettekiler çeviriyordu. Fakat Sabahattin Âli, Sabahattin Âli ile kader birliği yapan aydınlar, Sabahattin Âli ile birlikte kalem savaşı verenler, o yıllarda «her memlekette modası geçmiş âdi bir burjuva demokrasisini memleketimize sokmak» istiyorlardı. Memleket ve millet üstüne çökmüş olan karanlık bir uzun gecenin elbette sabahı olacağını biliyor ve yurdumuzda güneşin doğacağı, her şeyin açığa çıkacağı inancını taşıyorlardı. Sabahattin Âli öldürülmüş, fakat o uzun gecenin karanlığı 1949'da da ortalığı kapladığı için gerçeğin parlak yüzü görülememiş, keyfi yönetimin alışkanlığı ile belki de asıl katil, yada öldürme emri verenler karanlıkta izlerini yitirebilmişlerdi. Duruşma devam ediyordu.

14 Sabahattin Âli'nin Eleştirileri

Sabahattin Âli'yi ölüme götüren nedenlerin başında, hiç şüphe yok ki, şef sistemiyle yönetimin kurduğu polis devletinin aydınlara karşı izlediği sindirme, korkutma, suçlama ve yok etme politikası geliyordu. Sabahattin Âli, CHP'nin 25 yıllık bir geçmişin hesabını vermemek için ne bahasına olursa olsun iktidarda kalmaya çalıştığını anlatıyor, beceriksiz iktidara karşı halkı bilinçlendirmeye önem veriyordu.

Sosyalist partilerin, sendikaların kurulmasına izin verip sonradan bunları hükümeti devirmek, yada komünistlik propagandası yapmak şeklinde suçlayarak kapatan, tahrif edilmiş belgeler ortaya atarak kişileri suçlayan, gırtlaklarından yakaladıkları ve avladıkları beş on gafil delikanlıya Hitler tipi gösteriler düzenleten o zamanın bazı yöneticilerini eleştiren Sabahattin Âli, iktidarın zararlı ve tehlikeli gördüğü kişilerin listesi içindeydi.

Sabahattin Âli, halkın en çok şikayet ettiği konuları işliyordu. Bunlardan biri de doktor simsarla-

rıydı. Özellikle doktor simsarlarının elinde çile çeken Anadolu'dan gelmiş hastaların ıstırabını ve sağlığın para ile olan ilişkisini anlatan Böbrek hikayesini Cami Baykurt'un yönettiği Yeni Dünya Gazetesi'nde ilk sayısından itibaren tefrikaya başlamıştı. TAN yöneticileri M. Zekeriya ve Sabiha Zekeriya Sertel'lere gidip geliyor, onlarla arkadaşlık ediyordu. Zamanımızın en gözde ve en önde mizahçısı Aziz Nesin'le birlikte Marko Paşa'yı çıkarıyordu. Marko Paşa kapanınca Malum Paşa, sonra yine Marko Paşa, sonra Merhum Paşa, o da kapanınca Kırk Haramilere Karşı Ali Baba'yı çıkarıyorlardı.

Ekim 1947'de çıkmaya başlayan Merhum Paşa'nın başyazarlığını Sabahattin Âli yapıyor ve bunu gazetede de açıklıyordu. Sabahattin Âli, bir yıldan beri sürdürdükleri halk için mizahçılık görevi yüzünden nelerle karşılaştıklarını 1 Kasım 1947 günlü Merhum Paşa'da söyle anlatıyordu:

«Bir yıldan beri bu gazetede türlü fikirler ortaya attık. Bu fikirler yüzünden türlü hücumlara uğradık. Biz isterdik ki bize hücum edenler, karşımıza, yani halkın önüne bir takım fikirlerle çıksınlar. Ne gezer: Onlar sadece sövmüşler. Gaziantep'ten İstanbul'a, İzmir'den Samsun'a ve Çarşanba'ya kadar yurdun dört bucağında çıkan bir sürü gazete ve dergide, aleyhimize 300'den fazla yazı çıkmış. Hepsini gözden geçirdik. Bir tekinde olsun, bir tek fikrimiz, bir tek satırımız ele alınıp çürütülmemiş, sadece küfür edilmiş.

Biz demişiz ki: Bu memleketin istiklali herşeyin üstündedir. Milletin oluk gibi kan akıtarak kazandığı bu istiklali, siyasi oyunlara alet edip, elden kaçırmıyalım, sömürücü devletlerin elinde oyuncak olmayalım!.....

Cevap vermişler: Hain, satılmış, bolşevik ajanı!.

Biz demişiz ki: Yabancı sermayeye imtiyazlar vermiyelim, memleketin malî ve askerî işlerine yabancılar burunlarını sokmasınlar. Hem soyuluyoruz, hem de bir dünya patırtısı çıkarsa, arada biz eziliriz.

Cevap vermişler: Demokrasi düşmanı, Moskova ağzı konuşan kızıl.

Biz demişiz ki: Halkın selâmetini teminle vazifelendirilmiş olanların siyaset oyunlarına katılmağa, halka zulmetmeğe, onu döğmeğe ve halkın sırtına binmeğe, onu tabutluklara kapatmağa hakları yoktur. Bunun önüne geçilsin.

Cevap vermişler: Bozguncu, devlet düşmanı, anarşist.

Biz demişiz ki: Yıllardanberi arkası gelmeyen dalavereler, arsa oyunları, memleket dışına para kaçırma rezaletleri, esrarı çözülmeyen cinayetler, millet malı soygunculukları alıp yürümüştür. Öte yanda millet karasapanın arkasında donsuz didiniyor. Bu gidişatın sonu hayra çıkmaz.

Cevap vermişler: Müfsit, tezvirci, komünist!...

Biz bir fikir ortaya atmışız, onlar bize cevap yerine küfür savurmuşlar...

Bu türlü bir mücadelenin zevkli olmadığı meydanda... Lâkin yüreğimizi ferahlatan cihet şu ki, halk, o iyiyi kötüden, doğruyu eğriden ayırmakta hiç şaşmayan varlık, hep bizim tarafımızı tutuyor. Var olsun...»

Gerçekten de halk, bu yazıları o zamana kadar görülmemiş bir coşku ile izliyor ve âdeta kapışıyordu. Bu halk sevgisi, eninde sonunda, halkın karşısında olanların ve ensesinde boza pişirenlerin yarattığı ortamda Sabahattin Âli'nin feci şekilde

öldürülmesini sanki adım adım hazırlıyordu. Ve öldürülmesinden sonra bu cinayetin kimler tarafından tertip edildiğini, tezgahlandığını, planlandığını ortaya çıkarıcı hiç bir çabaya girişilemiyordu. İktidarın polis devletine dönüştüğü o yıllarda basın ve hür düşünceli yazarlar her an suçlu sandalyasına oturtulmak bahasına tek tük ve ılımlı yazılar yazabiliyor, iktidarın muhtemel bir cinayeti üzerine eğilemiyorlardı.

Hattâ, bu yolda bir şüphenin kıvılcımlarını süratle söndürebilmek için ortaya çeşitli rivayetler atılıyor, bir çok yangının komünistler tarafından çıkarıldığı şeklindeki gülünç iddialar gibi, bu cinayeti de Sabahattin Âli gibi komünistlerin hazırladığını da yaymaya önem veriyorlardı. Kamuoyu da bu ihtimallerle oyalanıyordu.

15 "Sabahattin Âli Niçin Ortadan Kaldırıldı?„

Tanınmış yazar Sabahattin Âli'nin öldürülmesi, hem de henüz yazdıkları, kimden yana olduğu, kimlere karşı kalem savaşı verdiği hafızalarda tazeliğini koruduğu bir sırada vahşice hayatına son verilmesi, çok kimsede «iktidarın işi» diye yorumlanıyordu. Bu yaygın görüşü silmek gerekti. İktidar çevreleri, konu ile ilgili yazarlara telkinlerde bulunuyor, bazı yazarlar da hiçbir telkine ihtiyaç olmadan kendi kafa yordamı ile bu kanıyı ortadan kaldırmaya çalışıyordu.

Bu anlayışta olan gazetecilere her zaman bilgi verebilecek, malzeme niteliğinde haber uçuracak elemanlar olurdu. Herhalde gazeteci ve fıkra yazarı Hikmet Bil'e de o zaman Sabahattin Âli'nin öldürülmesiyle ilgili bilgiler, uçurulmuş olacaktı. Bunun üzerine de Hikmet Bil, Hürriyet Gazetesi'nde dört sütunla verilen bir yazı hazırlamıştı. Krokilerle süslü yazı, okuyuculara çok ilgi çekici biçimde sunulmuş, Sabahattin Âli adı mavi renkle verilmiş, haber-yorum göz alıcı hale getirilmişti.

Hikmet Bil'e göre Sabahattin Âli «solcu muharrir ve komünist»ti. Sabahattin Âli'nin savunduğu fikirlere yer vermiyor, onu halkın gözünden düşürmek için, o zamanlar pek de ipliği pazara çıkmayan «komünistlik» suçlamasını kullanıyordu.

Gazeteciye göre, «Solcu muharrir ve müseccel komünist» Sabahattin Âli'nin Bulgaristan'a kaçarken hudutta Ali Ertekin adında birisi tarafından öldürüldüğü iddiası ile ortaya çıkan hadise, 26 Haziran 1949'da bile hâlâ esrarını muhafaza etmektedir.

«Bulunan cesedin Sabahattin Âli'ye ait olup olmadığı henüz tesbit edilememiştir. Buna mukabil kendisine ait olmadığı yolundaki iddialar gayet kuvvetli delillerle bilâkis çok kuvvetlenmiştir.»

Bu girişle yazısını hazırlayan Hikmet Bil'in, Türkiye'deki Komünistler, Kalimnos Adası, Cenup Hududunu Zorlama ve Son Teşebbüs ara başlıklarını taşıyan uzunca yazısı Ertekin'in ilk duruşmasında alınan heybetli bir resim ile de süslenmişti.

Sabahattin Âli'nin bir çok defa Türkiye'den kaçmak istediği inancında olan yazar, öyle anlatıyordu ki, sanki Sabahattin Âli'nin çevresiyle ilişkiler kurmuş ve ünlü hikayecimizin yaşantısı ile ilgili bazı şeyler öğrenmişti. Hikmet Bil'in iddiasına göre Sabahattin Âli, içki masasında çok gevezelik eder ve uluorta konuşur, kişiler hakkında sorular yöneltildiğinde, solcular yada komünistler için:

«O da bizdendir» derdi.

Yazar, böylece Sabahattin Âli'nin gevezeliği ile polise 90'a yakın ajan (!) adının ulaştığını ileri sürüyordu.

Hikmet Bil, bu kanısıyla şu hükme varıyordu:

«Bu sebepledir ki memleketimizde çalışan ko-

münist teşkilat, Sabahattin Âli'yi derhal faal ajanlıktan ayırmayı kararlaştırmış ve Marko Paşa Gazetesi kapatıldığı zaman kendisine:

«Ben artık neşriyat hayatından çekildim» gibi beyanatlar verdirmiştir.

Fakat bu hadiseleri takip eden günlerde Sabahattin Âli yaptığı neşriyat sebebiyle mahkemeye sevkedilmiş ve nihayet kendisi hapse de mahkûm olmuştur. Bu vaziyet karşısında Sabahattin Âli'nin zabıta eline geçtikten sonra gevezeliklerine devam ederek muhtemelen daha bir çok ajan ismini ifşa edebileceği düşüncesiyle komünist teşkilatı solcu muharriri Türkiye hudutları dışına kaçırmayı karar altına almıştır.»

Bu kanıda olan Hikmet Bil'e göre:

«Türkiye'deki komünistler üç kısma ayrılmaktadır.:

Birinci kısımda Sabahattin Âli gibi şöhret yapmış simalar vardır.

İkinci guruba, sabotaj, miting ve propagandaya memur, nisbeten gizli çalışan komünistler girer.

Üçüncü kısımda ise, isimleri meçhul en sadık komünistler yer almıştır. Bunların çoğu zabıtaca dahi meçhuldür.»

Herhalde üçüncü guruptaki «Teşkilat», gazeteciye göre, Sabahattin Âli'yi kaçırmaya karar vermiş ve ilk önce İzmir'i seçmişti. Bu kaçırmanın nasıl olacağını Hikmet Bil, işin içindeymiş gibi, tatlı tatlı şöyle anlatıyordu:

«İzmir'de tertip edilen güya bir balık avı vesilesiyle Sabahattin Âli yanında daha dokuz kişi olduğu halde bir yelkenli ile İzmir körfezinden Ege denizine açılmışlardır. Bu arada muhtelif zabıta teşkilâtları da bu komünist şebekesinin çalışmalarını

adım adım takip etmektedir. Zabıta Sabahattin Âli'nin Bodrum'un karşısındaki Kalimnos adasına çıkacağını haber almış ve derhal Yunan makamlarını hadiseden haberdar etmiştir.

Sabahattin Âli'nin dahil olduğu yelkenli hakikaten Bodrum açıklarına gelmiş, fakat Kalimnos adasında Yunan anti-komünist tertibatı olduğu öğrenilince bu teşebbüsten vazgeçilmiştir.

Yunanistan'a kaçırma teşebbüsü bu şekilde akim kalınca komünist teşkilatı bu sefer Sabahattin Âli'yi Türkiye'nin en müsait hudutlarından olan cenup yoluyla kaçırmağa karar vermiştir. Karar üzerine Sabahattin Âli'ye bir kamyon satın alınmış ve kendisinin muhitte nakliyeciliğe başladığı yayılmıştır. Bu şayiaları müteakip hakikaten Sabahattin Âli kamyonu ile beraber cenup vilayetlerimize gitmiştir. Zabıta teşkilâtları yine kendilerini adım adım izleri üzerinden takip etmekte olduğundan teşkilâtın kararı öğrenilmiş ve cenup sınırlarımızda sıkı bir baraj kurulmuştur.

Sabahattin Âli cenup sınırlarımızdan tam dört defa sızmağa çalışmış, fakat önceden alınan tedbirler neticesi bu teşebbüslerinin hiç birinde muvaffak olamamıştır. Bu vaziyet karşısında adamakıllı ümitsizliğe düşen Sabahattin Âli komünist teşkilâta müracaatla artık hapis cezası çekmek için teslim olmak istediğini bildirmiştir.

Kendisine gayet sert bir lisanla red cevabı veren teşkilât, bu hareket üzerine muharrir üzerindeki baskı ve kontrolünü daha çok arttırmış ve o tarihten itibaren artık Sabahattin Âli'yi bizzat kendi elemanlarıyla sevketmeğe başlamıştır.

Teşkilat nihayet son olarak bir kaçırma teşebbüsünü de Bulgaristan hududu yoluyla yapmağı

kararlaştırmış ve bu sefer Sabahattin Âli'ye kendisine ait olmayan bir kamyon tedarik edilmiştir. Fakat bütün ajanları birbirinden imkân nisbetinde habersiz çalışan komünist teşkilatı bu işe şoför Salim'i, berber Hasan'ı ve nihayet Ali Ertekin'i memur etmiştir. Bu şahısların hangisi teşkilatın sadık ajanıdır ve kimden nasıl emir almaktadır? Burasını bizce meçhuldür. Yalnız Ali Ertekin'in sadık bir ajan olduğu ilk akla gelen ihtimaldir.

İstanbul'dan hareket eden kafile Trakya yoluna düzülür düzülmez zabıta da derhal harekete geçmiş ve cenup hudutlarımızda olduğu gibi bu sefer Bulgar hududunda yine sıkı bir baraj tesis edilmiştir. Fakat zabıta teşkilâtı firarileri Kırklareli civarında kaybetmiştir. Emniyet teşkilâtının ısrarlı aramalarına rağmen hiçbir iz bulunamamıştır. Nihayet kaybolma hadisesinden tam iki ay sonra Kırklareli'nin Üsküp nahiyesi ile Dereköy arasındaki mahalde bir ceset bulunmuş ve bu hadiseyi takiben de 8 ay gibi çok uzun bir zaman sonra ortaya çıkan Ali Ertekin:

— Sabahattin Âli'nin katili benim, diyerek garip bir itirafta bulunmuştur.»

Bütün bunları sıralayan gazeteci-yazar Hikmet Bil su kanısını açıklıyordu:

«Sabahattin Âli'yi hiçbir huduttan kaçırmağa muvaffak olamayacağını Kırklareli civarında anlıyan komünist teşkilatın en son olarak solcu muharriri ortadan kaldırmağa karar vermiş bulunduğu muhakkaktır.

Şimdi durum bu olduğuna göre, Sabahattin Âli sağ ise nerede bulunduğu da ayrıca zihinlerde istifham yaratmaktadır. Bu takdirde akla iki kuvvetli ihtimal gelmektedir:

Komünistlerin bir komplosu karşısındayız ve Sabahattin Âli kaçırılmıştır.

Yahut da kendisi memleketimizde saklanmaktadır, fakat umumi efkara öldürülmüş gibi gösterilmek istenmektedir.

Komünistler için yapılan tasnisfte üçüncü sınıfa dahil edebileceğimiz Ali Ertekin bir fedai olarak ortaya atılmıştır.»

16 Sabahattin Âli'nin eşyaları

Okuyanlar üzerinde çok değişik etkiler yapan bu yorumlar devam ederken 2 Temmuz 1949 geldi çattı ve Ali Ertekin Kırklareli'nde Ağır Ceza Mahkemesi huzuruna çıkarıldı.

Sabahattin Âli'nin öldürülmesi olayı ile ilgili olarak Milli Emniyet 28 Aralık 1948'de bir rapor hazırlamıştı. Bu rapor Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesine verilmişti. Olayla ilgili olarak 5 Ocak 1949'da savcılık bir zabıt tutmuş, Sulh yargıcı da aynı gün gereken işlemi yapmış, zapta geçirmiş, sorgu yargıcı da 15 Ocak 1949'da durumu kendi açısından tesbit etmişti. 28 Ocak 1949 günlü zabıt da Sorgu Yargıçlığının mütalaasını belirtiyordu.

Bu zabıtlar birbiriyle ufak tefek değişiklikler gösteriyordu. Reis sordu:

«Bu ifade senin mi?»

«Evet, benimdir efendim.»

«Peki, geçen seferki zabıtta sırtındaki Bulgar kaputundan söz etmemiştin. Bu ifadende bundan bahsediliyor, ne dersin?»

«Unutmuş olacağım efendim, zira ben bu kaputu Bulgaristan'da almıştım.»

«Sabahattin Âli'yi şaşırtmak için, bohçasının ağır geldiğini düşünerek, «Bırak bu bohçayı» diyerek onu oyaladığını söylüyorsun, bunlar zabıtta yok.»

Ali Ertekin, biraz durakladı, sonra:

«Ben, dedi, emniyet mensuplarına bunları söylemiştim. Yazmağa lüzum görmediler, yahut unuttular, orasını bilemem.»

Savcı da, sanıktan suali olduğunu bildirdi ve söz alarak şunu sordu:

«Sanık bazı ifadesinde Sabahattin Âli'ye iki defa vurduğunu, bazısında ise üç defa sopayla vurduğunu söylüyor. Bunun hangisi doğrudur? Sorulsun rica ederim.»

Ali Ertekin, kızardı, ama yine de:

«Ben, iki kere vurdum,» dedi.

Sanık avukatı Edip Türkmen söz istedi, şunları söyledi:

«Sanık bu ifadesinde Sabahattin Âli ile hududa giderlerken her ikisinde de sopa bulunduğunu söylüyor. Halbuki eski zabıtlarda bu unutulmuş olacak. Bu cihetin sorularak zapta geçirilmesini isterim.»

Ağır Ceza Reisi, yanındaki iki üye ile de konuştuktan sonra, Ali Ertekin'den, soruyu cevaplandırmasını istedi. Ertekin:

«Kırklareli'nde kamyondan indikten sonra sopalarımızı yolda kestik. Karanlıkta düşmemek için, sopalarımıza dayanıyorduk. Böylece, gide gide Sazara denilen yere vardık. Orada Sabahattin Âli'nin başına vurduğum sopa, yolda kestiğimiz sopadır.»

Bu ifade üzerine, Ağır Ceza Reisi, 5 Ocak 1949'

da savcılıkta verdiği ifadesinin okunmasını istedi. Bu ifadesi şöyleydi:

«Ben yaralamak için omuzundan vurdum. Yanlışlıkla sopa başına geldi. Niyetim onu öldürmek değildi. Sabahattin Âli'nin çantası ile eşyasını evimin karşısındaki bahçeye gömdüm. Bilahare de kendi evime getirerek sandıkta sakladım.»

Oysa yeni ifadesinde bunlar yoktu. Reis, nedenini sordu. Ali Ertekin:

«Savcılıkta verdiğim ifade doğrudur,» dedi.

Hakim bu defa şunu sordu:

«İfadende daha kaçacak iki üniversitelinin olduğunu söylüyorsun. Nereden biliyorsun. Üniversiteli olduklarını, Sabahattin Âli sana bunları mı anlattı?»

«Ben kaçacak iki kişinin talebe olduklarını berber Hasan'dan duydum. Hattâ İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ndeki yüzleştirilmemizde Hasan yine böyle söyledi.»

Oysa Sorgu Yargıcı huzurunda verdiği 15 Ocak 1949 günlü ifadesinde Ali Ertekin'in söyledikleri şunlardı:

«Güya Osman ve İbrahim'i kaçıracaktım. 18 Mart günü İbrahim ve Osman'la beraber Kırklareli'ne vardık. Yağmurlu bir havada yola çıktık. Hududa yaklaştık. Onlar bana:

— Gel sen de Tırnova köyünde kurunur, sonra dönersin, dediler amma ben kanmadım. İbrahim 30 yaşlarında sarışın, Osman 40 yaşlarında esmerdi, uzunca boyluydu.»

Ali Ertekin zabıtlardaki ifadelerinde de hep, «Sabahattin Âli'yi millî hislerin tesiriyle öldürdüm» diyordu. Bunun üzerine hakim sordu:

«Sabahattin Âli'yi kaçtığı için millî hislerin te-

siriyle öldürdün de Osman'la İbrahim'i kaçırırken millî hislerin galeyana gelmedi mi?»

Ali Ertekin'in cevabı şu oldu:

«Onlar kaçmayacaklardı, onlar kaçakçılık yapacaklardı.»

Hakim, bu cevapla yetindi ve Sabahattin Âli'nin olduğu söylenen cesetle ilgili olarak 17 Haziran 1948 günü tutulan zaptı okuttu. Bunda şöyle deniyordu:

«5 Haziran 1948 günü Sazara'nın Karabayır mevkiinde bulunan cesedin, Üsküp Bucağı'nın Beypınar Köyü'nden Mustafa Kumral'a ait olduğu ihbar edilmiştir. İhbar üzerine Beypınar köyüne gidildi. Mustafa Kumral'ın akrabaları Şakir Kumral, Meryem Kumral ve Seniye Kumral bulundu.

Bunlar gerek bulunan dişlerin ve gerekse eşyaların Mustafa'ya ait olmadığını söylediler.

Ceset de çıkarılıp kendilerine gösterildiğinde bunun babaları Mustafa olmadığını beyan ettiler.»

Hakimler 22 Haziran 1948'de cesedi görmüş ve adli tıp verdiği raporda şunları yazmıştı:

«Ceset iskelet haline gelmiş ve tamamen dağılmıştır. Kafanın sağ tarafı kemiğinde müsellese (üçgene) benzer ve gayrı muntazam kenarlı bir çöküntü vardır. Kemik çatlaktır.

Başın kıllı derisinde 7-8 santim uzunluğunda sarımtırak renkte saçlar mevcuttur. Tahminen uzunca boylu hissini veren bir erkeğe aittir. Ölünün beynini kati olarak tesbite imkan yoktur.»

Cesedin 11 Ocak 1949 tarihli savcı huzurunda yapılan muayene raporunda da kafatasının sağ kısmında çöküntü olduğu ve burada el ayası kadar kısmın kırmızı renkte görüldüğü, bu çöküntünün hayatta iken treomatik neticesinde meydana geldi-

ği, boynunun 164-165 santimetre olması iktiza ettiği kaydolunmakta idi.

Hakim, Sabahattin Âli'ye ait olduğu tesbit edilen eşyanın da huzura getirilmesini istedi.

Getirilen eşyalar mühürlü dört torbada idi.

İlk torbadan eski bir el çantası, meşin ceket, meşin başlık, lastik çizme çıktı. El çantasının içinde, zarflar içinde dergiler, kitaplar da vardı.

İkinci torbadan çıkanlara, Sabahattin Âli'yi tanıyanlar bakamadılar. Hattâ gözyaşlarını tutamayanlar vardı. Torbadan çıkanlar Sabahattin Âli'nin sık sık giydiği bej renkteki elbisesi, fötr şapkası idi. Kahverengi pardesüsü gösterilince içi burkulanlardan dışarı çıkanlar oldu. Aynı torbada bir de fotoğraf makinesi bulunuyordu.

Üçüncü torba çok küçüktü ve içinden sadece gri renkli bir gömlek çıkarıldı.

Dördüncü torbadan çok eskimiş bir kazak ile bir iş gömleği ve bir yün çorap çıktı. Bu torbadakilerin görünüşü iğrençti ve açıldığı zaman da ağır bir koku salona yayıldı. Torbadakiler Ali Ertekin'e gösterilerek bunların hepsinin Sabahattin Âli'ye mi ait olduğu soruldu. Ertekin de:

«Evet, dedi, hepsi de Sabahattin Âli'ye aittir. Ancak iki gömlek (eliyle işaret etti) benimdir. Eşyalar evde torbalanırken nasılsa araya karışmış olacak.»

Reis sordu:

«Sabahattin Âli'nin üzerindeki elbise ne renkti?»

«Açık kahverengi.»

Sanık Ali Ertekin avukatlarından İbrahim Hakkı, cinayet yerinden bir patikanın geçtiğinin zapta yazılmasını istedi. Öteki avukat Edip Türkmen de

Sabahattin Âli'nin öldürüldüğü zaman okuduğu kitabın Tom Johnson olduğunun zapta yazılmasını rica etti. Hakim iki isteği de tutanağa yazdırdı.

Hakim, savcının isteğiyle de kısa bir süre istişareye çekildi. Sonra tanıkların dinlenmesi için adlarına celp çıkarılmasına karar verdi.

Çağrılacak tanıklar ve ifadeleri istinabe yoluyla alınacaklar şunlardı:

Avukat Mehmet Ali Cimcoz,
Bayan Adalet Cimcoz
Şoför Salim
Berber Hasan Tural
Ahmet Çatalca
Süleyman Yanbolu
Şair Asaf Halet Çelebi
Ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu
Çoban Şükrü
Yüzbaşı Şükrü Polat
Sosyalist Partisi Lideri Avukat Esat Âdil Müstecaplıoğlu
Mizah yazarı Aziz Nesin
Ali Ertekin'in Akhisar'daki akrabası Hasan Dağbasan ve Şaban Bölükbaşı (çoban).
Olay yerinde keşif yapan Üstçavuş Hamdi

Bunlar zabıta geçirilirken Ali Ertekin, masa üzerinde duran Sabahattin Âli'ye ait kanlı iç çamaşırları hakime gösteriyor ve şöyle diyordu:

«İddia makamı bu elbiselere mi bin lira kıymet takdir etti?» ve başını iki yana çeviriyordu.

Duruşmanın o günkü bölümü de bitti ve Ali Ertekin cezaevine gönderildi. Ancak cezaevinde kendisiyle görüşen gazetecilere Ali Ertekin yeni şeyler söylüyordu. Ali Ertekin 16 Temmuz 1949 günü bir gazeteciye şunları anlatmıştı:

«Kırklareli'ne gelinceye kadar Sabahattin Âli'nin Bulgaristan'a geçmek istediğinden haberli değildim. Kızılcıkdere köyüne geldiğimiz zaman bana kararını açıkladı.

Sabahattin Âli'yi parasına tamaen öldürdüğüme dair çıkarılan haberleri esefle karşıladım. Sabahattin Âli, üzerinde para olmadığını bana önceden söylemişti. Eğer böyle bir arzum olsaydı, kendisiyle birlikte Bulgaristan'a geçer ve kendi vasıtasıyla külliyetli miktarda para alabilirdim. Sabahattin Âli'nin başına onu öldürmek için vurmadım. Sersemletmek ve kendisini alâkalı makamlara kolaylıkla teslim etmek için bu hareketi yaptım. Yaptığımla memleketime hizmet ettiğime kaniim. Beraatimi beklerken umumi efkardan alkış da bekliyorum.»

17 Tanıklar getirildiler

Önemli tanıkların mahkemeye davet edildiği 22 Temmuz 1949 günü geldi.

O gün mahkemede en önemli tanık, Ali Ertekin'in bir süre çalıştığı 45. Süvari Alayı 2. Bölük Komutanı Yüzbaşı Şükrü Polat idi.

Mahkeme açıldıktan sonra iki tezkere okundu. Bunlarda Şair Âsaf Hâlet Çelebi'nin ve Ahmet Çatalcalı'nın, harcırahları olmadığından mahkemeye gelemedikleri belirtiliyordu. Bunu, Ali Ertekin'in vaktiyle çalıştığı 45. Süvari Alayı'ndaki silah hırsızlığıyla ilgili raporun okunması izledi. Bu raporda Ali Ertekin'in muhtelif tarihlerde vuku bulan hırsızlıklardan, orduya ait silahları başkalarına satmaktan 4 ay 20 gün hapse mahkûm edildiği bildiriliyordu.

Bundan sonra tanık Yüzbaşı Şükrü Polat çağırıldı.

Yüzbaşı sivil giyinmişti. Sıhhatli bir yüzü, açık alnı, zeki, iri gözleri vardı. Karşısındakine güven veren bir rahatlık ve vicdan huzuru içinde bulunduğunu hissettiren bir tavrı vardı.

Buna karşılık Ali Ertekin sinirliydi ve tanığın gelmesinden hiç de memnun görünmüyordu. Saçları biraz uzamış, özenle arkaya taranmıştı. Dikkat kesilmiş, biraz öne eğilerek Yüzbaşıyı daha iyi dinlemeğe çalışıyordu.

Yüzbaşı şu ifadeyi verdi:

«Vaktiyle 45. Süvari Alayının 2. Bölük Komutanı vazifesini yaparken, Ali Ertekin maiyetimde gedikli erbaş olarak bulunuyordu. Bir aralık kendisi depolarımızdan birine vazifeten gönderilmişti. O esnada Ali Ertekin'in odun ve kereste çaldığı yollu bazı rivayetler meydana çıktı. Bunun üzerine kendisi tekrar bölüğe alındı. Yine o sıralarda ben bölük komutanlığından, alay emirsubaylığı vazifesine atanmıştım. O günlerde 1. ve 2. bölüklerden üç adet tüfek çalınmıştı. Yapılan araştırmada bu tüfeklerden ikisi o civardaki köylerden birinde bazı şahısların evinde bulundu.

«Bunun üzerine Ali Ertekin suçlu görülerek hapsedildi. Kendisine 3. tüfeği getirirse affedileceği söylendi. Bunun üzerine Ali Ertekin mahpus bulunduğu yerden firar etti. Firar hadisesi de şöyle oldu: Ali Ertekin kışlanın ikinci katında yüz numarada mevkuf bulunduğu sırada bir gün üzerini pislikle kirletmişti. Nöbetçileri çağıran Ali Ertekin, temizlenmek için alt kattaki helaya götürülmesini istedi. Bu isteği yerine getirildi. Fakat, o, alt kat helasına girdikten sonra oradan kaçtı.»

Hakim, yüzbaşıdan Ali Ertekin'i karakter bakımından nasıl tanıdığını sordu. Yüzbaşının cevabı kesin oldu:

«Son derece inatçıdır. Karısını İstanbul'a göndermişti. İstediği günde dönmedi diye ailesiyle tam bir buçuk ay dargın durdu ve konuşmadı.

«Ali Ertekin aynı zamanda sinsi ve merhametsizdir. Hunhar bir ruha sahiptir. Bence her türlü suç işlemeye meyyaldir. Ufak bir menfaat karşısında her şeyi yapar. Hattâ cinayet bile işleyebilir.

«Ordudaki silah hırsızlığı esnasında hiçbir nedamet duymadığını da ilave edebilirim. Hilekar ve dessastır. Hislerini çok iyi gizlemesini bilir. Bir zamanlar kendisinden ayrılmak isteyen karısını bile ölümle tehdit ederek bu kararından vaz geçirmişti.»

Hakim, Ali Ertekine sordu:

«Ne dersin?»

Ali Ertekin ayağa kalkarak şunları söyledi:

«Yüzbaşı Şükrü Polat, kıtada olduğu gibi yine paravana arkasından konuşarak kendi suçunu benim üzerime yükleyebileceğini sanıyordu. Halbuki burada yüzyüzeyiz. Hakkımda söyledikleri doğru değildir. Kabul etmiyorum.»

Avukat Edip Türkmen sordu:

«Silah hırsızlığı hakkında, gediklilerden Mustafa Çavuş hakkında bir tahkikat yapılmış mıdır?»

Yüzbaşı Polat:

«Bilmiyorum,» dedi.

Sıra tanık Avukat Mehmet Ali Cimcoz'a gelmişti. Mehmet Ali Cimcoz geniş alınlı, entellektüel yüzlü, bıyıkları iyi taranmış, iyi giyimli, yakışıklı bir zattı. Gösterişli ve rahatlıkla konuşan avukatlardandı. Yüzünde üzüntü yerine, hakimden ihtar almak istemeyen uysal bir tanık ifadesi vardı. Bir tahta koltuğa tutunarak konuşuyor, soruları cevaplıyordu. Tanık Avukat Mehmet Ali Cimcoz, Sabahattin Âli ve öldürülmesi olayı hakkında dedi ki:

«Sabahattin Âli ile beş altı yıl önce bir ahbap evinde tanışmıştık. Onu daha önce kitaplarından ve yazılarından da tanıyordum. Tanıştıktan sonra ar-

kadaşlığımız çabuk ilerledi.. İstanbul'a geldikçe bana uğrardı. O zamanlar Ankara'da Konservatuvar hocası idi. Ben Ankara'ya gittiğim zaman kendisine uğrardım. Bir müddet sonra bakanlık emrine alınan Sabahattin Âli, İstanbul'a gelerek Marko Paşa adıyla bir gazete çıkartmaya başlamıştı. Bu gazeteden çok para kazanıyordu. Hattâ bir matbaa makinesi bile ısmarlamıştı. Kendisi o esnada Tokatlıyan ve Turing Palas Oteli'nde yatıp kalkıyor, Ankara'da bulunan karısıyla kızına buradan para gönderiyordu.

«Fakat bir aralık gazetesi Sıkı Yönetim Komutanlığınca kapatılınca parasız kaldı. Ankara'daki ailesine ve çocuğuna para gönderemediği için büyük ıstırap içinde idi. Hiç bir yerden geliri olmayan Sabahattin Âli, parasızlığı üzerine otelden ayrılarak matbaanın bulunduğu Asmalımescit'te bir bodrum katına taşınmaya mecbur oldu. Bu yeri ben görmedim. Fakat çok kötü, rutubetli ve havasız bir yer olduğunu kendisinden dinlemiştim. Bunun üzerine Sabahattin Âli'ye, benim evimde yatmasını söyledim. 1948 senesi Martına kadar bana misafir oldu. Dışarıda hiçbir iş bulamayınca namuslu ve dürüst bildiğim bu arkadaşa bir kamyon işletme işi teklif ettim. Zaten kamyon nakliye işlerinden anlıyordu.

Yakın bir dostumuzun kamyonunda nakliye işlerine muayyen bir komisyonla Sabahattin Âli'yi tayin ettik. İlk seferini şark illerine yapan Sabahattin, yağan şiddetli yağmurlar dolayısıyla fazla bir şey kazanamadan İstanbul'a döndü.»

Hakim sordu:

«Şarka nerelere gitmişti?»

«Urfa ve Gaziantep'e.»

«Sonra ne oldu?»

«Sonra Trakya'da bir iş çıkmıştı. Bu işe giderken kendisine, bana dar gelen bazı giyim eşyalarımı giymesi için vermiştim. Bunlar arasında lacivert bir kazak, izci gömleğine benzer bir gömlek, gri bir elbise ile şapka vardı. Sonra galiba bir Pazar günü idi. Bana, ertesi günü Trakya seyahatine çıkacağını söyledi. Onunla dostça vedalaştık. Elinde tıka basa dolu bir çanta vardı.»

«Sabahattin Âli müzayakada iken (para sıkıntısı çekerken) ona yardımda bulundunuz mu?»

Mehmet Ali Cimcoz:

«Evet, dedi, Sabahattin Âli fevkalade namuslu ve dürüst bir adamdı. Her türlü itimada şayandı.»

«Kamyon kime aitti?»

«Kamyon karımındı, Adalet Cimcoz'un. Fakat daha doğrusu yakından tanıdığım ve servet sahibi Melek Hanım adında bir kadına aitti. Melek Hanım bu kamyon işiyle doğrudan doğruya benim meşgul olmamı istemişti. Ben de kamyonu en yakınım olan eşimin üzerine kaydettirdim.»

«Peki, Trakya seyahatine çıkarken ne gibi eşyası vardı?»

«Sabahattin Âli, Trakya seyahatine bir sabah pek erken çıkmıştı. O sabah ben henüz kalkmıştım. Sabahattin Âli'yi hemen kapıdan çıkmak üzere iken gördüm. Gri elbisesini giymişti. Hattâ kendisine takıldım:

— Allahaısmarladık demek yok mu? dedim.

— Daha erken gitmem lazımdı, çok geç kaldım, Allahaısmarladık, diye cevap verdi.»

Hakim yeni bir soru yöneltti:

«Sizden başka arkadaşlarına da gidip kaldığı olur muydu?»

«Umumiyetle bende misafir kalırdı. Fakat na-

diren Mehmet Ali Aybar adındaki yeğenime ve ara sıra da muharrir Vâlâ Nurettin'e gittiği olurdu.»

«Peki, devam ediniz.»

«İşte o sabah bize veda ederek ayrılan Sabahattin Âli, kamyon şoförü Salim'le birlikte yola çıkmıştı. Bundan iki üç gün sonra şoför Salim çıkageldi. Sabahattin'i sordu. Ben de:

— Beraber değil miydiniz? diye sordum. Şoför Salim bana:

— Arabayı yıkadım, benzin de alacaktım, param yoktu, Sabahattin Bey'den almak için kaldığı eve, buraya geldim, dedi. Oysa Sabahattin Âli eve dönmemişti.»

Sabahattin Âli'nin ortadan yok olduğu anlaşılıyordu. Ve ifadeden anlaşıldığına göre, Mehmet Ali Cimcoz bu aranmaya fazla önem vermemişti. Zira Sabahattin Âli, bir yıl kadar önce, izini yitirmek için kimseye haber vermeden kıyafet değiştirerek kendi başına bir hayat sürmüştü.

18 Esrarengiz mektup

Avukat Mehmet Ali Cimcoz, ifadesine devam ederken yeşil mürekkeple yazılmış bir mektuptan söz etti:

«Şoför Salim'in gelip, Sabahattin'i sormasından iki gün sonra,» dedi «apartımanımızın dış kapısının altında yeşil mürekkeple yazılmış ve bana hitabeden bir zarf buldum. Pulsuz bir zarftı, mektup zarfı... Oysa apartıman kapısında bana ait bir posta kutusu vardı. Mektupları postacı buraya atardı. Bu mektup açıktaydı. Doğrudan doğruya oturduğum katın kapısının altından atılmıştı. Belliydi ki, birisi gelmiş ve kendi eliyle içeriye atmıştı bu mektubu.

Mektup Sabahattin Âli'dendi. Okuduğum satırlar bana, Sabahattin Âli'nin bir müddet gizlenmek ihtiyacını duyduğu zehabını vermişti. Çünkü «Çok sevdiğim Mehmet Ali ve refikası Adalet Cimcoz» diye başlayan bu mektupta, Sabahattin Âli, yazısını aldığımız zaman kendisinin bir müddet için

ortadan kaybolmak kararında olduğunu ve bizimle ileride tekrar ve başka şartlar altında görüşeceğini umduğunu yazıyor, kamyon işi için de Berber Hasan isminde birinin kendi yerine çalıştırılmasını tavsiye ediyordu.

Marko Paşa'da çıkan bir yazısından dolayı dört ay hapse mahkûm olmuştu Sabahattin Âli. Hapishane hayatı onu çok korkutmuş ve üzmüştü. Kamyon işleriyle uğraştığı sıralarda «Zincirli Hürriyet» adlı bir mecmuada çıkan bir yazısından dolayı da hakkında takibat yapıldığını haber almıştı.

Bundan, yani hürriyetinin tekrar tahdit edilmesinden çok fazla korkuyordu. İşte bütün bu nedenlerle ve muhtemel bir affa intizaren bir yerde gizlendiğini sanmıştım.

Sabahattin Âli'nin mektubunu bulduğumdan iki gün sonra Şoför Salim tekrar geldi. Artık Sabahattin'in kamyonda çalışmayacağını ve kendisinin bu işi idare etmesini söyledim. Salim bir müddet çalıştı, fakat işler iyi gitmiyordu. Sonra kamyonu satarak işi tasfiye ettik.»

Hakim sordu:

«Şoför Salim'e, Sabahattin Âli'yi hiç sormadınız mı?»

«Hayır sormadım. Çünkü Sabahattin Âli bana yazdığı mektupta bir ricada bulunuyordu. Bir müddet gizleneceği için herkesin de böyle bilmesini istiyordu. Artık şoförü karşıma alıp da onunla çok sevdiğim arkadaşım hakkında ileri geri konuşmayı uygun bulmadım.»

«Siz Berber Hasanı tanıyor muydunuz?»

«Mektupta ismi geçen Hasan bana gelip müracaat etmedi. Yalnız o zamanlara takaddüm eden günlerde avukat yazıhaneme bir şahıs geldi. Bana

bir menkulün intikali muamelesini yaptırmak istediğini söyledi. Ben de:

— Bunu adliye tatilinin bitiminde konuşalım, dedim.

Tatil sonunda tekrar geldi. Beraberinde uzun boylu bir kadın vardı. Ben bu davayı kabul etmedim. Sonradan Sabahattin Âli'nin hadisesi dolayısıyla yapılan hazırlık tahkikatında bu şahısla karşılaştım ve o zaman kendisinin Berber Hasan olduğunu öğrendim. Sabahattin Âli'nin mektupla bana tavsiye ettiği bu şahıs müracaat etseydi kendisiyle kamyon işi üzerinde konuşacaktım.»

Savcı Hayrettin Ayışık, tanık Mehmet Ali Cimcoz'a sordu:

«Sabahattin Âli, sizin evinizde ikamet ettiği sıralarda lüks yerlere gider oturur muydu?»

Cimcoz şu cevabı verdi:

«Sabahattin Âli herkes tarafından sevilen kültürlü bir adamdı. Nereye gitse herkes onu masasına davet eder ve onunla beraber oturmaktan zevk duyardı. Bu itibarla onun lüks yerlerde görülmüş olması mutlaka kendi parasını harcadığına bir delil sayılmaz. Böyle bir hal onun mali vaziyetinin iyi olduğuna bir delil teşkil etmez. Bugün gazete sütunlarında aleyhinde yazı yazanlar bile onu büyük bir arzuyla masalarına davet ederlerdi.»

«Karısına 900 lira göndermiş, doğru mu?»

«Evet, evvelce sipariş etmiş olduğu matbaa makinesi gelince Rüştü Diktürk isminde birine satmaya kalkmıştı. Bu şahıstan bir miktar para aldığını sanıyorum.»

Hakim Salih Zeki Çankır, Sabahattin Âli'nin gönderdiği söz konusu mektubu okuttu. Bir yerinde şöyle diyordu Sabahattin Âli:

«Şimdiye kadar kendimden başkasına kötülük etmemeyi çok vakit istedim. Bundan sonra kendim için de aynı şekilde hareket etmeğe çalışacağım. Beni affetmenizi tekrar rica ederim.»

Gazeteciler bu ifadelerde bir çelişki görme eğilimindeydiler. Çünkü duruşmada Avukat Mehmet Ali Cimcoz'un ifadesinden sonra Ali Ertekin söz aldı ve şöyle dedi:

«Şoför Salim, bu şahidi aldatmıştır. Çünkü Sabahattin Âli ile beraber Trakya'dan dönmüş değillerdir. Bu şahidin şahadetini kabul etmiyorum.»

Sabahattin Âli'nin Trakya seyahatine beraber çıktığı şoför Salimin, Avukat Mehmet Ali Cimcoz'a «Sabahattin Âli ile Trakya'dan beraber avdet ettik» demesi ve yine o tarihlerde, avukatın kapısının altından Sabahattin Âli'nin el yazısıyla yazılmış bir mektup bırakılması, sanığın ifadeleriyle garip bir tezat teşkil etmekte olduğu kanısını kuvvetlendiriyordu. Olayın bu şekilde cereyan etmesi, bazı gazetecilere göre Sabahattin Âli'nin öldürülmüş olması ihtimalini yeniden şüpheye düşürüyordu. Bir başka nokta daha vardı:

Mehmet Ali ve Adalet Cimcoz'a gönderilen mektubunda Sabahattin Âli, memleket dışına çıkacağına dair en ufak bir imada bile bulunmuyordu.

Zihinlere şüpheler yığılırken hakim, Bayan Adalet Cimcoz'un tanıklığına başvurdu. Adalet Cimcozun söyledikleri, kocasının sözlerinin tekrarından ibaretti.

Hakim, ressam Bedri Rahmi Eyüboğlunu tanık olarak davet etti. Güzel Sanatlar Akademisi hocalarından Bedri Rahmi Eyüboğlu, sorulan çeşitli sorulara verdiği cevaplarında özetle şunları söyledi:

«19 Mart 1948'de açılan resim sergim Mayıs

sonuna kadar devam etti. Sabahattin Âli, sergının açıldığı ilk hafta içinde Cimcoz ailesi ile, Asaf Hâlet Çelebi ile iki üç defa geldi. Sonra Sabahattin Âli'yi hiç görmedim. Maddi durumunu yakından bilmiyordum.»

Oysa Şair Asaf Hâlet Çelebi, ilk tahkikatta verdiği ifadede özetle şunu söylemişti:

«Sabahattin Âli'yi 1 Nisan 1948 tarihinde Bedri Rahmi'nin resim sergisinde gördüm.»

Katil sanığı Ali Ertekin ise Sabahattin Âli'yi Martın son günlerinde öldürdüğünü söylemişti.

Bu çelişki yargıcın dikkatinden kaçmadı. Bedri Rahmi'ye yeni bir soru yöneltti:

«Resim Serginizin açılış, kapanış tarihlerini iyi hatırlıyor musunuz?»

«Evet, sergim 19 Mart'ta açılmıştı. 19 Mayıs'ta kapanacaktı. Fakat Mayıs sonuna kadar uzadı. Sabahattin Âli, sergimin açılış haftası içinde sergiye üç defa geldi. Ondan sonra görmedim. Asaf Hâlet Çelebi'nin Nisan başında Sabahattin Âli'yi görmesine ihtimal vermiyorum.»

Öteki tanıklar gelmediği için hakim kısa bir müzakereden sonra şu kararı yazdırdı:

«İcabı düşünüldü: İstanbul, Akhisar ve Lüleburgaz Savcılıklarına yazılan ve cevap gelmeyen talimatın te'kidine, tebligat üzerine gelmediği anlaşılan Hasan Tural'la Şükrü Görüş'ün 3'er lira hafif para cezası ile tecziyesine, kendisine tebligat yapılmayan şoför Salim'in ikametgâhının tahkik ve tayini halinde ihzarına, Ahmet Çatalcalı ve Süleyman Yanbolu ile Asaf Hâlet Çelebi'nin istinabe yoluyla ifadelerinin alınmasına, tanık Rauf Çallılar namına davetiye çıkarılmasına ve Emniyet Birinci Şube memurlarından Zeki hakkında da Ali Ertekin-

in Sabahattin Âli'nin katli hadisesi üzerine ifadesinin alınmasında ne gibi bir saik bulunduğuna dair etraflıca tahkikat için İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'ne talimat yazılmasına ve İstanbul İş Bankası'nda Sabahattin Âli'ye ait hesabın tetkik ettirilerek hangi tarihte para bıraktığı ve hangi tarihlerde ne kadar para çektiği muameleli hesap defterinden çıkarılarak mahkememize bildirilmesine ve duruşmanın 18 Ağustos Perşembe saat 9'a bırakılmasına karar verildi.»

19 Sabahattin Âli'nin Kişiliği

Sabahattin Âli'nin dostu da vardı, düşmanı da. Hele Ankara'da Devlet Konservatuarı'ndayken edindiği çevre ile, kendisini kösteklemek isteyen çevre, kişiliği hakkında ayrı ayrı değer hükümleri veriyorlardı. Tanınmış politikacılardan ve fikir adamlarından yazar Samet Ağaoğlu'na göre «Sabahattin Âli tıknaz, topluca, saçlarının bir hayli kısmı kırlaşmış, gözlüklerinin altında küçücük gözleriyle karşısındakinin kafasındakini okumağa çalışır gibi bakan bir insandı.»

Samet Ağaoğlu ile 1934'te tanıştırıldıklarından daha bir kaç dakika geçmeden Sabahattin Âli birden Ağaoğlu'na dönmüş ve:

«Talebelik hatıralarınızı okuyorum. Bu kadar romantik olmağa ne lüzum var? Realiteye avdet! Anadolu'yu, memleketi yazın.» demiş.

Samet Ağaoğlu o zaman Strazburg Hatıraları'nı yayınlıyordu. İktisat Fakültesi'nde İş Bürosu'nda çalışıyor, işten çıkınca aydınların, sanatçıların devam ettiği İstanbul Pastahanesi'ne gidiyordu.

Sabahattin Âli de, Yaşar Nabi, Sadri Ertem'lerle oraya uğruyordu. Bu konuşmadan sonraki anıyı Samet Ağaoğlu'ndan dinleyelim:

«Acele acele konuşuyor ve sözleri bende bir tekdir, bir azarlama tesiri yapıyordu. Biraz şaşırdım. O bundan istifade ederek üstüme daha fazla çullanmağa gayret etti:

— Babanızın parası ile Avrupa'lara gidersiniz, oralarda işte böyle bir takım aşağılık maceraları büyük ruh hadiseleri gibi görür, sonra buraya dönerek caka satarsınız. Ben de Almanya'da uzun zaman bulundum. Orada gördüklerim hiç de sizinkilere benzemiyor!

Daha ben cevap vermeğe fırsat bulamadan hapishanede tanıdığı bir insandan bahsetmeğe başladı.

Sabahattin Âli'nin bende o gün bıraktığı intiba yaptığı hücuma rağmen müsbet oldu. Bunun bir sebebi de şudur:

Daha evvel bana onun maddeten çok perişan bir halde olduğunu, işsiz kaldığını söylemişlerdi. O akşam biraz da bu düşünce ile kendisine beraberce bir yerde bir kaç kadeh içmemizi teklif ettim. Gözleri parladı ve yine gülerek - Sabahattin Âli'nin garip bir gülüşü vardı. Gülerken de konuşmağa çalışır ve bu suretle gülmesi kelimelerle bir takım kaba seslerin birbirine karışmasından ibaret acaip bir gürültü halini alırdı -: «Bir burjuvanın içkisini içmek, ona masraf ettirmek bana zevk verir» dedi.

Sabahattin Âli o günden sonra, bu buluşmalar, bu sohbetler sona erinceye kadar İstanbul Pasta salonundaki köşemizde ve aramızda kaldı ve o yarı tok yarı aç avareliğinden kurtularak cebi biraz para görünceye ve ben Sulu Han'da üstüste sefertası

gibi iki odadan ibaret evimi Yenişehir'de bir apartımana taşımak imkânını buluncaya kadar hapishanede yazdığı bir şiirin teraneleri arasında hemen hemen beraber yaşadık:

«Geçmiyor günler geçmiyor.»

Samet Ağaoğlu'na göre Sabahattin Âli, hikayelerinde halk adamı, sosyalist, insaniyetperver olduğu halde realitede en mükemmel bir burjuva tipiydi. Para harcar, şık giyinir, âlâ sigar ve sigaralar içer, en pahalı lokantalarda karnını doyururdu. Ve Sabahattin Âli «hikayeleri, bilhassa hikayeleri ile bu memleketin hayatını, insanları, hayvanları, dağları ve nehirleriyle en sanatkarane bir şekilde anlatmağa muvaffak oldu. Cemiyetin ve insanların ruh hallerini derinliğine değil, fakat genişliğine ve üst tarafından çok iyi kavramıştı.»

Ulunay'a göre ise «1943'lerde edebiyatımızın yüzünü ağartan sayısı az hikayecilerimizin başında» gelir Sabahattin Âli... «Hikayelerinde kendinin değil, mevzuların şahsiyetini yaşatmıştır; bunun için de kullandığı çarenin «samimiyet»ten başka bir şey olmadığını kabul ediyor.»

Ulunay'a göre hikayede belli başlı temel olarak mevzu (konu), dekor, karakter ve anlatmak (tahkiye) ele alınır. Eser bu dört ayağın üzerine eşit güçlerle kondurulamazsa aksar veyahut göçer. Sabahattin Âli'de beraber yürüyen bu dört temelden başka eserin vakaya karışması, hattâ onunla bir vücut olması gibi ancak Maupassant'da gördüğü bir özellik vardır. Ve onu, Sabahattin Âli yapan da işte bu nüktedir.

Şair ve aktör Cahit Irgat da Sabahattin Âli'nin hikayelerini insanı çabuk doyuran baklava lez-

zetine benzetirdi. Üç yıl Ankara Devlet Konservatuarı'nda talebe-hoca ilişkilerini arkadaşça yürüten bu iki sanatçının çok ortak anıları vardı. Irgat'a göre Sabahattin'in edebiyatımıza bıraktığı eserleri yüklü ve büyüktü.

Ama Şevket Süreyya Aydemir'e göre, «Sabahattin Âli nizam kabul etmez bir asi, toplantılarda mitinglerde tel'in edilmiş biri ve resmî hüviyeti ile de hükümlü olarak öldü. Fakat işin bu yönden mütalaasını resmî dosyalara bırakırsak, ortada bir başka karakterde bir Ahmet Kerim tipi (bu tip, Yakup Kadrinin Hüküm Gecesi'ndeki zayıf kişiliği olan bir İstanbul gencidir ve her olaya sellerin götürdüğü saman çöpü gibi karışır ve sonunda İttihat ve Terakki Divanı Harbi'nde azılı suikastçılar arasına düşer) kalır ki, bugün artık toprağa inkilab eden bu insanın karışık ruhunun ve haileli hayatının teşrihi, herkes için düşünce ile üstünde durulacak bir konu teşkil eder.»

Şevket Süreyya'nın kanısına göre Sabahattin Âli daha çok içinde bulunduğu anın havasına göre yaşardı ve o havayı da o andaki görüşlerine göre, eğilimlerine göre yine kendisi yaratırdı. Daha çok bir küçük hikayeci idi. Taşkın bir tabiatı ve «spekülatif bir zekası vardı». Sosyal bir disiplinden yoksundu, fikir ve ruh disiplinine de gelmezdi. Sabahattin'le konuşulmaz, kavga edilirdi.

«Bir ruh ölçüsüzlüğü kurbanı» başlıklı yazısında Şevket Süreyya, Sabahattin Âli'yi şöyle niteliyordu:

«Kullandığı malzeme ile ona, olsa olsa ve sulandırılmış manasıyla ancak bir sosyalist denebilirdi. Fakat bu tip sosyalistler batıda ve özellikle Latin memleketlerinde sokaklar almayacak kadar

çoktur. Zaten oralarda yazar bölümü, yazı hayatına az çok hep bu aşamadan girer. Fakat bunların toplum davaları ile temasları artık görüşleri billurlaşınca ve eğer ekzantrik kanatlara kaymazlarsa ya bir halk adamı, ya bir sanatçı olarak karar kılarlar. Oysa Sabahattin Âli bu yolların her ikisinin de dışında kalmayı tercih etti. Laübali coşkunluğunu sosyal kayıtlara karşı biraz kayıtsızlık şekline koydu. Toplum davalarını yüzeyden almak eğilimini de günlük gündelik yazıcılığının sermayesi yaparak acayip yayınlara dalmış bulundu.»

Ve bu görüşlerin sahibi Şevket Süreyya kendi kendine soruyor ve karşılığını vererek kanısını da belirtmiş oluyor:

«Eğer yöneldiği sınırı aşmış olsaydı, acaba bu sınırın ardında kendi aradığını bulabilecek miydi?

«Zannetmem...»

Suyu Arayan Adam'ın bu kanısına karşın Şair Rifat Ilgaz'ın deyimine göre «Sabahattin çok sempatik adamdır.»

Aziz Nesin'e çok kere «Siyasi hiçbir ihtirasım yok. Ben sadece bir sanatçı olarak kalmak istiyorum» demiştir. Bu ünlü mizahçımıza göre Sabahattin Âli «hikaye yazmak için yaşayan adamdı. Bütün hayatı parça parça hikayelerdir. İşte bunun için mücadele eder, bunun için gizlenir, bunun için kaçardı. Hikayeleri için kendi kurduğu hayallere kendisi de inanır ve başkalarını da inandırmağa çalışırdı. Onu anlamayanlar «yalan söylüyor» sanırlar. Halbuki o kimseyi aldatmış da değildir. Daima hikayelerinin ve hayalinin uğruna kendini aldatmıştır.

Onun dostluğu, sıcak yüzü, korkak ve ürkek bakışları gözümde tütüyor. Sabahattin, milletler

arasında yüzümüzü ağartmış, millî bir kıymettir. İşte bunu olsun kimse inkar edemez.»

Sabahattin'le çok yakın arkadaşlığı olan bu ünlü mizahçımızın da, öteki yürekli aydınların da eserlerine çizgileriyle daha anlamlı bir görüntü veren, kendi buluşlarıyla bir kaç çizgide büyük bir hikayeyi, bir makaleyi dile getiren Mim Uykusuz'un şu hitabı ne içtendi:

«Öyle bir yere saklandın ki Sabahattin, burnu en keskin hafiye, artık seni bulamaz. Sansürü öyle sıkı bir yere gittin ki, vereceğin en olgun eserleri dışarıya çıkaramazsın. Sen, öyle bir yere gittin ki; pipona tütünün var mı, gözlüğün tamire muhtaç mı, ütün yapılıyor, çamaşırın yıkanıyor mu bildiremezsin. Ve sen öyle bir yere gittin ki azizim, sevgili karını ve minicik kızını bir daha göremezsin!

Ne üzülüyorsun iki gözüm? Orada yalnız değilsin. Dava uğruna binler kurşuna dizildi, yüzbinler asıldı! Sen ölen milyonlardan bir taneciğisin.»

Sabahattin Âli'nin ölümü üzerine en çirkin yazıyı hiç şüphe yok, Yassıada'da mahkûm edilenlerden Faruk Gürtunca yazmıştı. Bu toplum olaylarını ve dünyanın akışını göremeyen kör kalem, Sabahattin için yazdığı çirkin yazısında şöyle demişti:

«Türk edebiyatı için istikbalde yeni hizmetler beklediğimiz bu eski öğrenmenin Moskova'ya hizmetinin aşikar beratı, Moskova sözcüsünün onu müdafaasından başka ne olabilir?»

Ve Aziz Nesin'le Rıfat Ilgaz'ın yönetiminde çıkan Başdan haftalık siyasi magazin, bu yazara ağzının payını veriyordu:

«Sabahattin Âli bugün kendisini müdafaa edemeyecek durumdadır. Bu bakımdan ona yapılan haksız taarruzları önlemek, biz arkadaşlarına dü-

şen bir borçtur. Gürtunca evvela şunu öğrenmelidir ki, Moskova Radyosu Sabahattin'den bahsettiyse ve bu da eğer bir suçsa, bunda Sabahattin'in ne günahı vardır? Moskova Radyosu yalnız Sabahattin'den değil, Yeni Sabah Gazetesi, Cemalettin Saracoğlu, Mareşal Fevzi Çakmak ve daha bir çoklarından bahsetti ve onları methetti. Kendisinden Moskova Radyosu'nda bahsedilmemesi için Sabahattin, Stalin'e dilekçe mi vermeliydi? Bundan dolayı asıl utanacak olan Sabahattin Âli değil, Sabahattin Âli'nin müdafaasını Moskova Radyosuna bırakmış olanlardır. Ankara Radyosu malum zırıltı, dırıltı ve yardakçılık faaliyetine devam ederken Moskova Radyosu, Sabahattin'den bahsetmişse, bu kimin suçudur? Büyük bir millî kıymeti başkalarının eline ve takdirine bırakanlar bugün utanmıyorlar mı? Vaktiyle komünist diye takibata uğrayan, işkence gören Muzaffer Şerif'i de Amerikalılar elimizden kapmışlar ve profesör yapmışlardı. Bütün bunlar eğer suçsa bu suç ne Sabahattin'in, ne Muzaffer Şerif'in, bu suç doğrudan doğruya bir kıymeti anlamayacak kadar kıymetsiz olanlarındır.»

Sabahattin Âli'nin ölümü üzerine bir kısım Bâbıâli basını. onu «müseccel komünist» diye damgalamağa ve bu suçlamayla gözden düşürmeye çalıştılar. Oysa Sabahattin Âli ne bu suçla mahkemeye verilmiş, ne de böyle bir suçtan hüküm giymişti.

Şair Sabri Soran, Sabahattin için şu şiiri yazdı:

SABAHATTİN ÂLİ'YE

Sensiz ısıtmaya başladı toprağı bu sefer
altın ışıklarıyla Nisan güneşi;
Yeni bir bahar var tomurcuklarda,
Dallar yeşerecek nerdeyse

Ama sen derin uykulardasın,
Duymuyorsun şırıltısını yanı başında akan derenin

Gözlüğün kırık,
Bir tarafta katil bir sopa,
Bir tarafta Puşkin;
Artık o kitap bir şey söylemez sana.
O rüzgar esmez artık,
Ve kan içinde bembeyaz saçların...

Geceler korkunç ve karanlık
Hüzünlü bir sessizlik çökmüş ormana,
Ay ışığı çıksa da nafile,
Artık gülümseyemezsin,
Yıldızlar başka bir dünyada
Ve kan içinde Puşkin.

Dallar yeşerdi,
Koskoca bir mevsim geçti üstünden bütün sıcaklığıyla,
Yağmur yağdı, kar yağdı,
Sen kalkamadın bir türlü yattığın yerden.

Bir varmış, bir yokmuş sanki dünya,
Sahipsiz gibi hikayelerin
Ama dostlar var arkada
Vefalı dostlar
Seni düşünecekler
Karın ve kızın kadar.

Sabri SORAN

20 Ali Ertekin Tanıkları Suçluyor

Basında, sol yayına ve solcu tanınanlara karşı hakareti ve küfrü adet edinmiş kimseler, bu duruşma nedeniyle yine dolu dizgin yayınlar yapıyorlar, bu cinayetle ilgili birbirini tutmaz iddialar ileri sürüyorlardı. Sanık avukatının Sabahattin Âlinin İş Bankasında parası olduğu yolundaki beyanı ve bunun mahkemece tahkikine karar verilmesi de bazı çevrelerde yeni dedikodulara yol açıyordu. Bu duruşma dışı söylentiler sürüp giderken 18 Ağustos geldi ve Ali Ertekin bir müfreze jandarma himayesinde mahkemeye yargıç huzuruna çıkarıldı.

Dosyada bu kez Türkiye Sosyalist Partisi Lideri Avukat Esat Âdil Müstecaplıoğlu'nun ifadesi de vardı. Esat Âdil, kendisine gösterilen eşyanın Sabahattin Âli'ye ait olduğunu kabul ediyor ancak deri ceketi biraz uzun bulduğunu söylüyordu. Sabahattin Âli'yle nasıl tanıştığını şöyle anlatıyordu:

«Sabahattin Âli ile hemşerim olduğu için tanışırım. Sosyalist Partisi'ne girmesi için teklifimi kabul etmedi. Sıkı yönetim tarafından tevkif edildiğim

gün kendisini görmüştüm. Benden önce tahliye edildi. Onun için bir daha görüşemedik.

Sabahattin Âli'nin, parasına tama edilerek öldürülmüş olduğunu sanıyorum. Fakat Sabahattin Âli çok çekingen ve korkaktı. Bu tutumu ile hadise arasında bir bağ göremiyorum. Sabahattin Âli'nin durumu bu hadisede tezat teşkil ediyor.»

Ali Ertekin, bu ifadeyi doğru bulmadı ve:

«Doğru söylemiyor, dedi, tabii doğru söyleyip kendisini de buralara kadar attırmak istemez.»

Bu sırada sanık avukatlarından biri de ekledi:

«Esat Âdil kendi kanaatini izhar ediyor. Bu noktaların nazara alınmasını rica ederim.»

Aziz Nesin'in bulunmadığı belirtilerek ifadesinin alınmadığı anlaşılınca hakim Akhisar'dan gelen cevabı okuttu. Çünkü Ali Ertekin, cinayetten sonra Akhisar'a giderek eşya satmış, kendisine de Hasan Dağbasan ile üvey oğlu Şaban Bölükbaşı yardım etmişti. Hasan Dağbasan ifadesinde şöyle diyordu:

«Bu hadiseden dolayı yakalanmasından beş altı ay evvel buraya geldi. Elinde bir bavul ve içinde de kahverengi bir pardesü, fötr şapka, dolma kalem, elbise ve bir fotoğraf makinesi vardı. Fotoğraf makinesini satmak üzere fotoğrafçıya gittim. Bu sırada beni savcı gördü ve makineyi almak istediğini söyleyerek dairesine çağırdı. Gittim. Ali ortadan kayboldu. Bunun üzerine eşyaları savcılığa istediler. Ben ne olduğunu bilmiyorum. Sadece satmak üzere alakalandım.»

Hasan Dağbasan'ın üvey oğlu Şaban Bölükbaşı da aynı şeyleri söylüyordu.

Ali Ertekin bu ifadeler için:

«Ben elbiseleri satmak için değil, saklamak için Akhisar'a götürmüştüm. Nitekim bu maksatla fo-

toğraf makinesine 140 lira gibi fazla fiat istedim,» dedi. Ağır Ceza Reisi Salih Zeki Çankır sordu:

«Peki, niçin bu eşyaları satmak istemiyordun?»

Ali Ertekin'in cevabı şu oldu:

«Sabahattin Âli'nin, kaçmak isteyen iki arkadaşını meydana çıkarmak istiyordum.»

Bundan sonra cinayetin işlendiği Pazara Köyü Jandarma Karakol Komutanı ve Üsküp Köyü Jandarma Komutanlığı'nda bulunduğu sırada Karabayır civarında kokmuş bir ceset gören Hamdi Gönülün ifadesi okundu. Tanık ifadesinde, Şükrü adında bir çoban civarda kokmaya başlamış bir cesedin bulunduğu haberini verince oraya giderek cesedi muayene ettiğini, bir zabıt tuttuğunu, durumu ilgili makamlara bildirdiğini söylüyordu.

Çoban Şükrü Görüş de, koyun otlatırken bir ceset gördüğünü ve hemen karakola haber verdiğini anlatarak ilk tahkikattaki ifadesini tekrarladı. Tanığa Sabahattin'in elbiseleri gösterilirken salonu ağır bir koku kapladı ve dinleyiciler mendillerle burunlarını tıkadı.

Şoför Salim'in geldiği anlaşıldı ve mahkemeye alınarak sorgusu yapıldı. Şoför Salim İstanbul'luydu. 43 yaşında tıknaz ve orta boylu bir adamdı. Şoför Salim'in sorgusuna geçildiği vakit salonda çıt çıkmıyordu. Şoförün durumu, Avukat Mehmet Ali Cimcoz'un ifadesinden sonra büyük önem taşımaya başlamıştı. Şoför Salim, olayı şöyle anlattı:

«Bir otomobil kazasından dolayı dört aya mahkum edildiğim vakit Üsküdar Cezaevinde Sabahattin Âli ile tanıştım. İkimiz de mahkûmiyetimizi bitirip çıktıktan sonra Sabahattin Âli kamyonculuk yapmaya karar vermiş. Benim adresimi bildiği için

bir gün gelip beni evde aradı. Ayda 250 lira aylıkla yanında çalışmaya razı oldum. Bir iki gün sonra Adalet Cimcoz adına kayıtlı bir kamyonla ve birlikte değirmentaşı yükleyerek Urfa'ya götürdük. Dönüşte de muhtelif yükleri değişik yerlere taşıyarak bin lira kadar para elde ettik. Bunun 300-400 lirası umumi masraflara gitmişti. Havalar bozulduğu için dönüşte İstanbul'da kaldık. İstanbul'da şehir içi işleri yapmaya çalışıyorduk. Bir gün peynir almak üzere Kırklareli'ne gideceğimizi ve hazır olmamı söyledi. Nihayet bir sabah Kırklareli'ne gitmek üzere yola çıktık.

Edirnekapı dışında bizi bir peynir komisyoncusunun bekleyeceğini söylemişti. Bu sırada Ali Ertekin'i gördük. Kendisini daha evvel tanımazdım. Ali Ertekin'i bana peynir komisyonucusu olarak tanıttı. 31 Mart tarihinde Kırklareli'ne hareket ettik. Saat 1'de buraya, Kırklareli'ne gelmiştik. Şehre girerken Şehitlik mevkiinde Ali Ertekin peynir almak üzere bir çiftliğe gideceğini söyleyerek arabadan indi. Biz de şehirde kahveye otürarak Ali Ertekin'i beklemeye başladık. Saat 8.30 olmuştu. Sabahattin Âli:

— Ali ortada yok, hadi gidip arayalım, dedi. Yine Şehitlik mevkiine geldik. Az sonra Ali Ertekin de geldi. Çiftlikte peynir kalmadığını, hepsinin satılmış olduğunu söylüyordu. Bunun üzerine Sabahattin Âli, çiftlik sahibiyle bizzat görüşmek istediğini söyledi. Yollar çok çamur olduğu için kamyonla gidilemiyeceğini ileri sürerek benim şehirde kalmama karar verdiler. Sabahattin Âli bir ara bana:

— Eğer gecikirsem, sen başka bir yük bulup taşı, sonra hesaplaşırız, dedi ve on lira da para verdi. Ben bu paranın çok az olduğunu ve daha fazla vermesini söyledim.

— Üzerimde beş altı yüz liradan fazla para yok, onunla da peynir alacağım, diye cevap verdi.

O akşam ikisi de dönmediler. Ben de ertesi günü başka bir iş alarak Babaeski'ye gittim. Oradan da tuğla yükleyerek İstanbul'a döndüm. Dört beş gün sonra ben evde yokken karıma, kırmızı bir kurşun kalemle yazılmış bir pusula bırakmışlar. Sabahattin Âli'den gelen bu tezkerede şöyle deniyordu:

«Ben çiftlikte kalmak zorundayım. Sakın kimseye, hattâ Mehmet Ali Cimcoz'a da benden bahsetme. Sonra senin için de fena olur.»

Pusula beni korkutmuştu. Bu yüzden onu yaktım ve kimseye bir şey söylemedim. Yine bu korku ile bir kaç gün sonra Mehmet Ali Cimcoz'a giderek Sabahattin Âli ile birlikte İstanbul'a döndüğümüzü söyledim.»

İfadeyi ilgi ile dinleyen Ali Ertekin, ne diyeceği sorulunca ifadenin doğru olmadığını söyleyerek dedi ki:

«Sabahattin Âli'de asla para yoktu. Şoförle aralarında böyle bir konuşma geçmedi. Ben, şoför Salim'in yanına muavin olarak geldim.»

Şoför Salim:

«Hayır, dedi, Ali'nin sözleri danışılmış ve düşünülmüş sözlerdir, inanmayınız. İfadem doğrudur. Bulgaristan'a kaçmaya teşebbüs eden bir adam son on lirasını bana verir mi? Böyle büyük bir teşebbüse giren bir adamın cebinde beş altı yüz lirasının olması tabiidir.»

O celsede, Sabahattin Âli'nin İş Bankası'ndaki parasına ait bilgi de okundu. İstanbul İş Bankası'nın bildirdiğine göre Sabahattin Âli 12 Şubat 1947'de 700 lira yatırmış, 13 gün sonra yani 25 Şubat'ta da 1000 lira yatırmış, ancak 26 Şubatta 1690 lira

çekerek bankada 10 lirası kalmıştı. Bazı masraflar da çıktıktan sonra halen bankada 442 kuruş alacağı bulunuyordu.

Sanık avukatı da bu bilgi üzerine şu mütalaada bulundu:

«Ali Ertekin, Sabahattin Âli'yi parasına tamaen öldürmekten sanıktır. Halbuki maktulün ölümünden 13 ay önce parasını çektiği şu vesika ile anlaşılmış olacağının nazara alınmasını talep ederim.»

Ceset bulunduğu vakit ayaklarının topuktan itibaren kopuk olan ve toprakla karışık kır saçları farkedilen Sabahattin Âli'nin öldürülmesinde önemli rolü olan Berber Hasan'ın mahkemeye celbine karar verildi. Bu arada Aziz Nesin'in celbi için de yeni bir tezkere çıkarıldı.

3 Eylül sabahı, çoğu genç kız ve kadın olan dinleyiciler Mahkeme salonunu doldurmuşlardı. Ali Ertekin'in genç karısı Mediha ile 8 yaşındaki kızı Demiray da dinleyiciler arasındaydı. Mahkeme açılınca Ali Ertekin süngülü jandarmaların muhafazasında sanık yerine oturtuldu. Gelen ifadelerin okunmasına geçildi.

Okunan ifadelerden birisi Şair Asaf Hâlet Çelebi'ye aitti. Bu ozan, kendine özgü şiirleri kadar, kendine özgü giyimi, kuşamı olan bir ozandı. Tombul, çok terbiyeli, kibar, bilgili ve şiir alanında somut malzeme ile soyut bir alem yaratarak garip sesler çıkarırdı. Şimdi İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde verdiği ifadesi okunacaktı. Sabahattin Âli'yi tanıyan, onu seven bir insandı.

«Sabahattin Âli'yi evvelden beri tanırım,» diyordu.

«Kendisi mert, cesur bir insandır. Hadiseler

karşısında yılmaz bir karaktere sahiptir. Bir gün bana:

Ben bir seyahate çıkacağım, dedi. Sana mektup gönderirsem, aileme yazdığımı kendilerine götürüp verir misin?

— Elbette, o da sorulur mu? dedim. Bunun üzerine:

— Yanlışlık olmasın, mektubu yeşil mürekkeple yazacağım, unutma, dedi.

— Sende bir hal, anlatmak istemediğin bir endişe var, nedir? diye sordum. Sabahattin Âli'nin anlattıklarından anladım ki, son zamanlarda hapse mahkûm edileceğinden korkuyordu. Bundan kurtulmak için Marsilya'ya kaçmak kararı vermişti. Hapiste yatmaktan çok, başına gelecekten korkuyordu. Fakat Bulgaristan'a kaçacağına asla ihtimal vermedim. Yanında tabanca taşırdı.»

Ahmet Çatalca'nın ifadesinin okunmasına geçildi.

Bu tanık ifadesinde, askerden firar suçundan yakalanıp askerî cezaevinde yatarken Ali Ertekin'i tanıdığını, Ali Ertekin'in bir gün kendisine Bulgaristan'a adam kaçırdığı yolunda sözler sarfetmesi üzerine vaziyeti akrabası Aziz Bilâloğlu'na bildirdiğini açıklıyordu. Aziz Bilâloğlu da durumu emniyete ihbar etmişti.

Ali Ertekin, bu ifadeyi de kabul etmedi:

«Bu tanık doğru söylemiyor. Çünkü Ahmet Romanya Konsolosluğu'nda 17.000 liralık bir suiistimalden mahkûmdur. İlk tahkikattaki ifadesinin okunmasını isterim.»

İstinabe yoluyla gelen ifade ile ilk tahkikattaki ifade arasında bazı çelişkiler göze çarptı. Bunun üzerine sanık avukatı Edip Türkmen:

«Ahmet şahadetini gizlemektedir. Huzurda dinlenmesini talep ederim.» dedi.

Tanıklardan Rauf'un ifadesinin alınmasına geçildi.

Rauf:

«Sabahattin Âli'yi 934'ten beri tanırım, dedi. Öldürüldüğünü gazetelerden öğrendim. Sabahattin Âli, Rüştü Diktürk'e bir matbaa makinesini satmış, 3000 liralık bir bono almıştı. Bono kendi adına idi. Parası kalmamıştı, bononun kırdırılmasını istiyordu. Parası olmadığı için bono kırdırılmazsa kendisine para vermemi istiyordu. Benden 600 küsur lira para aldı. Avukat Mülhime'ye ve diğer bazı kimselere olan borçlarını ve bu arada ailesine de bonodan kalacak paralardan vermemi istedi. Ben de verdim. Bu hadise 1948 yılında bir kış ayında oldu.»

Reis sordu:

«Sabahattin Âli'nin parası yok mu imiş?»

Tanık Rauf:

«Herhalde...» dedi.

«Sana para sıkıntısından bahsetti mi?»

«Evet, etti.»

Sanık avukatlarından biri söz aldı:

«Anlaşılan odur ki, dedi, bu tanık bütün borçları ödemeğe memur edilmiştir. Acaba Sabahattin Âli'ye 600 lirayı hangi tarihte vermiştir? Sorulsun.»

Rauf şu karşılığı verdi:

«Ben Sabahattin Âli'nin borçlarını ödemeğe memur edilmiş değilim. Ona karşı yaptığım, sadece bir arkadaşlıktır.»

Sıra tanıkların en önemlisine, Berber Hasan Tural'a gelmişti. Korkak bir hali vardı. Konuşurken tereddüt ediyordu. 1938 yılında Türkiye'ye ser-

best olarak gelmişti. 946'da ise komünistlik suçundan mahkûm edilmişti. Önce Harbiye'de Askerî Cezaevi'nde, daha sonra Paşakapısı'nda cezasını çekmişti. Paşakapısı'nda, kendisi de komünistlikten mahkûm olduğu için bazı komünistleri tanıdığını iddia ediyordu. Sabahattin Âli'yi ve Ali Ertekin'i bu arada tanımış bulunuyordu.

İfadesinde şunları söyledi

«Tahliye edildikten sonra Ali Ertekin'le ailece konuşmaya başladık. Sabahattin Âli peynir ticareti yapmak için kamyonla çalışmağa başlayınca Ali Ertekin işsiz olduğu için Sabahattin Âli'nin yanına muavin gireceğini Ertekin'den duydum. Daha önce kaçırılan İbrahim ile Osman'ın kaçma olayından hiçbir ilgim ve bilgim yoktur.»

Berber Hasan bunları söylerken Ali Ertekin kollarını göğsünde kavuşturmuş, müstehzi bir bakışla Hasan Tural'ı süzüyordu. Arada bir başını iki tarafa sallıyordu.

Berber Hasan tanıklığına şöyle devam etti:

«Sabahattin Âli denen adam bir gün dükkanıma geldi. Bana Topkapı'da fabrika olup olmadığını sordu. Ben iş gömleğimleydim. Kendisine:

— Buralarda fabrika yoktur, dedim.»

Hasan Tural, uzun uzadıya tafsilat vermeye kalkınca hakim:

«O tarafları bırak, dedi, şunları bindir bakalım kamyona!»

Hakim Cemil Tolunay, eliyle Ali Ertekin'i gösterdi ve:

«Sabahattin Âli ile bunlar nasıl tanışmışlar?»

Berber Hasan:

«Bilmiyorum, dedi. Yalnız Sabahattin Âli dükkanıma gelip giderken konuşurlardı, Sabahattin

Âli'nin cebinde Marko Paşa Gazetesi bulunurdu. Onları mukaddes kitap gibi saklardı.»

Hakim:

«Para alıp vermişsiniz,» dedi.

«Hayır, böyle bir şey olmadı.»

«Polis müdürlüğündeki ifadelerinde, burada söylediğin gibi konuşmamışsın; orada başka türlü yazılı...»

«Ben orada da böyle konuştum. Ama öyle yazılmış. O yazılanları ben söylemedim. Yalnız bana imza ettirildi.»

«Senin her şeyden haberin varmış!»

«Hayır, yalnız Sabahattin Âli ile beraber, Ali Ertekin gittikten sonra hadiseden haberdar oldum.»

«İfadelerinin yanlış yazıldığını nereden öğrendin?»

«Sorgu hakimliğinde tekrar ifade verirken...»

Savcı, Sabahattin Âli'nin elbiseleri hakkında bilgi vermesini isteyince Berber Hasan Tural yalnız elbisesinin gri renkte olduğunu söyledi, diğerlerini hatırlamadığını ekledi. Sabahattin Âli'nin kartı ile ilgili olarak dedi ki:

«Kartı Ali Ertekin getirdi.

— Bunu senden arıyacaklar, dedi. Yeşil mürekkeple yazılı idi. Almak istemedim.

— Almazsan seni de bu işe dahilmiş gibi ihbar ederim, deyince korktum, aldım... Meğer bu parola imiş. Bunu o iki üniversiteli alacaklarmış. Onlar ilk defa gelip:

— Biz kartımızı düşürmüşüz, dedikleri zaman vermedim ama, sonra Süleyman'a tenbih ettim:

— Gelirlerse ver, dedim.»

Mahkemedeki bu ifadesinden sonra Emniyet Müdürlüğü'nde verdiği ifade okundu. Orada, olayı

başka türlü anlatıyor. Sabahattin Âli'nin Bulgaristan'a kaçırılması için 450 lira aldığını bildiriyordu.

İki ifade arasındaki bu çelişkinin nedeni soruldu. O da:

«Emniyetteki ifadelerim benim ağzımdan yazılmış değildir. Onlar Ali Ertekin'in ifadesine uydurulmuş, ona göre yazılmıştır,» dedi. Bu arada Mehmet Ali Cimcoz'un evine bir ev davası için musevi bir kadınla gittiğini bildirdi.

Ali Ertekin, söylenenleri heyecanla, biraz da hiddetle dinliyordu. Ne diyeceği sorulunca birden fırladı. Heyecandan tirtir titriyordu. Söze yine «memleketseverlik» le başladı:

«Ben, dedi, memleket hesabına bu işi yaparken Hasan, Moskof hükümeti hesabına ve Türkiye Cumhuriyeti aleyhine Rus konsolosluğu'na hizmet ediyordu. Bu adamın sözlerine inanılmaz. İşte ifadelerinden de anlaşılıyor ki, Hasan yalan söylüyor. O şimdiye kadar memleket aleyhine ve memleketi yıkmak için hareket etmiştir.»

Sanık avukatı Edip Türkmen:

«Bu tanık, asıl şebekenin başıdır, sanık olarak bulunması lazımdır, hakkında takibat yapılmasını isterim,» dedi.

Sanığın diğer avukatı İbrahim Hakkı da, tanığın yalan şehadetten tevkifini talebetti.

Savcı da mütalaasını bildirince, hakimler heyeti istişareye çekildi. 15 dakika kadar sonra mahkeme heyeti başkanı, kararı açıkladı:

«Müdahililaleyhe (Sabahattin Âli'nin eşi) nin gıyaben dinlenmesi için Ankara, Emine Dağbasan için Akhisar mahkemelerine yazılan ve cevapları gelmemiş olan talimatların te'kidine, şahitlerden Aziz Nesin ile emniyet memuru Zeki Kayalı'nın ad-

reslerinin tesbit ve istinabeleri için eski karar gereğince Cumhuriyet Savcılığı'na müzekkere yazılmasına, Süleyman Yanbolu ve Ahmet Çatalca'nın dinlenilmeleri için ihzaren celplerine, tanık berber Hasan'ın yalan şahadet iddiasiyle tevkif isteğinin reddine ve kendisine iki defa gelip gitme masrafı olarak, 30 liranın İstanbul Maliyesi'nden ödenmesine, duruşmanın 17 Eylül'e talikine ittifakla karar verilmiştir.»

Ahmet Çatalca'nın gelecek celsede tanık olarak dinlenmesinin olayı aydınlatacağı sanılıyordu. Çünkü Ahmet Çatalca, Ali Ertekin'in çok yakın arkadaşı idi ve Sabahattin Âli'nin öldürülmesinden sonra olayı zabıtaya ihbar etmişti. Ancak 16 Eylül'de Kırklareline giden Ahmet Çatalca, gezip vakit öldürmek için panayıra gitti. Sivil bir memur Ahmet Çatalca'yı izlemekteydi. Panayırda bir ara köylülerden Mehmet adında birini saf saf bakınırken görünce yanına yaklaştı ve cebindeki parayı çarpmaya kalkıştı. Sivil polis, derhal eline yapıştı ve Ahmet Çatalca suçüstü yakalanarak mahkemeye sevkedildi. Mahkeme, ilk sorgusundan sonra Ahmet Çatalca'nın tevkifine karar verdi. Kararı dinleyip tevkif edildiğini anlayınca Ahmet Çatalca ağlamaya başladı ve yargıca ricaya koyuldu:

«Ali Ertekin'i ben ihbar etmiştim. Şimdi bura cezaevinde. Ben de onun yanına gidersem bu adam beni kıtır kıtır keser. Beni onun bulunduğu yere göndermeyin, ne olur?»

Ahmet Çatalca, cezaevine gönderilerek başka koğuşa konuldu, ancak Ali Ertekin'in arkadaşı Hasan Tural'ın da adam kaçırmaktan sanık olarak devam eden duruşması için Ali Ertekin mahkemede ifade verdikten sonra cezaevine dönerken Ah-

met Çatalca'nın başına gelenleri öğrendi. Bir ara gazeteci Ferdi Öner'e:

«O beni ihbar etmişti, şimdi boşboğazlığının cezasını başka türlü çekecek, Allah büyük» dedi.

Ertesi gün duruşma başladı. Ali Ertekin neşeli görünüyordu.

Önce Akhisar'da oturan Emine Dağbasan'a ait Akhisar'dan gönderilen ifade okundu, deniyordu ki:

«Kocam Hasan'la, Ali Ertekin bir gün ellerinde bir bavulla evimize geldiler. Ali Ertekin bavulu göstererek, içindekileri satmak istediğini söyledi. Bavulu açtığımızda içinde lekeli bir gömlekle bir fotoğraf makinesinin bulunduğunu gördüm. Sonra ne olduysa oldu Ali Ertekin Akhisar'dan ayrıldı, sekiz ay kadar sonra da Ali Ertekin'in yakalandığını öğrendim.»

Reis, Ali Ertekin'e sordu:

«Bu ifadeye bir diyeceğin var mı?»

«Ben bu eşyaları Akhisar'a muhafaza etmek için götürdüm. Zaten üç parça idi. Satmak isteseydim İstanbul'da satardım.»

Sıra, Sabahattin Âli'nin eşi Bayan Aliye'nin Ankara'da alınan ifadesinin okunmasına geldi.

Bayan Aliye, istinabe yoluyla alınan ifadesinde kısaca şunları belirtiyordu:

«Ali Ertekin'in, kocam Sabahattin Âliyi öldürdüğünü bilmiyorum. Kocam 1948 senesi Şubat ayında Ankara'dan İstanbul'a gitmek için ayrılmıştı. Beraberinde meşin bir ceket ile kahverengi bir çanta bir de fotoğraf makinesi vardı. Yanında her zaman Almanca kitapları bulunurdu. Saçları beyaza yakın ve gürdü.»

İfade, konu dışı bir konuşma etkisi yaptı.

21 Düğüm Çözülüyor

Sıra Millî Emniyet Memurlarından Zeki Kayraklı'nın İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde alınmış ifadesine geldi. Tanık Zeki Kayraklı'nın ifadesi, ertesi gün gazetelere şu başlıklarla geçecekti:

«Dünkü celsede katil Ertekin'in Millî Emniyet'te çalıştığı bildirildi.» Zaten bir süre sonra Cumhuriyet Gazetesi, duruşma ile ilgili bir haberi şu başlıkla verecekti:

«Ali Ertekin Alkış bekliyor - Katil, ben bu hareketimle memleketime hizmet ettiğime kaniim, diyor.»

Ve bu sonuca doğru giden duruşmada, Millî Emniyet mensubu Zeki Kayraklı ifadesinde şöyle diyordu:

«Ben, Ali Ertekin'i, Merkez Komutanlığında mevkuf bulunduğu sıralarda tanıdım. Osman ve İbrahim adında iki şahsın, Ali Ertekin ve arkadaşları tarafından Bulgaristan'a kaçırıldığı ihbarı üzerine de sanığı bir hayli takibettim. Ve memurlarımızdan Cemal'i, Ali Ertekin'in peşine taktık. Neti-

cede, vazife icabı sanıkla yakinen alâkadar olan Cemal, Ertekin'le olan münasebetlerini daha fazla ilerleterek kendisinin 200 lira karşılığında Bulgaristan'a kaçırılması teklifini kabul etti.

Nitekim Ali Ertekin bir gün yanına aldığı Cemal ile İstanbul'dan Kırklareli'ne gitti. Bunun üzerine ben de otobüsle Kırklareli'ne geldim. Burada emniyet teşkilatından temin ettiğim bir Jeep'le kendilerini bir hayli takip edip tekrar İstanbul'a döndüm. Ertesi gün Ali Ertekin'i Küçüksu'da gördüm ve kendisine:

— Cemal'den ne haber Ali? diye sordum. Ali Ertekin cevaben:

— Ne olacak? Bulgaristan'a kaçırttım, dedi.

Bunun üzerine Osman ile İbrahim'i sordum. Ali, onları da bizzat kendisiyle Berber Hasan ve şebekesinin kaçırdığını söyledi.

Bunun üzerine tahkikata geçtik. Neticede Berber Hasan ile Ali Ertekin'den müteşekkil, huduttan pasaportsuz adam kaçıran şebekenin müseccel komünist Dr. Şefik Hüsnü ile de temasta bulunduklarını tesbit ettik.»

Dinleyenler arasında Türkiye'deki politik mücadeleden haberi olanlar ve özellikle bazı gazeteciler bu ifadedeki gerçek dışı cümleleri kolayca seçtiler. Çünkü Dr. Şefik Hüsnü, sanık mevkiindeki kimse ve arkadaşları ile ilişki kuracak bir zat değildi. Dr. Şefik Hüsnü, uzun yıllar sosyalist partisi kurmuş, politik mücadelede isim yapmış, yayınlarıyla doktriner muhalefetin en önemli örneklerini vermişti. 1887 doğumlu olan Şefik Hüsnü, Berber Hasan'la, yada Ali Ertekin'le 62 yaşın verdiği tecrübelerden sonra adam kaçırma, yada kaçırmada işbirliği yapamazdı. Mantık yoluyla varılan bu hükme rağmen,

Millî Emniyet Şefinin beyanı doğru idiyse, Ali Ertekin'in, Dr. Şefik Hüsnü ile temas nedeni olarak başka şeyler aramak ve yeni şüphelerle yeni sorular sormak gerekti.

Bu ifade, Sabahattin Âli'nin niçin ve kimler tarafından öldürülmüş olacağı yolunda fikir yoranlara yeni düşünce ufukları açıyordu.

Hakim sordu:

«Bu ifadeye bir diyeceğin var mı?»

Ali Ertekin:

«Yakalanma işi yanlıştır, dedi. Keza Cemal, namı diğer «Vedat» ismindeki Millî Emniyet memurunu bana Ahmet Çatalcalı ile Aziz Bilâloğlu tanıtmıştır.»

Bunun üzerine sanık vekillerinden Edip Türkmen şu görüşü ileri sürdü:

«Şahit Zeki'nin bu son beyanından sonra artık bu hadisenin millî bir his tesiri altında vuku bulduğu kendiliğinden anlaşılmaktadır. Nitekim müvekkilim 1948 yılının kasım ayında Millî Emniyet memuru Zeki Kayraklı'ya gelerek, sınırdan adam kaçıran şebekeyi ihbar etmiş ve Sabahattin Âli'yi de öldürdüğünü söylemiştir. Bir emniyet memurunun, kendisine katil olduğunu söyliyen bir şahsı serbest bırakması dikkate şayandır. Bu bakımdan hadisenin sıhhati bakımından alakadar emniyet memurunun burada gizli olarak huzuren dinlenilmesini talep ederim.»

Avukat Edip Türkmen'in bu sözleri, artık katil Ali Ertekin'in kimliğini ortaya koyuyor ve cinayetle ilgili bazı şüpheleri de, şüphe olmaktan çıkarıyordu.

Anlaşılıyordu ki, Ali Ertekin, Sabahattin Âli'-

yi kaçırmayı kabul ettiğini bildirdiği tarihten önce polisle ilgisi olan birisiydi.

Adı komüniste çıkmış ve bu suçla muhtelif yıllarda mahkemeye verilmiş Dr. Şefik Hüsnü ile de ilişkisi vardı. Millî Emniyet memurunun bu beyanı doğru ise, Ertekin, Dr. Şefik Hüsnü ile işbirliği yapmaktan çok, Dr. Şefik Hüsnü'den haber sızdırmak için bu teması sürdürmekteydi.

Ali Ertekin, polisin işine gelen çalışmalar yapmaya hazır bir tip olmuştu. Bu yolda hizmeti vardı ve para da almıştı.

Ali Ertekin, Bulgaristan'a ikide bir kaçıp dönecek kadar sınırı iyi biliyor ve bu işi yaptığını da söylüyordu.

Savunma avukatı, müdafaasını hep cinayetin vatanî duygularla, millî hislerle işlendiği noktasında topluyor ve cinayete «millî cinayet» sıfatı verdirmeye çalışıyordu.

Avukat Edip Türkmen, aksayan ayağıyla doğruldu. Bol saçlı başını arkaya attı. Elleriyle siyah bıyıklarını sıvazladı:

«Mahkemeye yazılı bir müracaatımız olacak» dedi, dosyasından çıkardığı bir kağıdı mahkeme başkanlığına verilmek üzere mübaşire uzattı.

Edip Türkmen'e nisbetle iri yüzlü, daha genç ve daha bilgili görülen Avukat Murtaza, bu savunma tarzına katılmıyor hissini veriyordu. Edip Türkmen, adliye tarihinde büyük duruşmalar diye anılacak sayılı bir kaç davadan birinin içinde sanık avukatı olarak başarılı bir savunma yapmakta olduğu anlayışı içinde ikide bir tanıdıklarıyla göz göze gelmeğe fazla önem veriyordu.

Hakim, Edip Türkmen'in verdiği dilekçeye bakıyordu.

Bu dilekçede, Ali Ertekin'in uzun süre Millî Emniyet Teşkilatında çalıştı ı, memleket menfaatine hizmet etti i, bu cihetin bir kere de ilgililerden mahkeme huzurunda sorulmasını, gerekirse gizli celse yapılmasını istiyordu.

Bu arada Cumhuriyet Savcılı ı'nın bir yazısı okundu. Bunda tanıklardan Ahmet Çatalcalı'nın, dün Kırklareli panayırında bir köylünün cüzdanını çalıp kaçarken yakalanıp tevkif edildi i bildiriliyordu. Bu sırada Ali Ertekin, adeta 32 dişini gösterircesine tebessüm ediyordu.

Savcı, sanık vekillerinin isteklerine uyulmasını teklif etti.

Hakimler Kurulu kısa bir istişareden sonra kararını açıkladı. Buna göre, Millî Emniyet memurlarından Zeki ile Cemal'in celbedilerek gizli bir oturumda dinlenilmelerine, Süleyman Yanbolu ile hikayeci Aziz Nesin'in aranılıp ihzaren celplerine, duruşmanın 1 Ekim'e bırakılmasına karar verilmişti.

1 Ekim 1949'da duruşma başlamadan önce önemli bir olay cereyan etti. Ali Ertekin'in avukatlarından Murtaza Apalı, salona girdikten az sonra dışarı çıktı ve gazetecilere:

«Ali Ertekin'in müdafaa vekâletinden istifa ettim» dedi.

Ancak Savunma avukatlarından Edip Türkmen'in söyledikleri de başkaydı, diyordu ki:

«Avukat Murtaza Apalı'yı müdafilikten ben azlettim.»

Böylece, üç avukat arasında bir anlaşmazlık çıktığı, mahkemenin gizli celse yapmasından önce açığa vurulmuş oluyordu.

Ali Ertekin'i, duruşma başından beri ikisi Kırklareli Barosu'nca atanmış Avukat İbrahim Hakkı

Baykut ile Murtaza Apalı ve kendisinin doğrudan doğruya vekâletname verdiği Edirne avukatlarından Edip Türkmen savunuyordu. Murtaza Apalı'ya niçin savunma avukatlığından çekildiğini soranlara, Apalı:

«Tehdit mektupları alıyorum ve davadan çekilmem isteniyor. Bazı kimselere de benimle konuşmamaları tenbih ediliyor. Sonra bir gün de bizden habersiz evimiz arandı...» cevabını verdi.

Avukatlar arasındaki bu olaydan sonra bir saat süren gizli celsede Millî Emniyet memurları dinlendi ve duruşmada yalnız sanık Ali Ertekin ile Avukat Edip Türkmen bulundu.

Açık celsede, Ağır Ceza Reisliğinde, izinden dönen Salih Zeki Çankır'ın bulunduğu görüldü. Üyeler Muhlis Çövenli ile Bayan Muammer'di. Savcılık makamını yine Cumhuriyet Savcısı Hayrettin Ayışık işgal ediyordu. Bu kez dinleyici sıralarında sadece bir kaç kişinin bulunması dikkati çekiyordu. Anlaşıldığına göre Aziz Nesin ve Berber Hasan Tural'ın yeğeni ve çırağı Süleyman Yanbolu yine bulunamamıştı. Bu nedenle duruşmanın bittiği açıklandı. Bu sırada Avukat Edip Türkmen söz aldı:

«Hadise yerinde bir keşif yapılması, hadisenin mahiyetinin açıklanması bakımından lazımdır. Buna karar verilmesini isterim» dedi.

Reis:

«O hususta gelecek celsede karar veririz» dedi ve kararını açıkladı:

«İfadelerinde mübayenet görüldüğünden bahisle birlikte celbedilip dinlenmelerine karar verilen tanık Süleyman Yanbolu ile Ahmet Çatalca'dan, Ahmet Çatalca Kırklareli'nde mevkuf olup ihzar edilmiş ise de Süleyman Yanbolu bulunmadığından ev-

velce verilen karar dairesinde ihzarı, yine tanıklardan Aziz Nesin'in ikamet yerinin tayin ve tesbiti ile ihzarı için savcılığa müzekkere yazılmasına, duruşmanın 22 Ekim 1949 Cumartesi günü saat 9'a talikine oybirliğiyle karar verilmiştir.»

O gün Kırklareli Sulh Ceza Mahkemesi'nde Ali Ertekin ve arkadaşlarının Bulgaristan'a pasaportsuz adam kaçırma suçundan süregelen duruşmalarına da bakıldı. Tanık olarak çağrılan Ahmet Çatalca'nın, yankesicilikten suçu sabit görülerek 3 ay 10 gün hapse mahkûm edildiği de anlaşıldı.

Adam kaçırma davası da 22 Ekim'e bırakılmıştı. O gün önce bu davaya giren Ali Ertekin sınırdan adam kaçırmak suçundan 6 ay hapis ve 50 lira para cezasına çarpıldı. Ahmet Çatalca da suça iştirakten dolayı aynı cezaya çarpıldı ise de duruşmada iki suçlu birbirlerine «yalancı» diyerek hakarette bulundular. İş kavgaya dökülecegi bir sırada jandarmalar araya girdi ve iki suçluyu ayrı ayrı çıkararak Ağır Ceza Mahkemesi sanık bekleme odasına götürdüler.

Mahkeme, ifadesi beklenenlerden bir cevap gelmediğini görmüş, ancak vaka yerinde keşif yapılmasını da karara bağlamıştı. Buna göre 6 Kasım'da keşif yapılacak, duruşmaya da 12 Kasım'da devam edilecekti.

6 Kasım'da cinayet yerinde keşif yapıldı.

22 Keşif Yerinde Keşfedilemiyen

Keşif yerinde cinayetin nasıl işlendiği keşfedilecek, ama Sabahattin Âli'nin niçin öldürüldüğü anlaşılamayacaktı. Bu zor bir şeydi. Zaten Sabahattin Âli de «Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer» der ve namuslu yaşamanın sonunda başa gelecekleri aşağı yukarı tahmin ederdi. «Ne zor şeymiş» başlıklı kısa bir başyazısında kendisinin ve bir kısım Bâbıâli kalemlerinin durumunu anlatmıştı:

«Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer? Bir gün Almanların pabucunu yalıyan, ertesi gün İngilizlere takla atan, daha ertesi gün de Amerika'ya kavuk sallayan soysuzlar gibi olmak istemedik. Yalnız ve yalnız bir tek milletin önünde secdeye vardık. O da kendi cefakâr milletimizdir.

Meğer ne büyük günah işlemişiz! Kanunla, kanunsuz baskılar altında ezile ezile pestile döndük.

Bugünün itibarlı kişileri gibi kese doldurmadık, makam peşinde koşmadık. İç ve dış bankalara para yatırmadık, han, apartıman sahibi olmak, sağdan soldan vurmak ve milleti kasıp kavurmak emelleri-

ne kapılmadık. Bütün kavgamızda kendimiz için hiç bir şey istemedik.

Yalnız ve yalnız, bu yurdun bütün yükünü omuzlarında taşıyan milyonlarca insanın derdine derman olacak yolları araştırmak istedik.

Bu ne affedilmez suçmuş meğer! Nerdeyse, yoldan geçerken mide uşakları arkamızdan bağıracaklar:

— Görüyor musun şu haini! İlle de namuslu olmak istiyor ve ahengimizi bozuyor...

Çalmadan çırpınadan, bize ekmeğimizi verenleri aç, bizi giydirenleri donsuz bırakmadan yaşamak istemek bu kadar güç, bu kadar mihnetli, hattâ bu kadar tehlikeli mi olmalıydı?

Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer! Bereket, zora katlanmasını bilen bu millet de namuslu.»

Ve «Açıl Susam Açıl» başlıklı manzumede şöyle başlamıştı Ali Baba da:

İndi haramiler dağdan, ormandan
Maldan geçtik, şimdi korkumuz candan.

Sabahattin Âli candan da olmuştu. İşte keşif yapılacaktı ölüm yerinde. Katil, Sabahattin Âli gibi halkın refahı için didinen bu sanatçıyı nasıl öldürdüğünü anlatacaktı.

Keşif yerine cumartesi günü sabahı keskin bir ayazda gidilmek için yola çıkıldı. Keşif yapacak heyet önde bir jeep içindeydi. Onu basın mensuplarının bindiği otomobil, onları da jandarmaların himayesinde sanık Ali Ertekin'in bindiği eski bir otomobil izliyordu. Avukat Edip Türkmen ve iki gazetecinin arabası da en arkadaydı.

Jeepte Ağır Ceza Reisi Salih Zeki Çankır, Ağır Ceza Heyetinden Muhlis Çövenli, Cemil Tolunay,

Savcı Hayrettin Ayışık, mühendis Kemal Tarman vardı.

Yol son derece bozuktu. Adeta arazi üzerinde yürünüyor ve sık sık otomobiller tehlikeli sallanmalar yapıyordu. Bir saat kadar sonra Üsküp Nahiyesi'ne varıldı. Eskiden 1200 hanelik bir köy olan Üsküp şimdi son derece harap bir nahiyeye dönmüştü. Eskiden üç eczanesi varken şimdi bir doktoru bile bulunmuyordu. Ancak Üsküp'den sonraki yol daha beterdi. Köylüler.

«Buraları balkanlıktır, yol yoktur, bakalım nasıl gideceksiniz» diye meraklarını açıklamaktan çekinmiyorlardı. Bazan yaya, bazan otomobil ve jeep'le gidile gidile bir noktaya varıldığında jeep şoförü:

«Buradan öte vasıta geçemez, gidemez» diye kesin durumu açıkladı.

Ağır Ceza Reisi Salih Zeki Çankır:

«Haydi çocuklar, öyleyse yürüyelim» dedi, en önde yürümeye başladı. Az sonra da Ali Ertekin elleri kelepçeli olarak öne düştü. Jandarmalar da peşini bırakmıyordu.

Kayalıklardan, tepelerden geçtikten sonra ağılları geçen kafile sol tarafa doğru yöneldi. İnişli çıkışlı sık bir ormanda bir çataktan öteki çatağa atlıya zıplıya ve yüzlerine çarpan dalları aralaya aralaya ilerlerken Ağır Ceza Reisi bir ağaçtan bir dal keserek sopa yaptı. İlerleye ilerleye iki köyün yakınına varıldı. Bu köylerden biri Sazara, öteki Hediye idi. İki köyün arasından Karadere geçiyordu. Oradan da Bulgaristan'a geçilirdi. Ali Ertekin bu noktaya gelindiği halde cinayeti işlediği yeri gösteremiyordu. İkide bir:

«Yol vardı, kayalar vardı» deyip duruyordu. Keşif heyeti ile basın mensupları ikişer üçer gurup-

lar halinde ormanda dağılmışlardı. Birbirlerini bağırarak bulabiliyordu. Bir kısmı aşağıda, bir kısmı yukarıdaydı. Herkes, cinayet yerinin Ali Ertekin tarafından bulunup gösterilmesini istiyordu. Ali bir türlü olay yerini göstermemekte belki de inat ediyordu, ama savcı ile çoban Şükrü, cinayet yerini bulmuşlardı. Ali, en sonunda çatal şeklindeki bir ağacı gösterdi:

«İşte bu ağacın yanında...» dedi.

Artık cinayet burada yeniden temsil edilecekti.

Sabahattin Âli'nin oturduğu ağacın dibine zabıt katibi Cemal Tuncel oturtuldu.

Ali Ertekin:

«Eline bir kitap alsın,» dedi. Bu sözler dudaklarda bir tebessüm uyandırdı. Dağ başında kitap ne arardı. Hiç kimsede kitap olmadığı gibi, keşif sırasında kitaba ihtiyaç duyulacağı da hatırlanmamıştı. Ama, cinayetin tam benzeri olsun diye Zabıt Katibi Cemal Tuncel'e Sabahattin Âli rolüne çıktığı için not kağıtları verildi. O da bu kağıtları kitap gibi okumaya başladı.

Ali Ertekin:

«Sopa verin,» dedi.

Bu defa kelepçeli eline sopa verildi. Ali Ertekin, cinayet saatinden önceki konuşmaları anlatmaya koyuldu. Ezberlemiş gibi konuşuyordu:

«Sabahattin Âli bir ara kitabı bırakıp şöyle konuşmaya başladı:

— Ben şimdi Tırnavacığa gideceğim. Oradan Sofya'ya, Sofya'dan da Moskova'ya gideceğim. Moskova'da bir Çek pasaportu çıkarttıktan sonra Roma'ya ve daha sonra Fransa'ya geçecek buradaki Türkleri teşkilatlandıracağım. Hariçten yapı-

lacak yardımlarla bu Türkleri bir taraftan mülteci sıfatıyla...»

Bir ara duraladı. Derin bir nefes aldı. Sonra da:

«Bana, Türkiye'ye yabancıları getireceğini söylemişti. Böyle bir şey yapmanın namussuzluk olduğunu söyledim. Bana:

— Sana ne? dedi.

Ben de bayıltmak için omuzuna vurmak istedim. Elini arkaya doğru attı. Tabanca çekerek beni vurmak istediğini zannettim. İkinci darbeyi indirdim. Bir hırıltı çıkardı. Yüzükoyun yere serildi.

Bu sırada zabıt katibi de yüzükoyun yere uzanmıştı. Ali Ertekin:

«İşte böyle...» demekle yetindi.

Olay yerinde bulunan çoban Şükrü de:

«Cesedi işte şurada yüzü koyun yatar şekilde buldum,» dedi. Ancak Çobanın cesedi gördüğünü söylediği yer, Ali Ertekin'in tarif ettiği yerden içerde ve üstelik çukurdaydı da...

Keşif heyeti, biraz ileri gitti. İlk gömüldüğü yer tesbit edildi. Asıl keşfe neden olan önemli nokta, Sabahattin Âli ile Ali Ertekin'in oturdukları kayalıklardan yolun görülüp görülmediği idi. Zira Ali Ertekin şöyle demişti:

«Sabahattin Âli'yi bu ormanda durdurttum.

— Tersim döndü, dedim ve şu kayalığa çıkıp dibine oturduk. Geceyi orada geçirecektik. Fakat Sabahattin Âli iki kere dereye inip su içti. Üçüncüsünde oturduğumuz kayanın aşağıdan görüldüğünü söyledi. Sonra dere kenarına indi. Beni iki defa çağırdı. Yanına gitmedim. Yoldan biri geçse de onu yakalatsam diye düşünüyordum. Fakat nihayet şüphelenir diye yanına indim.»

İşte bu ifadenin doğruluğu araştırılacaktı.

Keşif heyeti kayalığa indi, çıktı, civarda yol olarak görülen hiçbir şey yoktu. Ormanlık mıntıkada çobanların geçtiği ufacık yol benzerlerinden başka görülen bir şey yoktu. Bağırma halinde sesin duyulup duyulmayacağı da denendi.

Sabahattin Âli'nin cesedi uzun süre açıkta kalmıştı. Sanki bir tarla meselesinden öldürülen Sarı Mehmed'in ölüsü, Sabahattin Âli'nin hikayelerinden birinin kahramanı olmaktan çıkmış, sanatçının cesedine dönüşmüştü:

«Başucunda iki üç sinek dolaşıyor, vınlıyordu. Biraz ötede, güneşten gözlerini kırpıştıran bir sürü ufak çocuk, ellerinde boylarından büyük değneklerle ve hiç seslerini çıkarmadan bu üstü örtülü ölünün, keçenin alt ucundan fırlayan ayaklarına bakıyorlardı... Bu hareketsiz ayaklar ve bunların üzerinde uçan ve kalkıp inerken güneşe rastlayınca yemyeşil parlıyan sinekler onları eğlendiriyordu.»

Varsın sinekler, Sabahattin Âli'nin cesedi üzerinde dönüp, dolaşsın, bir çukura gömülsün, giden gitmişti. Ali Ertekin de, bu duruşmaların sonucundan emir bir tavır içinde ve bazan neşesini de gizlemeden yaptığı konuşmalarda rahata kavuşmuştu.

23 Keşiften Sonra

Artık, duruşmanın ağır yürümesi ve kamuoyunun aynı yönde, tek taraflı etkilendirilmesi, Sabahattin Âli'nin kişiliği üzerinde doyurucu ve onu gerçek sanatçılığıyla tanıtıcı yayınlara da imkân bırakmıyordu. Bir kaç dost kalem yazma fırsatı bulabilirse, başına sopa vurula vurula öldürülen büyük hikayeciden iyi duygularla söz açabiliyordu.

12 Kasım duruşmasında ilk olarak keşifle ilgili rapor okundu. Raporda, cinayet yerinde yapılan çağırma tatbikatında sesin çobanlar tarafından duyulmayacağı belirtiliyordu.

Okunan raporda, Beypazar, Sazara ve Hediye köyleri arasında Karabayır mevkiinde bir hendek içinde cinayetin işlendiği ve cesedin bir buçuk metre ileride yüzükoyun yatar vaziyette bulunduğu, aynı yerde yapılan bağırma tatbikatında sesin çobanlar tarafından işitilmediği kaydolunmakta idi.

Ali Ertekin bu mütalaaya itiraz etti:

«Burası ile yolun mesafesi 200 metredir. Ses

herhalde duyulur. Zabıttaki ses işitilmediği yolundaki kayıt hatalıdır,» dedi.

Avukat Edip Türkmen de aynı mütalaaya katıldığını söyledikten sonra şunları ekledi:

«Müvekkilim iddiasında samimidir. Eğer böyle olmasaydı daha başlangıçta suçunu inkar ederdi. Bunun isbatı güç olurdu. Keşiften maksat müvekkilimin iddiasında samimi olup olmadığını tetkik etmekti. Bu tahakkuk etmemiştir.»

Sanık avukatlarından İbrahim Hakkı da, olay sırasında ve keşif sırasında olay yerinde esen rüzgarın şiddetinin, yönün ses işitilmesine etkili olacağını belirtti, Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden istatistikî bilgi alınması gerektiğini söyledi.

Hakim, bu isteği not ettikten sonra, ihzaren çağırılan iki tanığın mahkeme huzuruna alınacağını bildirdi.

Tanıklardan birisi Berber Hasan'ın çırağı Süleyman'dı. Öteki de tanık olarak geldiği Kırklareli'nde yankesicilik yaparken yakalanan ve bu suçtan hüküm giyen Çatalcalı idi.

Ahmet Çatalcalı, Ali Ertekin'le 22 Ekim 1949 günü kavga etmişti. İkisi de Kırklareli Sulh Ceza Mahkemesei'ne pasaportsuz adam kaçırma suçundan verilmişlerdi. O gün sabahleyin, saat 9.30'da yapılan duruşma sonunda Ali Ertekin, sınırdan pasaportsuz adam kaçırmaktan 6 ay hapse, 50 lira para cezasına mahkûm edilmişti. Ancak takdirî nedenlerle bu 6 aylık ceza yarıya indirilmişti. Ahmet Çatalcalı ise aynı suça iştirakten aynı cezaya çarpılmıştı.

Karar okunduktan sonra, hüküm giydiğini anlayan Ali Ertekin, yerinden fırlamış ve Çatalcalı'ya «yalancı!» diye bağırmıştı. Ahmet Çatalcalı bu ha-

karetin altında kalmak istememiş, o da ağzına geleni söylemeğe kalkışınca iki suçlu kavgaya tutuşmuştu. Fakat jandarmalar araya girmiş ve ikisini ayrı ayrı kapılardan çıkarmışlardı. Şimdi duruşmaya çağrılan, Ali Ertekin'le kavgalı olan bu Ahmet Çatalcalı idi. Hakim ilk önce bu tanığın ifadelerinin okunmasını istedi. Dosyadaki ifadeler okundu. Poliste verdiği ifade üzerinde duran Ahmet Çatalcalı:

«Bu ifadenin **baş tarafı, doğrudur.** Ama sonra yanlış yazılmış,» dedi ve devam etti:

«Sabahattin Âli'yi Bulgaristan'a kaçırdım diye Ali Ertekin kendisi bana söylemişti. Bir kaç gün sonra ben de hâdiseyi Aziz Bilâloğlu ile Ali Esenkaya'ya anlattım. Aziz Bilâloğlu mesele ile alâkadar oldu ve keyfiyeti emniyete ihbar edeceğini söyledi. Ali Ertekin'i suçüstü yakalamak için bir tertip düşündük. Ali Ertekin'i evinde aradık. Bulamadık. Karısına haber bıraktık. Bizi bulmasını tenbih ettik. Ertesi gün buluştuk. Bir adam kaçırmak istediğimizi söyledik. Ve bu suretle yakalattık.

Ali Ertekin'in yakalanmasına ben sebep oldum. Meseleyi ben meydana çıkardım. Ali Ertekin'i hapishaneden tanırım. Süleyman'ı da amcası Berber Hasan'ın yanında konuşurken tanımıştım.»

Hakim sordu:

«Polisteki ifaden doğru mu?»

«Doğru değil, dedi. Çünkü onu bana okutmadan imzalattılar. Bu ifade Ali Ertekin'in beyanına göre tanzim edilmiştir.»

Hakim, Ali Ertekin'e sordu:

«Bu ifade hakkında ne diyorsun?»

Ali Ertekin sinirli idi ve:

«Hayır, dedi, polisteki ifadesi doğrudur. Son-

radan Hasan'la sözleşerek ifadesini değiştirdi. Bu adam vaktiyle 17 bin liralık ekmek karnesi hırsızlığı yapmıştı. Meşhur kadın avcısı Eyüp'lü Halit'le bir olup adam soymuşlardı.»

Hakim, bu ifadenin doğru olup olmadığını Ahmet Çatalcalı'dan sorunca Ahmet:

«Evet, dedi, ben karne sattım, fakat çalarak değil.»

Avukat Edip Türkmen:

«Bu tanık vakanın cereyanı sırasında yalan söylemişti. Burada da iki türlü ifade veriyor,» dedi.

Hakim Süleyman Yanbolu'nun ifadesi üzerinde durmaya başladı. Süleyman, verdiği ifadenin doğruluğunu belirtti ancak bir ara:

«Kamyon hadisesinden haberim yok,» dedi.

Hakim:

«Nasıl olur?» diye sordu? Süleyman, rahatlıkla konuştu:

«Herhalde o kısım sonradan yazılmış olacaktır.»

Bu arada Ali Ertekin, Süleyman'ın ifadesine karşı bir şey söylemeyeceğini bildirdi. Fakat Berber Hasan:

«Permanant takımı ile elektrik tesisatı...» deyiverince Süleyman:

«Onlar, dedi, Sabahattin Âli'nin meselesinden öncedir.»

Ali Ertekin atıldı.

«Hayır, dedi, sonradır. Sabahattin Âli'den alınan paralarla yapılmıştır onlar...»

Avukat Edip Türkmen bu kez:

«Süleyman da yalan söylüyor,» diye ayağa kalktı. Hasan Tural'ın şehadetini gizlediğini tekrar-

ladı, tanıklar hakkında kovuşturma yapılmasını istedi. Sonra da:

«Hadise ile ilgili olarak Anadoluhisar'ında polis karakolunda odacılık yapan Feride ile sanık müvekkilim Ali Ertekin'in eşi Mediha'nın tanık olarak dinlenmelerini rica ederim. Ayrıca Ali Ertekin'e İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından iki defa 50 liradan 100 lira mükafat verilip verilmediğinin de sorulmasını isterim.» dedi.

Ağır Ceza Heyeti, müzakereye çekilme kararı aldı.

Beş dakika kadar geçtikten sonra hakim şu kararı bildirdi:

«Hava durumunun tesbitine ve sorulmasına imkân görülmediğine, tanıklar hakkında ketmi şehadet ve yalan şehadetten takibat yapılamayacağına, Bayan Feride ile Mediha'nın istinabe yoluyla ifadelerinin alınmasına ve Ali Ertekin'in bahis mevzuu ikramiyeyi İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nden alıp almadığının sorulmasına, bütün delillerin gelecek celsede toplanıp dermeyen edilmesine ve duruşmanın 10 Aralık 1949 Cumartesi gününe talikine karar verildi.»

O gün Aziz Nesin'in de ifadesi bekleniyordu. Bu nedenle de pek çok meraklı, bu arada İstanbul'dan bazı gençler Kırklareli'ne vaktinden önce gitmişlerdi. 10 Aralık'ta duruşma açılmadan salon hıncahınç dolmuştu. Hakimler yerlerini aldıktan sonra sanık getirildi. Hakim dosyayı inceledi, bu arada gerçekten Aziz Nesin'in istinabe yoluyla alınan ifadesinin geldiği bildirildi.

Aziz Nesin, Sabahattin Âli'yi yakından tanıdığını bildiriyor ve şunları söylüyordu:

«Bana gösterilen eşyalar Sabahattin Âli'ye

aittir. Artık, Sabahattin Âli'nin öldürülmüş olduğuna kani bulunuyorum.»

Bu ifadeye itiraz eden olmadı. Bu defa yargıç, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nden gelen ve Ali Ertekin'e ikramiye verilip verilmediğini açıklayacak olan cevabı okudu.

Evet, Ali Ertekin'in avukatının sorusuna olumlu cevap veriliyordu:

«Ali Ertekin'e İstanbul Emniyet Müdürüğü'nden iki defada 50'şer liradan 100 lira ikramiye verilmişti.»

Sabahattin Âli'nin eşyaları hakkında naip tayin edilen Yargıç Muhlis Çövenli'nin kıymet takdiri hakkındaki raporunun okunmasına geçildi. Yargıç daha önce bu eşyalara 1500 lira değer gösterilmesinin bir zuhul eseri olduğunu, bu eşyaya ancak 200-210 lira değer biçilebileceğini açıkladı.

Sanık vekili Edip Türkmen, daha önce ifadeleri alınan tanıklardan özellikle Yüzbaşı Şükrü Polat hakkında şunları ileri sürdü:

Ali Ertekin, denildiği gibi, kıtasında silah hırsızlığı yapmamıştır. Ali Ertekin, iyi bir adamdır. Buna yapılan isnadlar tamamen haksızdır ve bir garezin neticesidir.»

Müdafaa tanığı olarak bir isim listesi verdi. Bunda Kırklareli'nde bulunan Süvari Tümgenerali Sami Saygın, Albay Tevfik Kılıç, Yüzbaşı Adil Giray, Başgedikli Mustafa Tulga ve Mehmet Ali Gökberk'in, ayrıca Yüzbaşı Şanlı ile kıta çavuşu Mustafa'nın dinlenmesi isteniyordu.

Mahkeme, Kırklareli'nde bulunan tanığın celbedilerek, ötekilerin istinabe suretiyle ifadelerinin alınmasına ve duruşmanın 24 Ocak 1950'ye bırakıl-

masına karar verdi. Cinayet davasının duruşması yeni bir yıla giriyordu.

14 Ocak 1950'de yapılan duruşmada, Anadolu-hisar'da polis karakolunda odacılık yapan Feride, ifadesinde şunu belirtti:

«Tarihini hatırlayamadığım bir gün Ali Ertekin bana geldi, Emniyet Amiri Sedat Bey'in adresini sordu, ben hemen bilemedim, bir kaç gün sonra öğrenip, karısı Mediha'ya söyledim. Başka bir şey bilmiyorum.»

İstinabe yoluyla alınan ifadelerden Ali Ertekin'in eşi Mediha'nın da ifadesi okundu. Karısı şöyle diyordu:

«Yüzbaşı Şükrü Polat'ın, kocam hakkında bu kadar tecavüzkâr bir lisan kullanmasının sebebini bilmiyorum. Kocam hiçbir zaman onun dediği gibi zalim ve hunhar bir adam değildir. Şimdiye kadar kimseye bir fenalığı olmamıştır. Yalnız kıskançtır. Beni çok kıskanır. Bu yüzden de sık sık evde kavga ederdik. O, para için adam öldürecek bir insan değildir.»

Oysa yine istinabe yoluyla ifade veren Yarbay Tevfik Kılıç şu beyanda bulunuyordu:

«Ali Ertekin'i Alay'dan tanırım. Alay'dan üç tüfek çalmış ve bunları 100'er liradan satmıştır. Onun Sabahattin Âli'yi, millî duygularla hareket ederek öldürdüğüne kani değilim.»

Hakim sordu:

«Ne dersin?»

Ali Ertekin cevap verdi:

«Yarbay doğru söylemiyor!»

Bu defa Tuğgeneral Sami Saygın, tanık olarak mahkemeye davet edildi. Tümgeneral:

«Sanığı, 45. Süvari Alayından tanırım. Benim

onun hakkındaki kanaatim, onun verilen işi yapar ve iyi olduğu merkezindedir. Fakat bir gün silah hırsızlığından mesul tutularak ordudan tardedildiğini işittim. Başka bir bilgim yoktur.»

Hakim sordu:

«Bir diyeceğin var mı?»

Ali Ertekin:

«Generalin şehadetine bir diyeceğim yok, yalnız bir silah hırsızlığı hadisesi vardı. Ancak Yüzbaşı Şükrü Polat kendisini gizlemek için beni ileri sürmüştür.»

Sıra Tanık Süvari Yüzbaşısı Ziya Şanlı'ya geldi:

«Ertekin'i, 45. Süvari Alayı'ndan tanırım.» dedi. «O uhdesine düşen her işi doğrulukla yapan vazifeperver bir insan, mükemmel bir adamdır. Çok iyi bir başçavuştu.»

Yüzbaşı konuşurken, Ali Ertekin'in gözleri yaşarmıştı. Hakim:

«Bir diyeceğin var mı?» diye sorunca yaşlı gözlerini sildi, titrek bir sesle konuştu:

«Ne diyeyim? İşte bu gibi doğru sözlü, doğru özlü mert subaylarımızı Allah eksik etmesin.»

Ali Ertekin soluk aldı, dudaklarını ıslattı ve ilave etti:

«Silah hırsızlığı hadisesinde ben günahsızım. Esasen o sırada İstanbul'da Ordu Mühimmat Deposu'nda vazife ile bulunuyordum.»

Başka tanık kalmamıştı. Öteki tanıkların ifadeleri için duruşma 18 Şubat'a, yine Cumartesi gününe bırakıldı.

O gün hava adamakıllı soğuktu. Fakat dinleyiciler yine olağanüstü bir kalabalık teşkil ediyordu. Ancak duruşma başladıktan sonra hakim, geçen

celsede ifadeler için yazılan talimata cevap gelmediğinden duruşmanın 22 Nisan'a bırakıldığını bildirdi.

Savunma tanıklarının ifadelerinin gelmesi için duruşmanın bırakıldığı 22 Nisan günü gelip çattı. Tanık Ramazan Yazgan'ın Uşak'tan gelen ifadesinde Ali Ertekin'in silah çalmadığı bildiriliyordu. Halil Kirazlı ve Mehmed Arık da aynı şeyleri söylüyorlardı. Bu arada Savcı söz aldı:

«Dinlenen tanıkların beyanlarına göre 1943'te çalınan başka tüfekler de var. Halbuki Ali Ertekin bu silahları 1945 yılında çalmıştır. Bu itibarla şahitlerin ifadeleriyle sanığın işlediği suç arasında bir ilgi yoktur.»

Sanık avukatı Edip Türkmen söz istedi ve konuşmaya başladı:

«Tanıkların yazılı ifadelerine göre 45. Alay'da vukubulan tüfek çalma hadisesi bir tek hadisedir. Savcının ifade ettiği gibi biri 1943'de diğeri 1945'de olmuş iki vaka yoktur. Şahitlerin huzurda dinlenmelerini isterim.»

Hakim, kısa bir istişareden sonra duruşmayı başka güne bıraktı.

24 Karara Doğru

Sabahattin Âli'nin vahşice öldürülmesinin duruşması sona ermek üzereydi. Kısa olmayan aralarla devam eden duruşmalar kararı etkileyecek iki üç celseden sonra karar safhasına girecekti.

Herhangi bir kişiyi öldürmekle, Sabahattin Âli gibi Türk edebiyatına ölmez eserler vermiş bir sanatçının öldürülmesi aynı hukuk mantığı ve katı yasa hükümlerinin soğukluğu içinde mi değerlendirilecekti?

Bu, hiç şüphesiz yargıçlar kurulunun takdirine bırakılmış bir işti. Bir fikir adamı olarak yaşayan ve fikir namusu tam olan bir sanatçıyı öldüren ne ceza giyerse giysin, soğuk gerçek Sabahattin Âli'nin artık yazamayacağı, okuyamayacağı, eleştiriler yapamayacağı, hırçınlaşamayacağı, uysallaşamayacağı, köylünün, küçük memurun, işçinin ve topraksız insanların safında sosyal yaralara neşter vuramayacağı idi.

Sabahattin Âli, fikir namusuna sımsıkı bağlı bir aydındı. Bunun için de «Fikir Arkadaşı»nda

biraz da kendini anlatan şu tarife uygun bir yaşamı vardı:

O, önüne gelene çatardı.

Taşralı yarı aydın tipine karşı, bitmez tükenmez bir savaşa kendini adamış gibiydi. Ama, kendi deyimi ile bir yakıştırma yapacak olursak Sabahattin Âli'nin durumu şuydu:

«Ne parası var, ne kimsesi var... Anası, kardeşleri onun eline bakıyorlar. Felaket, hem de ne felaket...» Bununla beraber o, bu felaket içinde inandığı fikirler uğruna çatışmış, savaşmış bir titiz sanatçıydı. Taşralı yarı aydın tipinin, fikir uğruna savaşanlar hakkında, hem de o fikir namusu uğruna hapis tehdidi altında bulunduğu sırada neler düşünebileceğinin tipik örneğini 1935'te şöyle bir konuşma içinde somutlamıştı:

«Bu -yani, tevkif edilip mahkemeye verilmesi- onun için bir derstir. Bir müddet yatsa hiç de fena olmayacak... Ona böyle bir sille lazımdı, değil mi? Ha?!.. Ne dersin? Gitgide azıtıyordu. Maazallah tuttuğu yol ipe kadar varabilirdi. Gene hafif atlattı... Yatsa yatsa bir iki sene yatar, bu da ona lâzım... İstikbali, hayatı, ömrünün sükûneti namına lâzım... Mefkûremiz namına lâzım...»

Bu taşralı yarı aydın tipinin, bu düşünce sistemine uygun gerekçesi de hazırdı:

«Mussolini ne demiş? Adam olmak için şu kadar sene hapis yatmak gerek, demiş; değil mi? Yaman herif şu Mussolini vesselâm... Cemiyetin bu feci halinde bir entellektüel için hapis yatmak elzem. Olgunlaşmak, hayatı anlamak için çare yok. Bizimki de belki bu sayede biraz kitaplardan başını kaldırır da etrafını görür, körükörüne atılganlıktan vazgeçer.»

Taşralı yarı aydın tipinin ısrarla üzerinde duran Sabahattin Ali, polisin eline düşmekten korkarak kaçan bir siyasi suçlunun başına gelenleri anlattığı bir hikayesinde yine bir hayli sert bir dille eleştirmiş, o tipi yermişti. Gerçekleri boyuna anlatmaktan hoşlanan Sabahattin Âli, kendisine yapılan itirazları da cevaplandırmaya önem verdiği «Düşman»da kendi gerçekçi görüşünü, kahramanına şöyle söylemişti:

«Hiç derin laflar değil... Bir kere görebildikten sonra o kadar açık ve elle tutulur şeyler ki... Fakat doğru, bırakalım... Çünkü insanın kafası bir kere bunları düşünmeğe başlarsa bu rahat koltuklarda bu kadar rahat oturmak mümkün olmaz sanıyorum.

.....

«Kafama düşünmeyi, gözlerime görmeyi yasak edebilsem, senin çıktığını zannettiğin yere varmanın bana güç gelmiyeceğini bilirsin...»

Taşralı yarı aydın tipinin rahat koltuklarda oturanları için, fikir özgürlüğü ve emekçi halkın kurtuluşu uğruna yaptığı kalem savaşından dolayı Sabahattin Âli «polisten kaçan bir sergüzeştçi, cemiyete diş bileyen bir adam»dı. «Sosyal nizam için bir tehlike haline geldiği ve cemiyetin sarih bir düşmanı olduğu» kanısındakiler Sabahattin Âli'ye nasıl saldırmışlar ve kalemlerini bileye bileye yüklenmişlerse, aynı duygular içinde olduğunu iddia eden sanık da ona son demlerinde öyle saldırmıştı. Ama bu sefer elde kalem değil, öldürücü sopa vardı.

Taşralı yarı aydın tipinin iktidara geleni, yani «kuvvetin kendilerinde olduğunu» idrak eden için Sabahattin Âli'nin toplum eleştirisi şöyleydi:

«Evet, kuvvet kendisinde -kendilerinde- idi

ve bütün bir devlet, polisleri, candarmaları, mahkemeleri, hattâ bankaları, mektepleri ve gazeteleri ile kendisini -kendilerini- koruyordu.»

Ve devlete kendi çıkarlarını sürdürdüğü ölçüde sahip çıkanların durumunu Sabahattin Âli «Bir İskandal» da, Konya'daki hayatından parçalar verirken şöyle çizmişti:

«Erkekler belki mühendis, belki doktor, belki avukat veya muallim olmuşlardı. Fakat bunu bir fikir ihtiyacı olarak değil, iyi karnını doyurmak, iyi giyinmek, güzel karı alabilmek için yapmışlardı. Yani dimağ gibi en asil bir uzuvlarını midelerine ve tenasül cihazlarına uşak olarak kullanıyorlardı. Yalnız ekmek parası düşünen ve asıl vazifelerini; tefekkür kabiliyetlerini, tamamiyle unutarak basit birer makine haline getiren bu kafalarda akıl, saf ve maddiyetin dışına çıkabilmiş akıl, artık lüzumsuz bir şeydi. Münevverlerimizde dimağların rolü kör barsağınkinden daha fazla değildi.

Dünyaya, millete, devlete, vatana dair muayyen ve ezberlenmiş fikirleri vardı ve bunların suya sabuna dokunmamasına azami derecede dikkat ediliyordu.»

Sabahattin Âli işte bu «vatanperverlerle» bir aile toplantısında çatışmıştı. «Söz köylüye, köylünün dertlerine intikal etti; kuraklıktan, kıtlıktan bahsolundu». Köylünün «efendimiz» olduğunun söylenmesi üzerine ilerici aydın tipinin Sabahattin Âli'nin - hikaye içindeki cevabı şuydu:

«...biraz hakikatlere bakalım, meselâ biz şehirliler de hükümete vergi veririz değil mi? Buna mukabil hiç olmazsa sokağımızda bozuk bir kaldırım, yollarda sönük bir lâmba, evlerimizin ve şahsımızın selâmeti için mevcud olduğu söylenen bir

zabıta vardır; çocuklarımızı hiç olmazsa boş gezmekten kurtaracak bir mektep buluyoruz. Fakat sorarım size: Köylü verdiğine mukabil ne alır? Yolunu kendi yapmağa mecburdur, sokakları zavallı talihinden daha karanlıktır ve mektep, yüz köyün birinde bile yoktur. Candarına oralara âsayişten ziyade vergi tahsilini temin için gider. Kendimizi aldatmayalım, köylü mütemadiyen vermiş, buna mukabil hiçbir şey, kelimenin bütün mânasıyla hiçbir şey almamıştır. Bunları itiraf etmek belki eğer bir parça vicdanımız varsa, yediğimiz bir lokma ekmeğin boğazımızda kalmasına sebep olacaktır ve ihtimal vicdanımızın sadasını duymamak için: «köylü efendimizdir» gibi cümleler güzel birer morfindir. Fakat hiçbir cümle hakikatı değiştirmek iktidarında değildir.»

Taşralı yarı aydın tipi, gerçekleri bu kadar açık ve keskin dile getiren Sabahattin Âli'yi haklı bulmazdı. «Hakkın var, ama bunları söylemenin sırası değil» derlerdi. Büyük hikâyeci bu tipler karşısında fikir özgürlüğünün kahraman bir savunucusu kesilirdi:

«Ortalığı düzeltmek bana kalmadı ama, memleket ahvali ile alakadar olmaktan bu kadar sersemce bir çekingenlikle kaçan bu adamlar artık bende nefret uyandırmağa başladı. Bilhassa:

«Hakkın var ama, bunları söylemenin sırası değil!» diye beni candan ikaz etmek isteyenlere müthiş sinirleniyorum. Fikirlerime itiraz etse, nihayet düşündüğünü söylüyordur ve fikirler birer dereceye kadar hürmete layıktır.

Fakat bana:

— Doğru düşünüyorsun ama, bunları söyleme! diyen adam adeta namussuzluk tavsiye ediyor de-

mektir, ve bu sersemler bunun farkında değil. Başkalarının malına, canına, karısına hürmet etmeyi bilen bu adamlar -tabii yalnız sözde- bunların hepsinden daha kıymetli ve mühim olan fikirlere, kanaatlere hürmet etmeyi bilmiyorlar. Bunu lüzumsuz, mânasız bulunuyorlar. Hattâ birçokları için bir fikir ve kanaat sahibi olmak, yalnız lüzumsuz ve mânasız değil, aynı zamanda tehlikeli ve ayıp bir şey, muayyen fikirleri olan, yani kendisine düşünmek için bir kafa verilmiş olduğunu unutmayan bir adama cemiyetin sükûnetine bomba koymağa gelmiş bir anarşist nazarıyla bakıyorlar.»

Ve Türkiye gerçekleri karşısında emekçi halkın mutluluğu için çırpınırken, bildiklerini, gördüklerini, düşündüklerini yazarken bu türden nasihatlere koyulanlar karşısındaki durumu açıktı:

«Hiçbir telkin, hiçbir nasihat beni biraz olsun sükûnete getiremezdi. En akıllılarının sözlerinde bile zayıf ve alay edilecek taraflar bulmakta büyük bir maharet sahibi idim.»

İnandığı fikir uğruna hiçbir çileden çekinmeden erkekçe döğüşürken Sabahattin Âli'de «dalavere olmadığını ve olmayacağını bilmeyenler yalnız uzaktan bakıp hükümlerini veren kısa görüşlülerdi.»

İktidarda olmanın nimetlerinden yararlanmakta devam edebilmek için her kılığa giren çirkin politikacılar ve yarı aydın kasaba eşrafı, Sabahattin Âli'nin «en büyük hakem saydığı aklı selimi herhangi bir dalavereye feda etmekte tereddüt etmiyorlardı. Ve ancak menfaatlerini haleldar etmediği müddetçe namuslu idiler. İcap ettiği zaman yüzünüze karşı en hayasızca yalanları söylemekten, en namussuzca hareketleri yapmaktan çekinmeyen bu adamlar on dakika sonra size akılların almadığı

bir küstahlık ve pişkinlikle namustan, faziletten bahsederlerdi. Ve bunu gayet samimi ve tabii olarak yaparlardı.»

Sabahattin Âli de «bu hareketler karşısında eli kolu bağlı, hayret ve dehşetten ağzı açık bir vaziyette baka kalıyordu».

25 Karar Öncesi Düşünceleri

Artık karar günü gelip çattı. Ali Ertekin, herhalde bir ceza yiyecekti. İdam mı? Müebbet hapis mi? 20 yıl mı? Yoksa af kanunu kapsamı içine girecek ve affedilecek miydi?

Karar öncesi sorularıydı bunlar. Fakat tek yanlı yayınların ortalığı kapladığı bir dönemde basın da davayı eski sıcakkanlılığıyla karşılamıyor ve eski ilgiyle izlemiyordu. Sabahattin Âli'nin ölmüş olmasının verdiği büyük boşluğu o zamanki ortamda ölçmek pek güçtü.

Sabahattin Âli öldürülmüştü. O, hikaye kahramanlarına bazan söyletirdi:

«Ölüm ona hiç bir zaman fevkalâde bir şey gibi görünmemiştir».

Gerçekten de «etrafında küçüktenberi, en çok gördüğü şey ölümdü. Yalnız ölümün bir şekli vardı ki, düşündükçe tüylerini ürpertiyordu. Köyde ölen sığırlara, atlara ve diğer hayvanlara, gündüz kargaların ve gece çakalların nasıl üşüştüklerini ve ertesi gün o leşten nasıl bir kaç parça kırmızı renk-

li kemikten ve bir kaç tutam kıldan başka bir şey kalmadığını çok görmüştü. Farkında olmadan şimdi onu bu korku avucuna almış bulunuyordu: Kim olduklarını, ne olduklarını bilmediği ve kendisine bir çakal veya bir karga kadar yabancı bulduğu bu adamların ihtimal onu aynı şekilde dideceğini, tanınmaz hale sokacağını sanıyordu.»

Sabahattin Âli, öldürülmesinden az önce olduğu gibi boş kaldığı zamanlar hep kitap okur, dedikodu yapmaktan ısrarla kaçınırdı. Etrafındakiler. «Çaydanlık» ta denildiği gibi, bu kitap okuyuşuna takılırlardı:

«Aptal mıdır, nedir? Boyuna kitap okuyup düşünür.»

Şimdi de getirildiği bu sınır boyunda bu havada kitap okumaya dalmıştı. Ali Ertekin, gerçek katil miydi? Bilmiyorum. Ama, cinayeti anlatış tarzı, esrarkeşlikten 6 aya mahkûm edilmiş bakkal Süleyman Efendi'nin tipini de hatıra getiriyordu. Süleyman Efendi, asıl cinayeti işleyen Satılmış'ın suçunu tamamen benimseyerek bütün ayrıntılarıyla anlatan bir ihtiyardı; «Bu ihtiyar efendinin dedikleri gerçi hakikate uygun değildi, ama öyle bir akıllıca sayıp döküyordu ki, her halde doğru olacak,» kanısını veriyordu.

Ali Ertekin, gerçekten bu cinayetin faili miydi? Yoksa başka birisinin işlediği cinayeti, görev gereği kendi üstüne mi almıştı? Ve Süleyman Efendi gibi, katilden çok, nasıl cinayet işleneceğini aklına göre her şeyi hesaplayarak anlatan biri miydi? Sabahattin Âli'nin bir hikayesinde olduğu gibi, pansiyonda dinlenirken, yada çalışırken içeri münasebetsiz biçimde giren Ermeni pansiyoncu madama karşı duyduğu öfke, bu kez Sabahattin Âli için Er-

tekin tarafından duyulmuş ve bu duygu gerçek cinayet nedeni mi olmuştu? Sabahattin Âli, yatağına uzanıp, sobanın gürültüsünü dinleyerek okumaya daldığı vakit pansiyoncu madamın bir tava ateş almak için içeri her girişinde öfkelenmiş, sobanın kenarındaki odunlardan birisini alıp, madamın kafasına indirmek ve her akşam aynı saatte tekrarlanan bu sinir bozucu sahneye son vermek isteğini duymuştu. Ali Ertekin de, o anda kendini hissettiren vatanperverlik duygularının etkisiyle, sopayı alıp Sabahattin Âli'ye vura vura, bu kaçma, yada kaçırma olayına son mu vermişti? Belki de mahkeme kararında bu soruların cevapları bulunabilecekti.

26 ...Ve Karar

Duruşma çok şeyi ortaya koymuş, bir takım sorularm üstüne gidilememiş ve karanlık noktalar, cinayetin duyulduğu günden beri aynı esrar perdesi altında uyuyakalmıştı. Basın, ilk günlerdeki geniş ilgisini sürdürmüyor, duruşmaların uzun süreli ertelenmesi de ilginin canlılığını azaltıyordu. Nihayet 17 Ağustos 1950 günü gelip çattı. O gün Cumhuriyet Savcısı esas hakkındaki iddianamesini okuyacak ve isteyeceği cezayı açıklayacaktı. Mahkeme salonu her zamankinden daha kalabalıktı. Ali Ertekin sanık bölmesi içinde düşünceli ve dalgındı. İstenecek cezanın ne olacağını kestiremiyor ve zaten sıcak olan günde mahkeme salonunun kalabalığından gelen bunaltıcı ter kokusu arasında kendi yüreğinin korkuyla atışını duyuyor ve soğuk terler döküyordu.

Sanık avukatı Edip Türkmen, kendince iyi bir savunma yapmış olmanın verdiği gönül rahatlığı içinde müvekkilinin bir kaç yıl hapis cezasına çarpılacağını ve başarılı bir avukatlık sınavı vereceğini

düşünerek etrafa kendine güvendiğini belirten pozlarla bakıyordu.

Duruşmaya Savcının esas hakkında mütalaasını okumakla başlandı. Savcı oldukça uzun süren iddianamesinde cinayetin işleniş tarzı, sanığın psikolojik durumu, tanıkların ifadelerine göre beliren karakteri üzerinde dura dura sonuca vardı. Ali Ertekin cinayeti «taammüden» işlemişti. Deliller bunu ispat ediyordu. Bundan dolayı da:

«Ali Ertekin'in, Türk Ceza Kanunu'nun 450. maddesinin 7. fıkrasına göre cezalandırılmasını, verilecek idam hükmünün son çıkan 5677 sayılı kanunun 5. maddesine tevfikan 20 yıl ağır hapis cezasına çevrilmesini taleb ederim.» dedi.

Ali Ertekin Türk Ceza Kanununun 450. maddesinin ve 7. fıkrasının neyi amaç edindiğini anlayamamıştı. Ancak son çıkan af kanunundan sanığın yararlandırılması isteğini ifade ederken savcının «idam» kelimesini kullanması Ertekin'in omuzlarını çökertmiş, gözlerini iriletmiş, sarı siyah bir yüz rengiyle görünmesine yol açmıştı. Ali Ertekin:

«Hayır, hayır» diye yerinden itiraz etti ve sonra:

«Bu işi taammüden işlemedim, Hakim Bey...» dedi.

Daha konuşacaktı, fakat hakimin sert ihtarı ve,

«Müdafaanamende söylersin, sus!» demesi, Ertekin'i umutlandırdı. Demek konuşma sırası yine kendisine gelecek ve polisin eline sanık olarak düştükten sonra söylemeğe başladığı vatanseverlik duygularının etkisiyle cinayet işleme hikayesini yeniden dinletebilecekti.

Sanık vekili, yazılı savunma yapacağını söyle-

yerek bunu sağlayacak kadar gün verilmesini istedi. Mahkeme duruşmayı 22 Eylül'e bıraktı.

O gün, Ali Ertekin'i neredeyse Türkiye'nin en vatansever sanığı olarak göstermeğe çalışan, cinayetin ağır tahriklerle işleniş nedenlerini uzun uzun anlatan Avukat, Ali Ertekin'in bol bol takdirini topladı. Ali Ertekin de dilediğini söyledi ve beraat istedi.

Artık söz Ağır Ceza Heyeti'nindi. Mahkeme kararını vermek üzere duruşmayı 14 Ekim'e 1950 tarihine bıraktı.

15 Ekim 1950'de de gazetelerden birinde tek sütuna şu haber yayınlandı:

«Sabahattin Âli'nin
Katili 4 Yıl
Hapse Mahkûm oldu
Katil Ali Ertekin «Sağolun» Diye
Hakime Teşekkür Etti

Kırklareli 15 (Hususi) — Tanınmış solcu muharrir Sabahattin Âli'nin Bulgar sınırı yakınlarında esrarengiz şekilde öldürülmesi davası dün karara bağlanmıştır. Sabahattin Âli'yi taammüden öldüren Ali Ertekin hakkında savcı idam cezası istemişti. Dünkü kararda yargıç, Af Kanunu ve bazı hafifletici sebepleri sıralayarak katilin dört sene ağır hapse mahkûm edildiğini bildirmiştir. Ali Ertekin kararın okunmasından sonra «Sağolun» demiştir. Mahkûm iki senedenberi hapiste bulunmakta idi.»

27 Bu Kitabın Son Sözü

Sabahattin Âli'nin başına vura vura öldürülmesi bir yanda, 4 yıllık hapis cezası bir yanda... Hüküm, bu cinayeti bilenlerin, bu kitapçığı okuyanların...

Sabahattin Âli'nin Resimli Ay'da başlayan hikayeciliğinden kalan eserler:

Değirmen (1935) — Kağnı (1936) — Ses (1937) — Yeni Dünya (1943) — Sırça Köşk (1947).

Konya'da yayınlamağa başladığı, fakat gazete sahibiyle anlaşmazlığa düştükten sonra başına işler açan romancılığından kalan iki eser:

Kuyucaklı Yusuf (1937) — İçimizdeki Şeytan (1940).

Bir uzun hikaye:

Kürk Mantolu Madonna (1943).

Ve çoğu edebiyatçı gibi ilk şiir denemelerini toplayan ve ilk eseri olan kitap:

Dağlar ve Rüzgâr (1934).

Henüz kitap haline getirmeye vakit bulamadığı bir piyesi:

Esirler (Varlık Dergisi 1936).

Varlık Yayınevi, Sabahattin Âli'nin Sırça Köşk kitabından bu adı taşıyan hikayeyi çıkararak geri kalan hikayeleriyle piyesini de derleyip toparladı ve bütün eserlerini 10 kitap ve yedi cilt içinde yeniden yayınladı.

Sabahattin Âli hayatında pek az rahat etti.

Sabahattin Âli, inandığı için çalıştı, dünyanın gidişinin ne yönde geliştiğini görerek, onu hızlandırmaya çalışarak yaşadı. Hızlı düşmanlıklar ve takipler onu iki kez cezaevine düşürdü.

Sabahattin Âli hapishanede iken, dışarıda olduğunun aksine, uysal bir yaşantı içindeydi. Konya Hapishanesi'nde iken tanıdığı Cavit Bey'i anlatırken belirttiği gibi «mahpus herşeye çabuk alışır, mahpus kalender olur» du. Ancak Sabahattin Âli, hürriyetle mahpusluğu yanyana koyduğu vakit, iç duygularını Duvar'da dile getirmişti:

«Bir mahpusu dünya ile hiç alakası olmayan bir zindana kapatmak ona en büyük iyiliği yapmaktır. Onu en çok yere vuran şey, hürriyetin elle tutulacak kadar yakınında bulunmak, aynı zamanda ondan ne kadar uzak olduğunu bilmektir. On adım ötede en büyük hürriyetlere götüren denizi dinlemek ve sonra aradaki kalın kale duvarlarına gözleri dikerek bakmağa, denizi yalnız muhayyelede görmeğe mecbur kalmak az azap mıdır? Bahçede insanın ayak ucuna inerek ekmek kırıntılarını toplayan ve aynı hürriyetsiz topraklarda sağa sola adım atan bir kuşun bir kanat vuruşuyla bu duvarları aşarak serbestliklerle kucaklaşmağa gittiğini görmektense, nefes almaktan başka hürriyeti hatırlatacak hiçbir şey bulunmayan bir yerde kapanmak daha iyi değil midir?»

Bunu soran Sabahattin Âli, kendi durumunu apaçık dile getirmişti:

«Fakat benim kaldığım hapishanede her şey, her ses, hürriyeti gözlerin önüne kadar getirmek, sonra birdenbire çekip götürmek için yapılmış gibiydi. Surların üstünde büyüyen ufak ağaçlar, yosunlu taşlardan aşağı sarkan sarı çiçekler bir bahar havası içinde eli kolu bağlı olmanın bütün acılarını içime dökerdi. Uçsuz bucaksız gökde bir kuğu gibi ağır ağır yüzen küçük beyaz bulutlar benden bir tek teselliyi, unutmayı alırlardı.»

Sabahattin Âli, işsiz bırakıldığı vakit, yakın dostlarından ilgi görürdü ama, «Dekolman» hikayesinde yazdığı gibi «üstelik bir de harçlık isteyemezdi» ama, paraya da ihtiyacı vardı. Kendi durumunu da açıklayan böyle bir ihtiyaç anında yaptığını şöyle anlatırdı:

«Hastahaneye gelip giden doktorlara, lâzım oldukça ufak tefek tercümeler yapıyordum. Bazan, o günlerde bir dış gebelik ameliyatı yapacak olan doktor bana «Kadının fizyolojisi ve patalojisi» adlı 20 ciltlik Almanca eserden beş on sahifelik bir makale verir, satırı bir kuruştan tercüme ettirirdi. Koskocaman bir lügat büyüklüğündeki kitabın sahifesini böylece kırk sekiz kuruşa Türkçeye çevirmiş olurdum. Bazan da herhangi bir tıp mecmuasındaki yedi sekiz sahifelik makaleyi götürü olarak iki buçuk liraya tercüme ederdim. Daha o zamanlar vizitelerine beş lira, on lira alan doktorlar, benim bilmediğim tıp terimlerini bulmak için beş altı lügat karıştırarak üç günde yaptığım bir tercümeye verdikleri bu iki buçuk lirayı bile çok görürler, eksiltmeye çalışırlardı.»

Bu sömürüye karşı elbette içinde isyan fırtı-

naları kopardı Sabahattin Âli'nin. Ve elbette bu bozuk toplum düzeninin yerine mutlu bir yaşantıyı gerçekleştirecek bir özlemle dopdolu yazar, uyarıcı yermelerini yapardı. Yerdiği, beğenmediği toplumu, hikayelerinde açık açık anlatırdı:

«Herif eline fırsat geçirmiş, vuruyor. Vuracak tabii. Bu dünya menfaat dünyası. Menfaatını düşünmeyen insan olur mu? Eline fırsat geçirip de çalmıyan bir kişi göstersene bana! Ha? Bir kişi...»

Bu bireyci ve eline fırsat geçenin vurgundan pay aldığı düzende devlet, kendi memurlarını kolluyor, İkinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi, gerektiğinde onlara elbise, palto, ayakkabı veriyordu. Ama memurlar da toplumdan şikayetçiydiler yine. Sabahattin Âli bunu «Kurtla Kuzu» hikayesinde şöyle dile getirmişti:

«Hepsi de, hizmetinde bulundukları idare makinesinden, devletten, memleketin gidişatından şikayetçi idiler. Herhangi bir kasaba kahvesinde, bir kenar mahalle tramvayında, bir rakı meclisinde söylenen ve görünüşte üstünkörü, dar, hattâ yanlış oldukları halde sebepleri biraz kurcalanınca derin yaralara dayanan o tenkitler, o küfürler, bu adamların da günlük mevzuları idi. Üstelik, aleyhinde bulundukları sistemin kendilerini, bu dertleri ortaya dökmek ve bunlara bir çare bulmak için savaşanları ezmek işinde kullandığını bile farketmiyorlardı.»

Bundan dolayıdır ki, Sabahattin Âli, gittikçe tenkitçi oluyor, mizah yoluyla içini dökmeye çalışıyordu ve uğrunda savaştığı «hakikatlere daha çok inanıyor, ahmaklığın, geriliğin ve namussuzluğun bir gün nasıl olsa yenileceğine daha çok güveniyordu.»

Güveniyordu ama, polisin izlemesinden, iktidarın baskısından da kurtulamıyordu. Poliste ifade verirken karşılaşılan bazı söyletme metodları karşısında, gerçeklere inanmış bir insanın düşünce ve anlayışını bir hikayesinde şöyle açıklamıştı:

«Söylenmemesi gereken bir hakikatı veya bize zorla söylettirilmek istenen bir yalanı söylememek için ne kadar tazyike tahammül edebileceğimizi de ölçmeliyiz. Kimisinde bu mukavemet ölüme kadar devam eder, kimisi ilk korkunun doğurduğu heyecanla yumuşayıverip cellatlarının elinde şekilsiz bir balmumuna döner... Fakat bilebileceğimiz bir şey var ki, o da bu cellatların bize dost olamayacağıdır. Bunların hepsi fena, vicdansız insanlar demek istemiyorum. Ne gezer, onların arasında ne de müşfik aile babaları, ne vefalı arkadaşlar, ne hassas yürekli tabiat aşıkları vardır. Amma karşımızda düşman olarak vazife aldıkları andan itibaren, onlar, iradelerinin dışında bir kuvvetin oyuncağıdırlar? Cemiyet içinde aldıkları mevki ve vazifenin onlara verdiği şahsiyet, tabiatın şekil verdiği asıl benliklerini o kadar gölgelemiş, seneler geçtikçe o kadar gerilere itmiş, boğmuştur ki, kendileri bile bu asil benliklerini aramağa kalksalar, herhalde içlerinde karanlık bir boşluk, bir kargaşalıktan başka bir şey bulamayacaklardır.»

Bu anlayışta olan bir sanatçı, en ağır işkenceler karşısında bile yalvarmayan Sabahattin Âli inanmıştı ki, kendi inancına ve uğrunda herşeyini feda ettiği fikirlerine karşı olanlara yalvarmak, «kuzunun kurda yalvarması gibi bir şey olur»du. İlk sopa vuruşuyla yere yığılan ve fakat ölmeyen Sabahattin Âli, bu eli sopalı görevliye son deminde de yalvarmamış, «yapma» dememişti.

Sabahattin Âli, hikayelerinde hep açlardan, çıplaklardan, dertlilerden söz açar, ezilen, horlanan, okutulup eğitilmeyen insanlardan konu çıkarırdı. Geceleri izmarit toplayan çaresiz çocuklar, bir karış toprak uğruna savaşan ve katil olan tarım işçisi, cezaevlerinde çile çekenler, hele hekimlerin sağlığı araç yaparak insanları sömürmesi, aracılarla zavallı hastaları soyup soğana çevirmeleri, hekimlik ticareti, bitmez tükenmez konu deposuydu Sabahattin Âli için.

Onun bu türden hikayeler yazmasını yeren çevrelerin kendisine yönelttikleri soruları vardı:

«Bu memlekette yüzü gülen, bahtiyar insan yok mu?»

Sabahattin Âli'yi çileden çıkaran bu tür sorular üzerine yazdığı «Bahtiyar Köpek» hikayesi, çok kişileri ve belli çevreleri hop oturtup hop kaldırmıştı. Sabahattin Âli, hikayesini şöyle bağlamıştı:

«Ah, ben hayvanları çok severim. Bütün canlı mahlukları, hayatı, güzelliği, saadeti severim. Bahtiyar bir köpek bile benim içimi sevinçle dolduruyor. Ben karanlık şeylerden bahsetmek için dünyaya gelmemişim. İçim tatlı, sıcak, neşeli şeyler anlatmak isteğiyle yanıyor.

Hele cümle âlem bu köpeğin onda biri kadar rahata kavuşsun, bakın ben bir daha acı şeylerden söz açar mıyım?»

Ne yazık ki, yalnız karaciğerle beslenen, «se ince havalarda üzerinde kenarları lacivert şeritli kahverengi çuhadan güzel bir hırka» bulunan, öksürse hemen hayvan hastanesine götürülen bu köpeğin onda biri kadarlık huzura ve rahata kavuşmak ümidi hâlâ milyonlarca insanın içini yakarken Sabahattin

Âli, özlemini çektiği mutlu bir dünyayı göremeden kahrolup gitti.

Hikaye konularını hayatın içinden seçen Sabahattin Âli, Berber Yusuf'tan da ders almıştı. Selam başlıklı hikayesinde, öğrendiğini şöyle demişti büyük usta:

«Dört elle sarıldığımız bir çok kıymetlerin, uğrunda sahici bir insan gibi kalbimiz ve kafamızla yaşamayı feda ettiğimiz binlerce sözde mühim şeylerin ne kadar kolay fırlatılıp atılabileceğini bana öğreten Yusuf!»

«Benden de sana selam olsun!»

Biz de, mutsuz sonla biten bir şerefli hayatın arkasından, o yaşantının mücadeleci kişiliğine saygılar duyarak, «bitmeyen yolunda ilerliyoruz» diyelim.

Selam sana Sabahattin Âli!

İÇİNDEKİLER

1. Bir Gazete Haberi: «Sabahattin Âli Öldürüldü!» 5
2. Orhun'un Mektupları 12
3. İçimizdeki Şeytan ve Irkçılar 18
4. Sabahattin Âli ve 4 Aralık Olayı 25
5. Kim Bu Ali Ertekin 31
6. Berber Hasan'ın Rolü Neydi? 40
7. Sabahattin Âli'den Gelen Mektup 44
8. Bulgarlar Ateş Püskürüyor 49
9. Sabahattin Âli Nasıl Öldürüldü 53
10. Duruşma Başlıyor 59
11. Ali Ertekin Deli mi? 66
12. Duruşma Günü ve Sorular 68
13. Şu «Fena Fikirler» Meselesi 68
14. Sabahattin Âli'nin Eleştirileri 81
15. «Sabahattin Âli Niçin Ortadan Kaldırıldı?» ... 85
16. Sabahattin Âli'nin Eşyaları 91
17. Tanıklar Getirildiler 98
18. Esrarengiz Mektup 104
19. Sabahattin Âli'nin Kişiliği 110

20. Ali Ertekin Tanıkları Suçluyor 118
21. Düğüm Çözülüyor 131
22. Keşif Yerinde Keşfedilemeyen 138
23. Keşiften Sonra 144
24. Karara Doğru 153
25. Karar Öncesi Düşünceleri 160
26. Ve Karar 163
27. Bu Kitabın Son Sözü 166

Temiz ve metodlu bir edebiyat kültürüne dayanan Sabahattin Âli, hikayeleriyle Türk köylüsünü, Türk kasabasını, kasaba eşrafını en realist biçimde anlatan bir büyük sanatçıdır. Çorak zavallı köyün sefaletini, köylünün acılarını bilinçle duyan büyük yazar en verimli çağında öldürüldü. Sabahattin Âli, politik yermenin ve sosyal masal türünün en olgun yapıtlarını vermiş bir kalem savaşçısıdır. Bu kitap Sabahattin Âli'nin yetişmesini, politik mücadelesini hangi ortamda yaptığını, nasıl pusuya düşürülüp öldürüldüğünü, duruşmada ortaya çıkan korkunç gerçekleri bir bir ortaya koymaktadır. Özellikle yeni kuşak için ibret verici bir cinayetin bütün ayrıntılarıyla bilinmesi, yeni bir terör dönemine hasret çekenlerin bulunduğu bugünün ortamında çok yararlı olacaktır.

DUKAN OFSET BASIMEVİ ISTANBUL-Tel: 27 71 34

7,5 Lira